

VALSTYBINĖ KAINŲ IR ENERGETIKOS KONTROLĖS KOMISIJA

**LIETUVOS ELEKTROS ENERGIJOS IR GAMTINIŲ DUJŲ
RINKŲ METINĖ ATASKAITA EUROPOS KOMISIJAI**

Vilnius, 2006

TURINYS

1. PRATARMĖ	6
2. SANTRAUKA	7
ĮŽANGA	12
3. ELEKTROS RINKOS APIBŪDINIMAS IR REGULIAVIMAS	13
3.1. Reguliavimo klausimai	13
3.1.1. Bendrai	13
3.1.2. Jungiamųjų linijų galios ir įrangos valdymas bei paskirstymas, siekiant išvengti perkrovimų	14
3.1.3. Perdavimo ir skirstomųjų kompanijų reguliavimas	16
3.1.4. Veiklų atskyrimas	28
3.2. Konkurencijos klausimai	33
3.2.1. Didmeninė rinka	33
3.2.2. Mažmeninė rinka	41
3.2.3. Priemonės prieš dominavimą	45
4. GAMTINIŲ DUJŲ RINKA IR JOS REGULIAVIMAS	48
4.1. Reguliavimo klausimai	48
4.1.1. Rinkos liberalizacija	48
4.1.2. Tarptautinių ir šalies jungčių pajėgumų įvertinimas bei valdymas ir priemonių panaudojimas tam, kad būtų išvengta vamzdynų perkrovų.....	49
4.1.3. Perdavimo, paskirstymo įmonių reguliavimas	50
4.1.4. Veiklų atskyrimas	57
4.2. Konkurencijos klausimai	59
4.2.1. Dujų rinkos apibūdinimas.....	59
4.2.2. Mažmeninė gamtinių dujų rinka.....	60
5. TIEKIMO SAUGUMAS	63
5.1. Elektros energijos sektorius.....	63
5.2. Gamtinių dujų sektorius	71
6. KLAUSIMAI, SUSIJĘ SU VIEŠOSIOMIS PASLAUGOMIS	74
6.1. Elektros energijos sektorius.....	74
6.2. Gamtinių dujų sektorius	78

LENTELIŲ TURINYS

ELEKTROS RINKOS APIBŪDINIMAS IR REGULIAVIMAS

1 lentelė. Rinkos atvėrimo laipsnis	14
2 lentelė. Tiekėjų užimama nupirktos elektros energijos rinkos dalis 2005 m.	14
3 lentelė. Galios maksimalūs galimi srautai su kaimyninėmis valstybėmis	15
4 lentelė. Perdavimo tinklo transformatorių pastotės ir skirstyklos, vnt. bei jų galia MVA:.....	15
5 lentelė. Planavimo ir tinklo pralaidumo valdymo etapai	15
6 lentelė. Tinklų operatorių duomenys.....	17
7 lentelė. Elektros energijos tiekėjų skaičius atskirais metais.....	18
8 lentelė. SAIDI rodikliai ir elektros tiekimo nutraukimo priežastys.....	23
9 lentelė. Vidutinės elektros energijos persiuntimo paslaugų kainos 2005 m.	26
10 lentelė. Balansavimo energijos rinkos savybės.....	26
11 lentelė. Galimas ir veikiančių elektros rinkos dalyvių skaičius	29
12 lentelė. Darbuotojų skaičius ir kiti duomenys elektros tinklų įmonėse 2005 m.	29
13 lentelė. Elektrinių galios ir gamybos duomenys	35
14 lentelė. Elektrinių išnaudojimo koeficientai	35
15 lentelė. Elektrinių avaringumo koeficientai, %.....	35
16 lentelė. Maksimalus sistemos galios pareikalavimas	36
17 lentelė. Informacija apie elektros sektorių už 2005 m.	36
18 lentelė. 2005 m. elektros eksportas-importas, mln. kWh.....	37
19 lentelė. Gamintojų patiektos elektros energijos dalis nuo visos patiektos elektros energijos į tinklą 2005 m., %.....	37
20 lentelė. Gamintojų patiektos elektros energijos dalis aukcione nuo kiekvieno jų patiektos elektros energijos kiekio į tinklą per 2005 m., %.....	38
21 lentelė. Kontraktinės elektros energijos prekybos apimtys tarp tiekėjų ir gamintojų 2005 m., MWh.....	40
22 lentelė. Galios rezervą teikiančių bendrovių koncentracija	41
23 lentelė. Elektros energijos kaina pagal komponentes 2005 m., EUR/MWh.....	43
24 lentelė. Elektros energijos kainos laisviesiems vartotojams 2005 metais, EUR/MWh	43
GAMTINIŲ DUJŲ RINKA IR JOS REGULIAVIMAS	
25 lentelė. Lietuvos dujų tiekimo rinkos dalyviai	48
26 lentelė. Dujų importo pajėgumai su kaimyninėmis šalimis	49
27 lentelė. Gamtinių dujų perdavimo ir paskirstymo įmonės	51
28 lentelė. Licencijuotos gamtinių dujų tiekimo įmonės	51

29 lentelė. Gamtinių dujų transportavimo kainos, galiojančios nuo 2006 m. liepos 1 d.	53
30 lentelė. Duomenys apie AB „Lietuvos dujos neplanuotus gamtinių dujų tiekimo nutraukimus 2005 m.	54
31 lentelė. Balansavimo kainos.....	55
32 lentelė. Baudos už disbalansą.....	55
33 lentelė. AB „Lietuvos dujos“ vidutinis darbuotojų skaičius 2005 metais.....	58
34 lentelė. Mažmeninėje prekyboje dalyvaujančių dujų įmonių parduotas dujų kiekis ir užimama rinkos dalis 2005 metais	61
35 lentelė. Gamtinių dujų kaina pagal komponentes nuo 2006 m. liepos 1 d., EUR/MWh.....	62
TIEKIMO SAUGUMAS	
36 lentelė. Lietuvos elektrinių įrengtos/disponuojamos galios kitimo prognozės, MW.....	63
37 lentelė. Maksimalus galios poreikis 2005-2009 metais, MW	63
38 lentelė. Planuojami LES galios balansai sistemos maksimalių poreikių metu 2006-2008 m., MW	64
39 lentelė. Prognozuojamas 2006-2008 m. elektros energijos eksportas, tūkst. kWh.....	64
40 lentelė. Leidimai elektros energijos pajėgumų plėtrai, kurių galiojimas nepasibaigęs iki 2005-12-31	65
41 lentelė. Iki 2005-12-31 išduoti leidimai elektros energijos gamybai.....	65
42 lentelė. 2007-2009 m. dujų importo ir laisvų pajėgumų prognozė	72
KLAUSIMAI, SUSIJĘ SU VIEŠOSIOMIS PASLAUGOMIS	
43 lentelė. AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“ visuomeninių tarifų viršutinių ribų lygiai, EUR/MWh.....	77
44 lentelė. Reguluojamųjų gamtinių dujų vartotojų skaičius bei suvartojamas kiekis	78

PAVEIKSLĖLIŲ TURINYS

1 pav. Vidutinė neplanuotų ilgų nutraukimų trukmė vienam vartotojui (SAIDI) pagal nutraukimų priežastis 2005 metais.....	22
2 pav. Vidutinis neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (SAIFI) pagal nutraukimų priežastis 2005 metais.....	22
3 pav. Vidutinis neplanuotų trumpų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (MAIFI) pagal nutraukimų priežastis 2005 metais	23
4 pav. SAIDI rodikliai 2004-2005 metais	24
5 pav. Veiklų atskyrimo principas elektros energetikoje (iki 2006 m.).....	33
6 pav. Prekyba elektros rinkoje.....	34
7 pav. Gamintojų užimama rinkos dalis aukcione 2005 m.	38
8 pav. Rinkos dalyvių nupirktos elektros energijos kitimas pagal rūšis 2004-2005 metais	39
9 pav. Papildomos elektros energijos (aukciono) kainos dinamika 2004-2005 m., EUR/MWh	39
10 pav. Parduotos elektros energijos struktūra 2005 m.	40
11 pav. Teisinis gamtinių dujų rinkos atvėrimas	48
12 pav. Didžiausias dujų paros suvartojimas per mėnesį 2004 ir 2005 metais.....	57
13 pav. Gamtinių dujų rinkos schema 2005 metais	59

1. PRATARMĖ

2005 m. Lietuvos teisės aktuose, reglamentuojančiuose elektros ir gamtinių dujų rinkas, esminių pakeitimų nebuvo. Tačiau Ūkio ministerija patvirtino Elektros energijos persiuntimo, patikimumo ir elektros energijos perdavimo, skirstymo bei tiekimo paslaugų kokybės reikalavimus, kurie nustatė individualiai ir bendrai taikomų paslaugų kokybės reikalavimų sąrašą, duomenų registravimo taisykles bei jų pateikimo Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai (toliau – VKEKK) tvarką. Elektros energetikos įstatymas suteikia VKEKK teisę prižiūrėti, kaip licencijuotos elektros energetikos įmonės laikosi šių reikalavimų bei vykdyti persiuntimo patikimumo ir paslaugų kokybės monitoringą. Numatyta, kad nuo 2008 m. elektros energijos persiuntimo patikimumo lygio kitimas bus vertinamas neviršijant perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų viršutinių ribų.

Uždarius vieną VI Ignalinos atominės elektrinės (toliau – IAE) bloką, konkurencija elektros rinkoje nepadidėjo. Kaip ir ankščiau, Ignalinoje pagaminta elektros energija sudaro 70 proc. visos nacionalinėje rinkoje parduodamos elektros. Todėl nepriklausomi tiekėjai pagamino tik 15 proc. rinkoje realizuojamos elektros energijos, o likusią dalį tiekė dvi valstybei priklausančios įmonės. Didesnės konkurencijos elektros energijos rinkoje galima tikėtis tik po visiško IAE uždarymo ir bendros Baltijos valstybių rinkos sukūrimo.

Lietuvoje vyko karštos diskusijos apie gamtinių dujų liberalizavimą ir reguliavimą. Ir toliau buvo svarstomi Dujų įstatymo pakeitimai, tačiau jų Lietuvos Respublikos Seimas dar nepatvirtino. Teisiškai rinka buvo atverta 90 proc., bet reguliuojamieji vartotojai nepareiškė noro tapti laisvaisiais, nes gamtinių dujų kainos laisvoje rinkoje buvo 10-20 proc. aukštesnės. Nepaisant to, kad VKEKK išdavė kelias dujų tiekimo licencijas, rinkoje išliko tik du tiekėjai, perkantys dujas iš AB „Gazprom“ nustatytais kvotomis.

Kita vertus, nacionalinė dujų įmonė AB „Lietuvos dujos“ daug investavo užtikrinant tiekimo saugumą: Lietuvos – Latvijos pasienyje buvo pastatyta dujų matavimo stotis, sustiprinti dujų tranzito pajėgumai į Kaliningrado regioną.

Rengiant šią ataskaitą VKEKK rėmėsi elektros ir dujų sektoriuose veikiančių įmonių medžiaga bei Ūkio ministerijos duomenimis. Pranešime apžvelgiami pagrindiniai vystymosi dujų ir elektros rinkose etapai, įvardijamos esminės šių sektorių problemos.

Komisijos pirmininkas

Vidmantas Jankauskas

2. SANTRAUKA

Komisijos sudėtis ir uždaviniai.

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau - VKEKK) buvo įkurta 1997 metais, remiantis 1995 metų Energetikos įstatymu, kuris reglamentavo, kad energetikos kainodara turėtų užsiimti nepriklausoma institucija. Kadangi šis įstatymas buvo pataisytas 1997 m. liepos mėn. ir VKEKK suteikta teisė derinti arba vienašališkai nustatyti elektros energijos, centralizuotos šilumos, karšto vandens ir gamtinių dujų kainas, tai 1998 metais praktiškai buvo pirmieji tikros VKEKK veiklos metai.

2000 metais Seimas padėjo teisinius pagrindus būsimai liberaliai gamtinių dujų ir elektros energetikos rinkai. Seimas priėmė Elektros energetikos ir Gamtinių dujų įstatymus, iš esmės atitinkančius Europos Sąjungos direktyvų nuostatas, pagal kurias elektros ir gamtinių dujų rinkos turi būti palaiapsniui atveriamos, įteisinant laisvuosius vartotojus, nediskriminacinį trečiosios šalies priėjimą prie monopolinių tinklų bei nustatant pasinaudojimo tinklais tarifus. Pagal šiuos įstatymus, Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija vietoje Kainų komisijos, atsakingos tik už kainodarą, kainų nustatymą bei jų taikymą, tapo energetikos ekonominio reguliavimo komisija, atliekančia tokias pat funkcijas, kaip ir daugumos Vakarų (ir ne tik) šalių atitinkamos reguliavimo institucijos.

2000 m. VKEKK kompetencijai priskirta nauja veikla - licencijavimas ir licencijuotų įmonių veiklos kontrolė. Elektros energetikos ir Gamtinių dujų įstatymuose pabrėžta, kad visoms pagrindinėms veikloms šiuose sektoriuose reikalingos licencijos, kurios tapo ne tik leidimu dalyvauti rinkoje, tačiau ir paslaugų kokybės, tiekimo patikimumo, aplinkosaugos bei kitų standartų laikymosi kontrolės instrumentu. Pagal minėtuosius įstatymus numatyta, kad VKEKK sprendžia ginčus dėl teisės pasinaudoti tinklais, skiria baudas už įvairius įstatymų pažeidimus, tvirtina laisvuosius vartotojus. Šiems darbams atlikti įkurtas Licencijų skyrius.

2002 m. liepos 1 d. įsigaliojo iš esmės atnaujintas Energetikos įstatymas, kuriame buvo aiškiai ir nedviprasmiškai apibrėžtos VKEKK funkcijos ir pareigos, atskirų narių atsakomybė, jų skyrimo tvarka ir t.t. Pagal naująją Energetikos įstatymo redakciją penkis VKEKK narius penkerių metų laikotarpiui Ministro Pirmininko teikimu skiria šalies Prezidentas, o VKEKK nuostatus tvirtina Vyriausybė. Šiuo įstatymu įtvirtintas naujas VKEKK, kaip liberalizuotos energetikos rinkos reguliuotojo vaidmuo. Konkretūs VKEKK uždaviniai suformuluoti Vyriausybės patvirtintuose nuostatuose. Pagrindinis VKEKK uždavinys – prižiūrėti elektros energijos, gamtinių dujų, šilumos ir vandens ūkio rinkas.

Iki 2004 m. liepos 1 d. turėjo būti įgyvendintos dvi Europos Sąjungos (ES) direktyvos – Elektros ir Gamtinių dujų – numatančios spartų rinkos atvėrimą, svarbesnį energetikos reguliuotojų

vaidmenį, prižiūrint rinkos funkcionavimą, vartotojų apsaugą ir pan. 2004 m. liepos 1 d. Seimo priimta naujoji Elektros energetikos įstatymo redakcija iš esmės atitinka ES Elektros direktyvos nuostatas dėl rinkos atvėrimo ir jos priežiūros. VKEKK numatytos papildomos funkcijos prižiūrėti perdavimo ir skirstomųjų tinklų operatorių veiklą (kaip laikomasi atskiras sistemas jungiančių linijų pralaidumo paskirstymo ir reguliavimo taisyklių, kaip greitai prijungiami nauji vartotojai, kaip efektyviai atskiriama skirtingų veiklų apskaita ir t.t.), vykdyti rinkos monitoringą ir priežiūrą, kontroliuoti tiekimo patikimumą ir paslaugų kokybę.

2005 m. įstatymai, reglamentuojantys VKEKK reguliuojamų elektros energetikos ir gamtinių dujų sektorių veiklą, nesikeitė. 2004 m. Seime prasidėjusi diskusija dėl naujos Gamtinių dujų įstatymo redakcijos tebevyksta. Dujų įstatymo projektas parengtas vadovaujantis Dujų direktyvos 2003/55/EB nuostatomis – nepriimtas.

VKEKK funkcijos.

Pagrindinis teisės aktas, apibrėžiantis VKEKK funkcijas – Energetikos įstatymas. Šio įstatymo 17 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad VKEKK atlieka šias funkcijas:

- 1) tvirtina valstybės reguliuojamų kainų nustatymo metodikas;
- 2) nustato valstybės reguliuojamų kainų viršutines ribas;
- 3) kontroliuoja valstybės reguliuojamų kainų ir tarifų taikymą;
- 4) tvirtina energetikos objektų (tinklų, sistemų, įrenginių) prijungimo įkainius;
- 5) turi teisę vienašališkai nustatyti valstybės reguliuojamas kainas, jeigu energetikos įmonės nesilaiko šių kainų nustatymo reikalavimų;
- 6) nustatydamą valstybės reguliuojamas kainas, įvertina investicijų atsipirkimo ir veiklos išlaidų pagrįstumą;
- 7) tvirtina elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančiuosius energijos išteklius, supirkimo kainą;
- 8) išduoda, sustabdo, panaikina energijos perdavimo, skirstymo, laikymo, tiekimo licencijas, kontroliuoja energetikos įmonių licencijuojamą veiklą;
- 9) derina energetikos įmonių, besiverčiančių veikla, kurios kainos yra reguliuojamos, šioje veikloje naudojamo ilgalaikio turto nusidėvėjimo (amortizacijos) normas;
- 10) turi teisę teikti siūlymus dėl energetikos įmonių licencijuojamos veiklos Vyriausybei, Ūkio ministerijai, savivaldybėms;
- 11) turi teisę įpareigoti energetikos įmones sudaryti sutartis dėl energijos perdavimo, skirstymo ar tiekimo, kai energetikos įmonės nepagrįstai atsisako trečiajai šaliai suteikti paslaugas ar tiekti vartotojams energiją;
- 12) atlieka kituose teisės aktuose nustatytas funkcijas.

VKEKK funkcijos detalizuotos Vyriausybės nutarimu patvirtintuose Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatuose. Šiame teisės akte išvardinta 21 VKEKK funkcija, tačiau ir šis sąrašas nėra baigtinis.

Nepriklausomumas ir atskaitomybė.

VKEKK nepriklausomumą užtikrina keletas sąlygų:

- VKEKK nėra susaistyta jokiais tiesioginio pavaldumo ryšiais su kitomis institucijomis;
- VKEKK pirmininką ir keturis narius Ministro Pirmininko teikimu skiria Respublikos Prezidentas;
- VKEKK pirmininkas ir nariai yra atleidžiami iš pareigų tik pasibaigus jų kadencijai; savo noru, kai jiems įsiteisėja apkaltinamasis teismo nuosprendis; kai paaiškėja, kad šiurkščiai pažeidė jiems nustatytų pareigų reikalavimus ir kitais įstatymų numatytais pagrindais.
- VKEKK finansuojama iš Lietuvos valstybės biudžeto, skiriant asignavimus atskira eilute.

Šių įstatymo nuostatų visuma užtikrina VKEKK institucinį, asmeninį bei finansinį nepriklausomumą.

Energetikos įstatyme numatytos dvi atskaitomybės formos – asmeninė ir institucinė. Energetikos įstatymo 17 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad VKEKK atsako už savo sprendimus. Sprendimai priimami vardiniu balsavimu. Jie gali būti skundžiami įstatymų nustatyta tvarka.

Institucinė VKEKK veiklos atskaitomybė atspindima metinėse veiklos ataskaitose. Metinę veiklos ataskaitą VKEKK parengia per keturis mėnesius, pasibaigus kalendoriniams metams. Ataskaitą paskelbiama viešai ir pateikiama Respublikos Prezidentui, Seimui bei Vyriausybei.

Kompetencijos pasidalinimas su kitomis valstybinėmis institucijomis.

Energetikos įstatyme nustatyta, kad energetikos valstybinį valdymą Lietuvos Respublikoje vykdo:

- 1) Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos;
- 2) Ūkio ministerija;
- 3) Aplinkos ministerija;
- 4) savivaldybės.

Vyriausybė, vykdydama valstybinį energetikos valdymą kuria ir įgyvendina valstybės politiką energetikos srityje, teikia Seimui tvirtinti Nacionalinę energetikos strategiją, tvirtina Nacionalinės energetikos strategijos įgyvendinimo planą ir programas, turi teisę reglamentuoti valstybės reguliuojamų kainų nustatymo principus bei vykdo kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

Ūkio ministerija įgyvendina valstybės politiką energetikos srityje, rengia ir tvirtina teisės aktus, reglamentuojančius tiekimo saugumo, energetikos objektų ir įrenginių įrengimo,

eksploatavimo, techninės saugos, efektyvaus naudojimo ir kitais techniniais klausimais bei vykdo kitas funkcijas.

Aplinkos ministerija sprendžia klausimus, susijusius su aplinkos apsauga, statyba.

Savivaldybė savo teritorijoje pagal įstatymų nustatytą kompetenciją reguliuoja vartotojų aprūpinimą tiekiamą šiluma, išduoda leidimus suskystintųjų naftos dujų prekybai Ūkio ministerijos patvirtinta tvarka ir vykdo kitas jos kompetencijai priklausančias funkcijas.

Pagrindinis VKEKK uždavinys – prižiūrėti elektros energijos, gamtinių dujų, šilumos ir vandens ūkio rinkas.

VKEKK pagal savo kompetenciją išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, dėl teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, dėl prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo.

Fizinių asmenų skundus dėl energijos pirkimo–pardavimo ar paslaugų teikimo sutarčių nesažiningų sąlygų taikymo nagrinėja Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos.

Skundus dėl energetikos objektų, įrenginių ir apskaitos priemonių gedimų, eksploatavimo, energijos kokybės reikalavimų, energijos apskaitos ir apmokėjimo už suvartotą energiją pažeidimų, avarių, energijos tiekimo nutraukimo, sustabdymo ar ribojimo nagrinėja Valstybinė energetikos inspekcija.

Elektros ir dujų rinkų vystymasis. Pagrindiniai VKEKK nagrinėjami klausimai.

2004 m. liepos 1 d. priėmus naują Elektros energetikos įstatymo redakciją, buvo pakeistos Visuomeninių elektros energijos visuomeninio tiekimo paslaugų kainos ir elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų ir jų viršutinių ribų nustatymo metodikos. Metodikose taip pat įvertintos 2003 metais parengtos teisinės ir reguliavimo struktūros Lietuvos elektros sektoriuje apžvalgos rekomendacijos. Vadovaujantis minėtais teisės aktais 2004 m. VKEKK nustatė elektros energijos perdavimo ir skirstymo bei teikimo paslaugų kainų viršutines ribas 3 metų reguliavimo periodui. 2005 m. VKEKK patvirtino visuomeninių elektros energijos kainų viršutines ribas 2006 metams, priėmė kitus nutarimus dėl energetikos įmonių teikiamų paslaugų, dėl elektros energijos kainų, tarifų ir jų taikymo tvarkos.

Konkurencijos principų taikymas elektros energijos gamybos ir tiekimo sektoriuose skatina siekti didesnio efektyvumo, tai pat sudaroma galimybė patiems vartotojams rinktis elektros energijos tiekėją (gamintoją). Nuo 2004 m. liepos 1 d. visi vartotojai, išskyrus buitinius, gali derėtis su nepriklausomais tiekėjais dėl elektros energijos gamybos ir tiekimo paslaugos kainų.

2005 metais, kaip ir 2004 metais, daugiausia diskusijų vyko dėl naujojo Gamtinių dujų įstatymo, kuris parengtas, siekiant įgyvendinti Europos Parlamento ir Tarybos Dujų direktyvą. Tačiau jo priėmimas vėl buvo atidėtas metams. Nesulaukusi naujojo Gamtinių dujų įstatymo, VKEKK 2005 m. pavasarį patvirtino pakoreguotą Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodiką. Vadovaudamasi naujaja metodika, VKEKK nustatė didžiausios dujų įmonės AB "Lietuvos dujos" viršutines gamtinių dujų perdavimo ir paskirstymo kainų ribas bei kainų ribas reguliuojamiesiems vartotojams 2005 - 2008 metams.

IŽANGA

Nors 2005 metais įstatymai, reglamentuojantys VKEKK reguliuojamų elektros energetikos, gamtinių dujų, centralizuotai tiekiamos šilumos, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo veiklą, nesikeitė, tačiau dinaminiai procesai, vykstantys energetikoje, pareikalavo iš VKEKK daug pastangų, stengiantis subalansuoti kartais prieštarigus vartotojų ir paslaugų teikėjų, skirtingų sektorių interesus, spręsti rinkos dalyvių ginčus, ginti silpnesnius nuo monopolininkų savivalės.

2005 metais Lietuvos elektros sektoriaus laukė nauji išbandymai: metų pradžioje buvo išjungtas pirmasis Ignalinos AE reaktorius, o antrasis - turėjo dirbti optimaliu režimu, kad pateiktų šalies elektros tiekėjams sutartus energijos kiekius bei garantuotų tarptautinėse sutartyse numatytas eksporto apimtis. Dirbant vienam blokui, Ignalinos AE pagamino ir pateikė rinkai 9,5 TWh, o AB „Lietuvos energija“ eksportavo 4 TWh elektros energijos. Dėl sėkmingos AB „Lietuvos energija“ eksporto ir importo politikos (remontuojant Ignalinos AE, pigesnė elektra buvo importuojama iš Rusijos) elektros gamybos kainos 2005 metais šalyje neaugo.

Tiesa, daugumai vartotojų elektros energijos kainos nuo 2005 m. sausio 1 d. padidėjo (apie 4,3 EUR/MWh vidutinės įtampos ir apie 7,2 EUR/MWh žemos įtampos tinkluose), nes įsigaliojo nauji elektros perdavimo, skirstymo bei tiekimo paslaugų tarifai, išaugę daugiausia dėl rinkos verte perskaičiuoto įmonių turto (perdavimo tarifai didėjo nežymiai, nes VKEKK nepripažino būtinumo didinti amortizacinių atskaitymų perdavimo tinklų įmonei). Reikia pastebėti, kad padidinusios skirstymo tarifus, abi skirstomųjų tinklų įmonės padidino investicijų apimtis, siekdamos pakeisti susidėvėjusią įrangą ir pagerinti tiekimo patikimumą: AB „VST“ - iki 37,7 mln. EUR (planuota 23,2 mln. EUR), o AB Rytų skirstomieji tinklai – iki 45,8 mln. EUR (7,2 mln. EUR daugiau nei 2004 m.).

2005 metai - tai pirmieji naujojo trejų metų kainų reguliavimo periodo metai. 2004 m. antrojoje pusėje buvo išanalizuotos įmonių sąnaudos ir patvirtinti nauji pradiniai pajamų lygiai bei nustatytos naujos perdavimo, skirstymo ir tiekimo paslaugų kainų viršutinės ribos bei visuomeninių tarifų viršutinės ribos.

2004 metais priimtame naujos redakcijos Elektros energetikos įstatyme buvo nustatyti nauji kainodaros principai. Todėl viršutinės perdavimo, skirstymo ir visuomeninio tiekimo paslaugų kainų ribos 2005 metais įvertino pasikeitusią pelno skaičiavimo tvarką ir tai, kad licencijuojamoje veikloje naudojamo turto vertė nustatoma pagal paslaugos teikėjo finansinę atskaitomybę, kurioje turtas pagal Tarptautinius apskaitos standartus privalo būti apskaitomas realiąja verte. Atsižvelgdamos į nustatytas paslaugų kainų viršutines ribas, elektros energetikos įmonės pasitvirtino konkrečias paslaugų kainas bei visuomeninius tarifus 2005 metams. AB „VST“ ir AB Rytų skirstomieji tinklai taip pat pakoregavo elektros tarifų struktūras, įvesdamos dvinarį tarifą

bei pateikdamos 3 mokėjimo planus vartotojams, gaunantiems elektros energiją iš vidutinės ir žemos įtampos tinklų (AB Rytų skirstomieji tinklai dvinarį tarifą įvedė tik tiems žemos įtampos vartotojams, kurių leistinoji naudoti galia yra 400 kW ir daugiau).

2005 metai buvo ketvirtieji elektros ūkyje veikiančios rinkos metai. Kaip žinoma, nuo 2004 m. liepos 1 d. sudarytos sąlygos visiems vartotojams, išskyrus buitinius, derėtis su nepriklausomais tiekėjais dėl elektros energijos gamybos ir tiekimo paslaugos kainų. Tai reiškia, kad **74 proc.** šalyje suvartojamos elektros energijos galėjo būti perkama pagal sutartines kainas ir/arba iš aukciono. Tačiau kaip ir praėjusiais metais minėta teise pasinaudojo tie patys rinkos dalyviai, t. y. jų suvartojimas sudarė **15 proc.** nuo viso šalyje naudingai patiekto elektros energijos kiekio. Priežastis – sąlyginai pigesnė, nei rinkos sąlygomis skirstomajame tinkle siūlo nepriklausomi tiekėjai, visuomeninių tiekėjų parduodama elektros energija.

Elektros energija rinkoje prekiaujama pagal Prekybos elektros energija taisykles. Rinkos dalyviai gali būti įmonės, turinčios Elektros energetikos įstatymu nustatytą rinkos operatoriaus, perdavimo tinklų operatoriaus, visuomeninio ir nepriklausomo tiekėjo licencijas ar leidimus gaminti, importuoti ir eksportuoti elektros energiją bei įregistruotos Rinkos operatoriaus, kurio veiklą vykdo AB „Lietuvos energija“ padalinys.

3. ELEKTROS RINKOS APIBŪDINIMAS IR REGULIAVIMAS

3.1. REGULIAVIMO KLAUSIMAI

3.1.1. BENDRAI

Nuo 2002 metų Lietuvoje pradėjo veikti elektros energijos rinka. Vertikaliai integruota bendrovė buvo išskaidyta į atskiras įmones pagal technologinius etapus: gamyba, perdavimas, skirstymas ir tiekimas. Tai sudarė sąlygas tiekėjams prekiauti elektros energija aukcione ir/ar pagal dvišales sutartis su gamintojais bei vartotojais, t. y. elektros energijos gamybos ir nepriklausomo tiekimo sektorius tapo nereguliuojamas, išskyrus turint 25% dalį elektros pardavimo rinkoje. Kaip natūralios monopolijos perdavimo, skirstymo bei visuomeninio tiekimo veiklos išliko reguliuojamos.

Pagal naujos redakcijos Elektros energetikos įstatymo 40 str. elektros energijos rinka šalyje kuriama etapais, laipsniškai suteikiant reguliuojamojo trečiosios šalies dalyvavimo teisę ir teisę sudaryti tiesioginę elektros energijos tiekimo sutartį su laisvai pasirinktais nepriklausomais tiekėjais šiems laisviesiems vartotojams:

1) nuo minėto įstatymo įsigaliojimo, t. y. nuo 2007 m. liepos 1 d. – visiems, išskyrus buitinius vartotojus;

2) ne vėliau kaip nuo 2007 m. liepos 1 d. – visiems vartotojams.

Elektros energijos rinkos atvėrimo laipsnis kasmet kito nuo jos veikimo pradžios. Koks buvo deklaruotas ir realus rinkos atvėrimas per praėjusius metus pavaizduota 1 lentelėje.

1 lentelė. Rinkos atvėrimo laipsnis

Rodiklis	2002 m.	2003 m.	Iki 2004-07-01	Nuo 2004-07-01	2005 m.	Nuo 2007-07-01
Laisvųjų vartotojų elektros energijos suvartojimas nuo bendro vartotojų elektros energijos suvartojimo, %	20	23	25	74	74	100
Laisvųjų vartotojų, pasirinkusių nepriklausomus tiekėjus, elektros energijos suvartojimas nuo bendro vartotojų elektros energijos suvartojimo, %	17	17	15	15	15	-

Kaip matyti, praėjusiais metais faktiškas rinkos atvėrimas nesikeitė palyginti su 2004 metais. Tai rodo visuomeninių tiekėjų sugebėjimą išlaikyti esamus vartotojus (2 lentelė).

2 lentelė. Tiekėjų užimama nupirktos elektros energijos rinkos dalis 2005 m.

Tiekėjai	Kiekis, MWh	%
Nepriklausomi tiekėjai (NT)	1.289.264	14
VT AB "Vakarų skirstomieji tinklai"	3.837.283	41
VT AB Rytų skirstomieji tinklai	4.137.406	44
VšĮ "Visagino energija"	61958	1
Iš viso	9.325.911	100,00

3.1.2. JUNGIAMŪJŲ LINIJŲ GALIOS IR ĮRANGOS VALDYMAS BEI PASKIRSTYMAS, SIEKIANT IŠVENGTI PERKROVIMŲ

Lietuvos perdavimo tinklas pakankamai gerai integruotas su kaimyninėmis energetikos sistemomis:

- su Latvijos energetikos sistema jungia keturios 330 kV ir trys 110 kV linijos;
- su Baltarusijos energetikos sistema jungia penkios 330 kV ir septynios 110 kV linijos;
- su Kaliningrado energetikos sistema jungia trys 330 kV ir trys 110 kV linijos.

Ryšio su kaimynine Lenkijos energetikos sistema šiuo metu nėra.

Galios maksimalūs galimi srautai su kaimyninėmis valstybėmis, esant normaliai tinklo schemai, parodyti 3 lentelėje.

3 lentelė. Galios maksimalūs galimi srautai su kaimyninėmis valstybėmis

Jungtis	Galia, MW
Lietuva - Latvija	1540
Latvija - Lietuva	1170
Lietuva - Baltarusija	1850
Baltarusija - Lietuva	970
Lietuva - Kaliningradas	650

2005 metų pradžioje Lietuvoje perdavimo sistemos operatoriaus veiklą vykdanči AB "Lietuvos energija" eksploatavo:

- 110 kV linijų - 4970 km ir 208 transformatorių pastočių ir skirstyklų;
- 110 kV kabelių linijų – 21 km;
- 330 kV linijų - 1670 km ir 12 transformatorių pastočių ir skirstyklų.

Perdavimo tinklo transformatorių pastotės ir skirstyklos bei jų galia pavaizduotos 4 lentelėje.

4 lentelė. Perdavimo tinklo transformatorių pastotės ir skirstyklos, vnt. bei jų galia MVA:

330 kV TP	110 kV TP	330 kV skirstyklos	110 kV skirstyklos	330 kV TP galia, MVA	110 kV TP galia, MVA
21	6	12	207	3925	143

Šiuo metu perdavimo sistemos operatorius perdavimo tinklo pralaidumui skaičiuoti naudoja Tarpsisteminių pjūvių pralaidumo skaičiavimo metodiką. Pagal šią metodiką yra vertinami maksimalūs srautai, dinaminis stabilumas, avariniai rezervai ir kiti tinklo būklės parametrai (5 lentelė).

5 lentelė. Planavimo ir tinklo pralaidumo valdymo etapai

Etapas	Terminas	Vertinami parametrai
Priešplaninis	Daugiau kaip prieš savaitę	Importas / eksportas Planiniai remontai
Planavimas	Savaitė prieš	Hidroakumuliacinės elektrinės darbo planas Hidroelektrinės darbo planas Tinklo būklė
	Diena prieš	Hidroakumuliacinės elektrinės darbo plano tikslinimas Hidroelektrinės darbo plano tikslinimas Tinklo būklės tikslinimas
Pralaidumo valdymas	Operacijos diena	Elektrinių darbas Rezervų aktyvavimas Tinklo būklė

Europos reguliuotojų mini forume Taline, kuris įvyko 2006 m. balandžio 21 d., buvo konstatuota, kad dabar bei artimiausiais 5-10 metų Baltijos šalyse nebus problemų dėl tinklų

perkrovimo. Tačiau numatomas Estijos ir Suomijos elektros sistemų sujungimas 350 MW elektros linija 2006 m. pabaigoje išskėlė koordinacinių klausimų, kurie šiuo metu yra derinami. Taip pat įsteigtas regioninis koordinavimo komitetas, kuris spęs aktualius bendros Baltijos elektros rinkos klausimus.

Susitikime taip pat dalyvavo perdavimo sistemos operatoriai iš Baltijos šalių ir informavo apie planus statyti naujas jungiamąsias elektros linijas:

1. Estlink II Estija – Suomija, 600 MW, iki 2013 m.;
2. Lietuva – Lenkija, 1000 MW, iki 2010 m.;
3. Lietuva – Švedija, 700 MW, iki 2010 m.;
4. Latvija – Estija, 200 MW, iki 2014 m.

Taip pat buvo prognozuojama, kad Baltijos regione elektros suvartojimas ir galios poreikis augs mažiausiai 3 proc. artimiausius 10 metų. Ignalinos AE antrojo bloko uždarymas neturėtų sukelti galios trūkumo Baltijos šalyse, tačiau buvo pažymėta, kad energijos gamyba Lietuvoje labai priklausys nuo dujų tiekimo iš Rusijos.

Mini forume konstatuota, kad nėra kliūčių įgyvendinti ES taisyklės Nr. 1228/2003 dėl sąlygų pasinaudojant tinklais tarptautiniams elektros mainams. Kompensavimo mechanizmas tarp perdavimo sistemos operatorių (Inter-TSO Compensation Mechanism) Baltijos šalyse bus pritaikytas tokiais pačiais principais kaip ir kitose ES šalyse narėse. Susitikimo dalyviai taip pat pripažino, kad reikia sutarti dėl bendrų Baltijos šalių importo nuostatų trečiųjų šalių atžvilgiu. Taip pat buvo paminėta, kad bendro balansavimo regiono sukūrimas paspartintų Baltijos elektros rinkos plėtrą.

3.1.3. PERDAVIMO IR SKIRSTOMŲJŲ KOMPANIJŲ REGULIAVIMAS

Lietuvoje veikia viena nacionalinio tinklo įmonė AB „Lietuvos energija“ - atliekanti perdavimo tinklo operatoriaus funkciją. Ji atlieka elektros energijos perdavimo (110-330 kV įtampos) tinklo savininko, sistemos operatoriaus ir rinkos operatoriaus funkcijas. Perdavimo tinklo operatorius dirba pagal išduotą elektros energijos perdavimo licenciją.

Skirstymo veiklą Lietuvoje iš esmės vykdo 2 skirstymo įmonės: AB Rytų skirstomieji tinklai, AB „VST“. VĮ „Visagino energija“ skirsto elektros energiją Visagino mieste, esančiame prie Ignalinos atominės elektrinės. Kitos skirstymo įmonės yra smulkios arba pramonės įmonės, kurių vidaus tinklas tiesiogiai prijungtas prie perdavimo tinklų, jų teritorijose. Įmonės yra elektros energijos skirstomųjų tinklų, t. y. žemos (0,4 kV) ir vidutinės įtampos (iki 110 kV) elektros tinklų savininkės. Visos šios įmonės atlieka skirstomojo tinklo operatoriaus bei visuomeninio tiekėjo funkcijas. Visuomeninis tiekėjas yra įpareigotas tiekti elektros energiją visiems to pageidaujantiems

vartotojams aptarnaujamoje teritorijoje. Šių veiklų sąnaudos yra atskirtos. Apskaita vedama atskirai kiekvienai licencijuojamai veiklai.

AB Rytų skirstomieji tinklai atsakinga už rytinėje Lietuvos dalyje esančių žemosios ir vidutinės įtampos elektros tinklų priežiūrą, patikimumą bei plėtrą.

AB „VST“ atsakinga už Vakarų bei Vidurio Lietuvos dalyje esančių žemosios ir vidutinės įtampos elektros tinklų priežiūrą, patikimumą bei plėtrą.

VĮ „Visagino energija“ atsakinga už Visagino mieste esančių žemosios ir vidutinės įtampos elektros tinklų priežiūrą, patikimumą bei plėtrą.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymu, licencijuojamos yra elektros energijos rinkos operatoriaus, elektros energijos perdavimo, skirstymo, visuomeninio ir nepriklausomo tiekimo veiklos. Licencijavimo taisyklės tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Licencijas išduoda bei licencijuojamą veiklą kontroliuoja VKEKK.

2005 metais Lietuvoje licencijuojamą veiklą vykdė vienas elektros energijos perdavimo sistemos, 2 regioniniai ir 5 vietiniai (lokalūs) elektros energijos skirstomųjų tinklų operatoriai, parodyti 6 lentelėje.

6 lentelė. Tinklų operatorių duomenys

Eil. Nr.	Įmonės pavadinimas	Licencijos rūšis	Vietinis ar nacionalinis tinklas	Pagrindiniai akcininkai
1	AB „Lietuvos energija“	Elektros energijos perdavimas	Nacionalinis	Valstybė
2	AB Rytų skirstomieji tinklai	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Regioninis	Valstybė
3	AB „VST“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Regioninis	UAB „NDX Energija“
4	VĮ „Visagino energija“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Valstybė
5	AB „Achema“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė
6	AB „Akmenės cementas“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė
7	AB „Ekranas“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė
8	AB „Lifosa“	Elektros energijos skirstymas ir visuomeninis tiekimas	Vietinis	Privati įmonė

Elektros energetikos įstatymas nustato dviejų rūšių elektros energijos tiekimo licencijas – visuomeninio elektros energijos tiekėjo (VET) ir nepriklausomo elektros energijos tiekėjo (NET). Visuomeninis elektros energijos tiekėjas yra įpareigotas tiekti elektros energiją visiems jo

licencijoje nustatytoje teritorijoje esantiems vartotojams ir laisviesiems vartotojams, kurie nepasirinko nepriklausomo tiekėjo. Nepriklausomas elektros energijos tiekėjas gali tiekti elektros energiją tik laisviesiems vartotojams. Licencijuotų elektros energijos tiekėjų skaičius nurodomas 7 lentelėje.

7 lentelė. Elektros energijos tiekėjų skaičius atskirais metais

Išduotų tiekimo licencijų skaičius 2005 metais		Vykdė licencijuojamą veiklą 2005 metais		Vykdė licencijuojamą veiklą 2004 metais		Vykdė licencijuojamą veiklą 2003 metais		Vykdė licencijuojamą veiklą 2002 metais	
VET	NET	VET	NET	VET	NET	VET	NET	VET	NET
7	20	7	5	7	4	7	4	7	3

Nuo 2004 m. liepos mėn. įsigaliojęs naujos redakcijos Elektros energetikos įstatymas visiems vartotojams, išskyrus buitinius, suteikė reguliuojamojo trečiosios šalies dalyvavimo teisę ir teisę sudaryti tiesioginę elektros energijos tiekimo sutartį su laisvai pasirinktais nepriklausomais tiekėjais. Įsigaliojus įstatymui šiems vartotojams laisvojo elektros energijos vartotojo statusas buvo suteiktas automatiškai.

Nuo 2002 metų Lietuvoje buvo pradėtas taikyti viršutinės kainų ribos principas elektros energijos perdavimo, skirstymo (50/50 kainos ir pajamų “kepurė” kombinacijos) ir visuomeninio tiekimo paslaugų kainoms bei visuomeninėms kainoms pagal įtampų lygius nustatyti. Pagal Elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų ir jų viršutinių ribų nustatymo metodiką viršutinė riba nustatoma 3 metams, kasmet pradinį atitinkamos veiklos pajamų lygį koreguojant 4 korekcijos koeficientais:

1. indeksavimo (vartotojų kainų indeksas ir efektyvumas);
2. nenumatytų pasikeitimų (išoriniai veiksniai);
3. elektros energijos kiekio poveikio;
4. korekcijos (įvertinamas pajamų viršijimas/nesurinkimas priklausomai nuo taikomos kainų diferencijavimo struktūros tam, kad būtų užtikrinamos būtinos įmonės pajamos, jei ji nurodo pagrįstas priežastis, dėl ko nebuvo surinkta planuojama suma).

Pagal Visuomeninių elektros energijos kainų, visuomeninio tiekimo paslaugos kainos ir jų viršutinių ribų nustatymo metodiką visuomeninėms kainoms viršutinės ribos nustatomos 1 metams ir koreguojama atsižvelgiant į elektros energijos gamybos (pirkimo) sąnaudų pokytį.

Nustatant viršutines kainų ribas ir pradinį pajamų lygį, įvertinamas sąnaudų pagrįstumas, praėjusio reguliavimo periodo veiklos rezultatai, rinkos plėtos prognozės, teisinės aplinkos pokyčiai ir pan. Nustatant valstybės reguliuojamas kainas, turi būti numatytos būtinos išlaidos energijos išteklių gavybai, energijos gamybai, pirkimui, perdavimui, skirstymui, tiekimui, taip pat energetikos sektoriaus plėtra ir energijos efektyvumas, vietinių ir atsinaujinančiųjų energijos

išteklių vartojimas, viešuosius interesus atitinkančių įpareigojimų vykdymas bei nustatyta pelno norma.

Atsižvelgiant į šalies mikro bei makroekonominčius rodiklius ir pasaulinėje praktikoje taikomus metodus, efektyvumo koeficientai nustatomi minėti viršutinių kainų ribų trukmei. Pasibaigus ūkiniams finansiniams metams, 50% ir 100% koreguojamas įmonės pelnas, jei viršijama vidutinė paskutiniųjų dvejų metų pelno norma, padidinta atitinkamai 2 ir 6 procentiniais punktais, atsižvelgiant į elektros energijos tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės koeficientą bei investicijų panaudojimą kokybės reikalavimams užtikrinti.

VKEKK nustačius viršutines kainų ribas, konkrečias perdavimo ir skirstymo paslaugų kainas bei tarifus nustato ir keičia paslaugų teikėjai. Paslaugų teikėjo nustatytų kainų ir tarifų svartinis vidurkis kiekvienais reguliavimo periodo metais neturi viršyti atitinkamų viršutinių kainų ribų. Paslaugos teikėjo nustatytas kainas ir tarifus per 30 kalendorinių dienų nuo paslaugos teikėjo prašymo gavimo dienos skelbia VKEKK, prieš tai patikrinusi, ar nustatant kainas ir tarifus nediskriminuojami vartotojai. Pasibaigus kiekvieniems reguliavimo periodo metams, VKEKK kontroliuoja, ar paslaugos teikėjo nustatytų kainų ir tarifų svartinis vidurkis neviršijo viršutinių kainų ribų. Nustačiusi, kad paslaugos teikėjo nustatytų kainų ir tarifų svartinis vidurkis per praėjusius reguliavimo periodo metus viršijo atitinkamą nustatytą viršutinę kainos ribą, VKEKK turi teisę įpareigoti paslaugos teikėją nustatyti atitinkamai mažesnes kainas ir tarifus. Kitos valstybės institucijos formuojant kainodarą atlieka patariamąją funkciją.

Pagal nustatytas elektros energijos kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikų formas perdavimo sistemos operatoriaus ir skirstomųjų tinklų operatoriaus kas *ketvirtį ir kasmet* reikalaujama pateikti tokią informaciją:

1. elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų bei jų viršutinių ribų skaičiavimus;
2. efektyvumo rodiklius;
3. elektros energijos balansus;
4. įmonių taikomus elektros energijos tarifus, suvartojimą ir pajamas;
5. įmonių elektros energijos pardavimus pagal vartotojų grupes;
6. kitus duomenis, reikalingus elektros energijos rinkai tinkamai prižiūrėti.

Vadovaujantis Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklėmis, kas ketvirtį pateikiami šie dokumentai:

1. licencijuojamos ūkinės-finansinės veiklos finansinė atskaitomybė;
2. rinkos operatoriaus ataskaita laisva forma;
3. ataskaita apie tiekimo patikimumo rodiklius.

Kasmet papildomai pateikiama:

4. metinė licencijuojamos veiklos sąnaudų audito ataskaita;

5. metinė elektros energijos tinklų sistemos naudojimo analizė;
6. elektros energijos tinklų sistemos plėtros perspektyvų ataskaita;
7. metinė skundų tyrimo ataskaita.

Pagal Tiekimo saugumo Lietuvos elektros energijos rinkoje monitoringo ataskaitą renkami ir iki *kiekvienų metų* liepos 31 d. apibendrinami techniniai bei ekonominiai duomenys, darant išvadas dėl elektros energijos tiekimo patikimumo bei dėl vidaus ir regioninės elektros rinkos plėtros perspektyvų. Informacija apima trejų būsimųjų metų prognozes ir įvairiais aspektais bei laikotarpiais atspindi tokius duomenis:

- elektros energijos generavimo, perdavimo ir paskirstymo pajėgumus, tarp sisteminius ryšius su kaimyninėmis energetikos sistemomis;
- elektros galios balansus;
- elektros energijos gamybą, suvartojimą, eksportą ir importą;
- rinkos koncentraciją;
- elektros energijos pirkimo ir pardavimo apimtis;
- rinkos atvėrimo laipsnį;
- rinkos dalyvius;
- rinkos kainų dinamiką;
- laisvųjų vartotojų aktyvumo laipsnį;
- prognozuojamos elektros energijos pirkimo, pardavimo ir eksporto apimtis;
- prognozuojamus galios balansus;
- naujų galios pajėgumų poreikį;
- numatomą elektros perdavimo ir skirstymo tinklų plėtrą ir atnaujinimą, galimas silpnas vietas.

Po elektros ūkio reorganizavimo, per praėjusius 4 metus, minėti duomenys buvo daugiau tikslinami ir renkami. Tačiau pirmaisiais reformos metais atlikus Baltijos šalių perdavimo sistemos operatorių lyginamąją analizę, paaiškėjo, kad duomenys sunkiai palyginami dėl skirtingos įmonių struktūros ir reorganizavimo etapų.

Pernai atlikta Vidurio ir Rytų Europos šalių (Regioninės energijos reguliuotojų asociacijos (ERRA) narių) skirstomųjų tinklų operatorių lyginamoji analizė parodė, kad čia taip pat egzistuoja panašios problemos dėl skirtingų įmonių struktūrų, nuosavybės, valiutos atskirose šalyse, tačiau konkrečioje šalyje efektyvumo palyginimas įmanomas, jei yra pakankamas įmonių skaičius. Lietuvoje yra tik 2 pagrindinės skirstomųjų tinklų įmonės, todėl čia taikomi kiti metodai įmonių veiklos efektyvumui nustatyti.

VKEKK visada didelį dėmesį skyrė elektros energijos tiekimo patikimumo ir paslaugų kokybės reguliavimo įvedimui, kuris užtikrintų vartotojams minimalų kokybės lygį ir numatytų licencijuotų įmonių atsakomybę už kokybės reikalavimų nesilaikymą. Dar 2003 m. gegužės mėn. įsigaliojusioje Vyriausybės patvirtintų Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklių naujoje redakcijoje buvo nustatytos papildomos funkcijos VKEKK – kontroliuoti, kaip laikomasi Ūkio ministerijos nustatytų ir su VKEKK suderintų licencijuojamos veiklos kokybės reikalavimų.

2005 m. liepos 15 d. ūkio ministro įsakymu Nr. 4-265 buvo patvirtinti Elektros energijos persiuntimo patikimumo ir elektros energijos perdavimo, skirstymo bei tiekimo paslaugų kokybės reikalavimai, kurie nustatė individualiai ir bendrai taikomų paslaugų kokybės reikalavimų sąrašą, persiuntimo patikimumo ir paslaugų kokybės duomenų registravimo taisyklės, rodiklių skaičiavimo, ataskaitų sudarymo principus ir jų pateikimo VKEKK tvarką. Pagal reikalavimų nuostatas kaupiamas elektros energijos persiuntimo nutraukimų duomenų bazes perdavimo sistemos ir skirstomųjų tinklų operatoriai turėjo patikslinti iki 2006 m. sausio 1 d.

VKEKK teisės aktais įpareigota kontroliuoti, kaip licencijuotos elektros energijos įmonės laikosi šių reikalavimų bei vykdyti persiuntimo patikimumo ir paslaugų kokybės monitoringą (stebėseną). Patvirtinti reikalavimai numato, kad nuo 2008 metų elektros energijos persiuntimo patikimumo lygio pokytis bus įvertinamas perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų viršutinėse ribose VKEKK nustatyta tvarka.

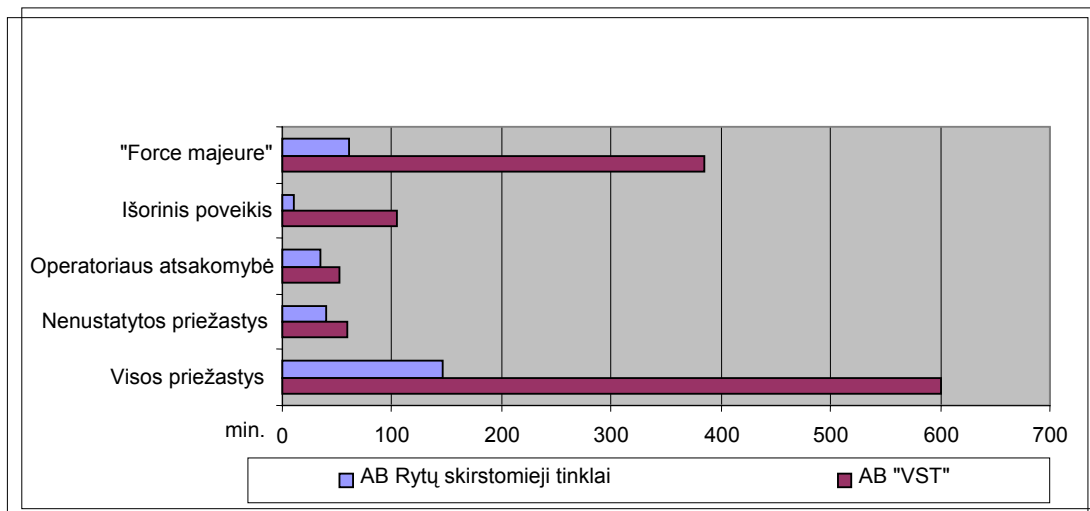
Įvertinant elektros energijos persiuntimo patikimumo lygį, svarbiausi rodikliai yra vidutinė neplanuotų persiuntimo nutraukimų trukmė (SAIDI) ir skaičius (SAIFI), tenkantis vienam sistemos vartotojui. Šie AB Rytų skirstomųjų tinklų ir AB „VST“ persiuntimo patikimumo rodikliai palyginti 1-3 paveikslėliuose.

2005 metais vidutinė neplanuotų elektros energijos persiuntimo nutraukimų trukmė (SAIDI) vienam AB „VST“ vartotojui siekė 600 minučių, AB Rytų skirstomųjų tinklų vartotojui – 147 minutes. Didžiausia dalis nutraukimų AB „VST“ skirstymo veiklos teritorijoje įvyko per 2005 m. I ketvirtį (455 minutės) dėl sausio mėn. per Lietuvą praūžusio uragano Ervino. Per kitus tris metų ketvirčius vidutinė neplanuotų persiuntimo nutraukimų trukmė vienam AB „VST“ vartotojui buvo 145 minutės.

Dėl operatoriaus atsakomybei priskiriamų priežasčių įvykusių neplanuotų elektros energijos persiuntimo nutraukimų vidutinė trukmė vienam vartotojui buvo 52 minutės (AB „VST“) ir 34 minutės (AB Rytų skirstomieji tinklai).

Analizuojant vidutinę neplanuotų persiuntimo nutraukimų trukmę pagal teritorijos suskirstymą į miesto ir ne miesto teritoriją, pastebima, kad ne miesto teritorijoje vidutinė neplanuotų nutraukimų trukmė vienam vartotojui buvo 3,2 karto (AB Rytų skirstomieji tinklai) ir 4,9 karto (AB „VST“) ilgesnė nei miesto teritorijoje.

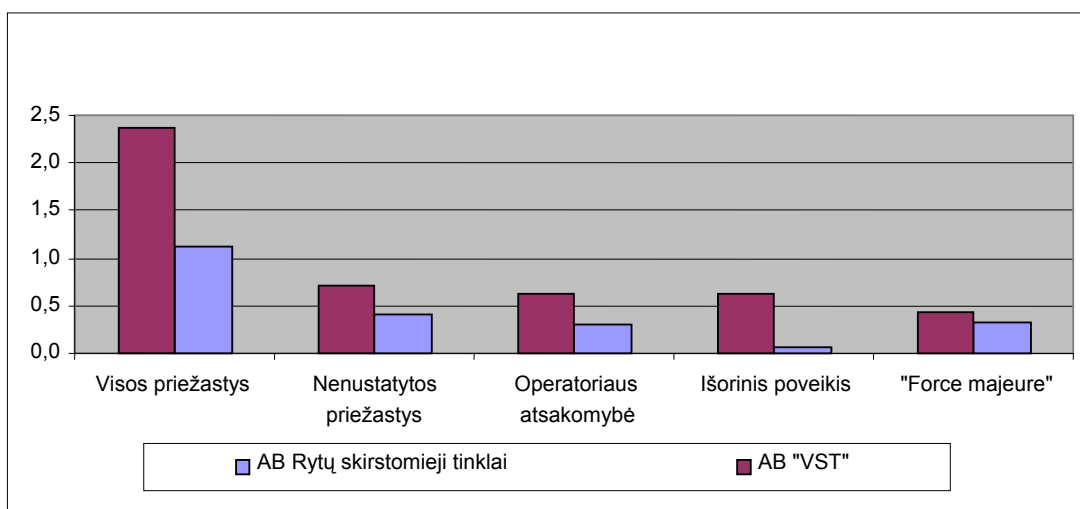
1 pav. Vidutinė neplanuotų ilgų nutraukimų trukmė vienam vartotojui (SAIDI) pagal nutraukimų priežastis 2005 metais

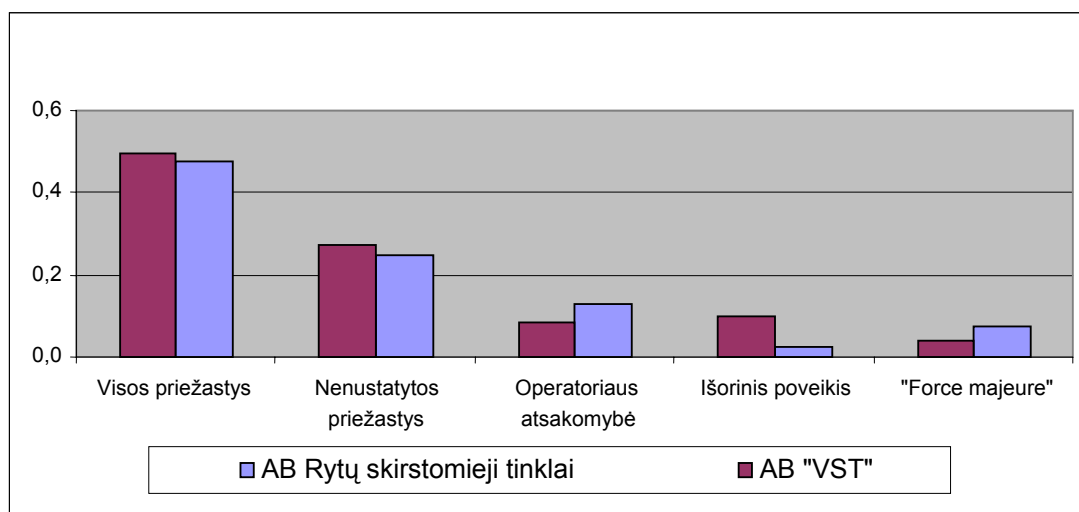
Dėl planuotų tinklų darbų vidutinė persiuntimo nutraukimų trukmė vienam vartotojui AB Rytų skirstomųjų tinklų veiklos teritorijoje buvo 6,2 karto ilgesnė ir sudarė 135 minutes, tuo tarpu AB „VST“ – 22 minutes.

Įvertinant vidutinį neplanuotų elektros energijos persiuntimo nutraukimų skaičių vienam vartotojui, yra skaičiuojami du rodikliai – ilgiems nutraukimams, trunkantiems 3 ir daugiau minučių (SAIFI), ir trumpiems nutraukimams, kurių trukmė ilgesnė nei tinklų automatikos įsijungimo laikas ir trumpesnė nei 3 minutės (MAIFI).

2 pav. Vidutinis neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (SAIFI) pagal nutraukimų priežastis 2005 metais

3 pav. Vidutinis neplanuotų trumpų nutraukimų skaičius vienam vartotojui (MAIFI) pagal nutraukimų priežastis 2005 metais

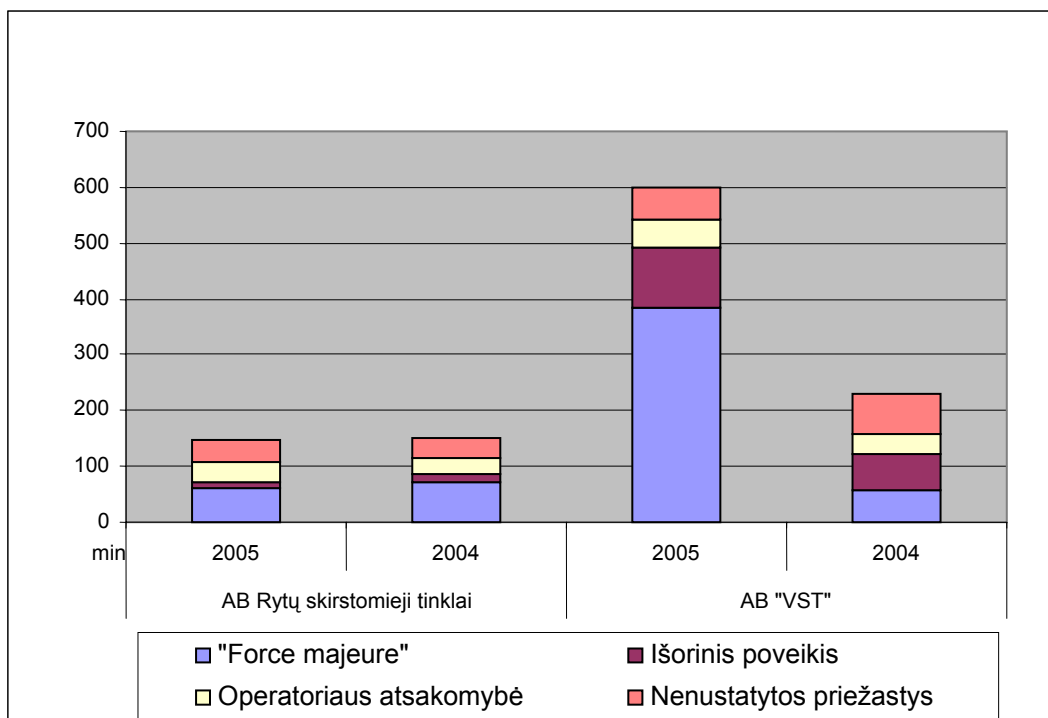
Vidutinis neplanuotų ilgų nutraukimų skaičius (SAIFI), tenkantis vienam AB „VST“ vartotojui buvo 2,4, AB Rytų skirstomųjų tinklų vartotojui – 1,1. Vidutinis trumpų nutraukimų skaičius (MAIFI) vienam vartotojui abiejose įmonėse buvo panašus ir sudarė atitinkamai 0,5 ir 0,48. Abiejose skirstymo įmonėse didžiausia dalis nutraukimų įvyko dėl nenustatytų priežasčių.

Vidutinės neplanuotų ilgų persiuntimo nutraukimų trukmės vienam vartotojui rodiklio (SAIDI) pokytis 2004 ir 2005 metais pavaizduotas 8 lentelėje ir 4 paveikslėlyje.

8 lentelė. SAIDI rodikliai ir elektros tiekimo nutraukimo priežastys

Neplanuotų ilgų elektros energijos persiuntimo nutraukimų vidutinė trukmė vienam vartotojui (SAIDI) pagal nutraukimų priežastis, min				
Nutraukimų priežastys	AB Rytų skirstomieji tinklai		AB "VST"	
	2005	2004	2005	2004
"Force majeure"	61	71	385	58
Išorinis poveikis	11	15	105	64
Operatoriaus atsakomybė	34	28	52	36
Nenustatytos priežastys	40	36	58	73
Visos priežastys	147	150	600	231

4 pav. SAIDI rodikliai 2004-2005 metais

2005 metais vidutinė neplanuotų ilgų persiuntimo nutraukimų trukmė vienam vartotojui (SAIDI) AB Rytų skirstomųjų tinklų teritorijoje sumažėjo 3 minutėmis ir buvo lygi 147 minutėms. Tuo tarpu AB „VST“ teritorijoje SAIDI rodiklis išaugo 369 minutėmis ir sudarė 600 minučių. Kaip jau buvo minėta, tokį žymų rodiklio pablogėjimą 2005 metais lėmė sausio mėn. per Lietuvą praūžęs uraganas Ervinas: dėl „force majeure“ priežasčių vidutinė trukmė vienam vartotojui AB „VST“ teritorijoje išaugo net 327 minutėmis.

Dėl operatoriaus atsakomybei priskiriamų priežasčių įvykusių nutraukimų vidutinė trukmė 2005 metais, palyginti su 2004 metais, pailgėjo abiejose skirstymo įmonėse – 6 minutėmis (AB Rytų skirstomieji tinklai) ir 16 minučių (AB „VST“).

VKEKK ir toliau nuolat analizuos elektros energijos tiekimo patikimumo rodiklius, stebės jų pokyčius ir atliks išsamią lyginamąją analizę. Tokios analizės rezultatus ketinama skelbti VKEKK interneto svetainėje. Įmonių tiekimo patikimumo lygio pokytis nuo 2008 metų bus įvertinamas VKEKK patvirtinta tvarka nustatant elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų viršutines ribas.

Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklėse nustatyta, kad, kai vartotojui nutraukiamas arba apribojamas elektros energijos tiekimas ar elektros energijos kokybės parametrai elektros energijos perdavimo ar skirstymo paslaugos pirkimo-pardavimo vietoje neatitinka nustatytų

sutartyje, operatorius ar tiekėjas atlygina vartotojui patirtus tiesioginius nuostolius. Operatorius ar tiekėjas neatlygina vartotojui patirtų nuostolių, kai jam elektros energijos tiekimas nutraukiamas ar apribojamas arba elektros energijos kokybės parametrai neatitinka nustatytų sutartyje dėl stichinių gamtos reiškinių ir gaisro atvejais, dėl karo, teroristinių veiksmų, nenugalimos jėgos, trečiojo asmens veiklos (elektros įrenginių vagystės ar gadinimo, pašalinių daiktų užmetimo ant oro elektros linijų laidų ir pan.), sisteminės priešavarinės automatikos poveikio (esant gedimui ar avarijai kitose energetikos sistemose), dėl valstybės veiksmų, taip pat, kai vienkartinis vartotojo atjungimo laikas neviršija jam nustatytai aprūpinimo elektra patikimumo kategorijai leidžiamo ilgiausio atjungimo laiko ar kai dėl vartotojo veiksmų ar neveikimo, netinkamos nuosavų įrenginių priežiūros ar galiojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimų automatikos ar apsaugos sistemos atjungė elektros energijos tiekimą vartotojo elektros įrenginiams.

Prašymas dėl nuostolių atlyginimo turi būti pateiktas per 10 kalendorinių dienų nuo nuostolių atsiradimo. Prašymas ne vėliau kaip per 10 kalendorinių dienų nuo jo gavimo turi būti išnagrinėtas bendroje komisijoje, į kurios sudėtį turi būti įtraukti operatoriaus ar tiekėjo ir vartotojo atstovai. Sudaryta komisija turi ištirti elektros energijos tiekimo nutraukimo ar apribojimo priežastis ir nustatyti nuostolių dydį.

Šalims nesusitarus, nuostolių vertę nustato teismas. Nuostoliai, patirti dėl elektros energijos tiekimo nutraukimo ar apribojimo, turi būti atlyginti per 30 kalendorinių dienų nuo jų vertės nustatymo.

Keičiantis reguliuojamų tinklų operatorių ir visuomeninių tiekėjų elektros energijos kainoms, tarifams ir jų taikymo tvarkai, nauja tvarka skelbiama Valstybės žinių priede "Informaciniai pranešimai". Galiojančios elektros energijos kainos, tarifai bei jų taikymo tvarka yra viešai skelbiama įmonių interneto svetainėse. Vartotojai taip pat gali susipažinti su numatomais elektros energijos kainų, tarifų ir jų taikymo tvarkos pakeitimais, rasti jų aprašymą bei bendrovei užduoti rūpimus klausimus. Be to, elektros energetikos sektoriaus įmonės yra Elektros energetikos įstatymu įpareigosotos ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį iki kainų ar tarifų padidėjimo raštu ar kitais būdais pranešti buitiniams vartotojams apie kainų padidėjimą.

Prijungimo prie veikiančių elektros energijos tinklų įkainius nustato VKEKK. Įkainių dydžiai viešai skelbiami VKEKK priimant nutarimą dėl jų patvirtinimo. Galiojančių įkainių dydžius taip pat nuolat galima rasti bendrovės interneto svetainėje arba sužinoti paskambinus į įmonę svetainėje nurodytais pagalbos telefonais.

Bendrovės rinkos dalyviams viešai skelbia informaciją apie:

- elektros energijos tarifus vartotojams, jų pakeitimus, naujus planus ir t.t.;
- komercinius nuostolius ir technologines sąnaudas;

- naujų vartotojų prijungimo sąlygas bei procedūras bendrovėje, remiantis galiojančiais teisės aktais (reikalingi dokumentai, paraiškos ir t.t.);
- apmokėjimo už elektros energiją sąlygas bei terminus, apmokėjimų dydžius ir t.t.;
- įvairias akcijas ir nuolaidas.

Informaciją rūpimais klausimais vartotojai gali gauti ne tik iš valstybės ir žiniasklaidos leidinių bei interneto puslapių, bet ir visuose klientų aptarnavimo skyriuose, informacijos ir bendraisiais telefonais, informaciniuose lankstinukuose.

Elektros energijos persiuntimo paslaugos kaina skiriasi priklausomai nuo to, iš kokios įtampos elektros tinklų vartotojai gauna elektros energiją. Stambūs pramonės vartotojai, suvartojantys apie 24 GWh elektros energijos per metus, bei kurių leistinoji naudoti galia siekia 4 000 kW, elektros energiją gauna iš vidutinės ir aukštos įtampos elektros skirstomųjų tinklų, o namų ūkiai, per metus suvartojantys apie 3 500 kWh, ir verslo klientai, kurių metinis suvartojimas siekia 50 MWh bei leistinoji naudoti galia – apie 50 kW, paprastai elektros energiją gauna iš žemos įtampos elektros skirstomųjų tinklų. Atitinkamai jų vidutinės elektros energijos persiuntimo kainos parodytos 9 lentelėje.

9 lentelė. Vidutinės elektros energijos persiuntimo paslaugų kainos 2005 m.

Pavadinimas	Ig	Ib	Dc
Vidutinės elektros energijos persiuntimo paslaugų kainos šalyje, EUR/MWh	25,31	53,00	53,00

Savivaldybių mokesčių, viešuosius interesus atitinkančių paslaugų ar kitos panašios sąnaudos į elektros energijos persiuntimo paslaugų kainas neįskaičiuojamos.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymu VKEKK 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 135 patvirtino Balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarką. Remdamasis iš perdavimo sistemos operatoriaus gauta informacija apie reguliavimo elektros energijos pirkimo-pardavimo rezultatus bei šia tvarka, rinkos operatorius apskaičiuoja balansavimo energijos kainas tiekėjams (laisviesiems vartotojams, turintiems tiekimo licencijas) ir gamintojams.

Balansavimo energijos rinkos mechanizmą galima apibūdinti savybėmis, aprašytomis 10 lentelėje.

10 lentelė. Balansavimo energijos rinkos savybės

Eil. Nr.	Savybė	Aprašymas
1.	Balansavimo intervalas	60 minučių
2.	Balansavimo raj.	Kiekviena atskira gamybos arba vartojimo vieta

3.	Rajonų sąveika	<p>Visi rinkos dalyviai arba asmenys, perkantys ir (ar) parduodantys elektros energiją pagal sutartis, taip pat kitais Prekybos elektros energija taisyklėse numatytais būdais, privalo tapti aukciono dalyviais ir pasirašytinai prisijungti prie aukciono sutarties. Šis prisijungimas nesukuria prievolės prekiauti aukcione, tačiau įpareigoja rinkos dalyvį teikti taisyklėse nurodytą informaciją rinkos operatoriui. Pavedimo formatas paprastas: limituoti/nelimituoti kainos/kiekio pavedimai, minimalus kiekis - 5 MW, nereikalaujama informacija apie elektrinių dinamines charakteristikas.</p> <p>Prekybos reguliuojamąją elektros energiją aukciono dalyviais gali būti ir užsienio valstybių perdavimo sistemų operatoriai, turintys reguliavimo sutartis su Lietuvos perdavimo sistemos operatoriumi. Užsienio valstybių perdavimo sistemos operatorių dalyvavimo aukcione sąlygos ir teisės yra tos pačios, kaip ir kitų prekybos reguliuojamąją elektros energiją aukciono dalyvių</p>
4.	Sesijos uždarymas	Reguliavimo aukciono sesija uždaroma ne vėliau kaip likus 2 valandoms iki reguliavimo realizavimo pradžios arba reguliavimo pavedimai gali būti koreguojami ar atšaukiami likus 2 valandoms iki galimo pavedimo realizavimo
5.	Dienos prekybos galimybės	Rinkos dalyviams, prekiaujantiems valandiniame aukcione, užtikrinamos sąlygos įsigyti trūkstamą elektros energiją ir (arba) parduoti elektros energijos perteklių, t. y. ir balansavimo energiją, kitiems rinkos dalyviams skaidrioje konkurencinėje aplinkoje
6.	Balansavimo kainos	Balansavimo kaina skaičiuojama, remiantis “mokėk pagal pavedimą” (pay as bid) principu. Ji lygi kiekvienos nepertraukiamos prekybos sesijos valandos vidutinei svetinei kainai, koreguotai koeficientais atitinkamai perkant/parduodant elektros energiją perdavimo sistemos operatoriui. Reguliavimo aukštyn/žemyn pasiūlymų kaina neturi viršyti/būti mažesnė nei balansavimo energijos, perkamos/parduodamos perdavimo sistemos operatoriui, kainos, nustatytos pasibaigus nepertraukiamos prekybos sesijai
7.	Informacijos pateikimas	<p>Po kiekvieno <i>nepertraukiamos prekybos</i> sesijos metu sudaryto sandorio rinkos operatorius apskaičiuoja ir skelbia per aukciono informacinę sistemą šios prekybos sesijos kiekvienos prekybos valandos vidutinę svertinę kainą ir balansavimo elektros energijos kainas.</p> <p>Perdavimo sistemos operatorius ne vėliau kaip per dvi valandas po <i>reguliavimo aukciono</i> prekybos valandos per aukciono informacinę sistemą informuoja visus dalyvius apie visus realizuotus reguliavimo pavedimus. Įvykusio prekybos reguliuojamąją elektros energiją aukciono rezultatai pateikiami aukciono informacinėje sistemoje, prie kurios priėjimą turi visi prekybos reguliuojamąją elektros energiją aukciono dalyviai. Aukciono informacinėje sistemoje kiekvienas rinkos dalyvis, kurio pavedimai buvo realizuoti, papildomai gauna informaciją, iš kokio pardavėjo nupirko ar kokiam pirkėjui pardavė elektros energiją už sandoryje nustatytą kainą</p>
8.	Atsiskaitymo procesas ir tvarkaraštis	Iki valandinės prekybos įvedimo tiekėjams perdavimo sistemos operatorius balansavimo energija, apskaitant kas valandą, prekiauja su gamintojais, o su tiekėjais - apskaitant už kalendorinį mėnesį. Atsiskaitymų už reguliavimo ir balansavimo elektros energiją procedūros ir sąlygos nustatomos atitinkamose sutartyse su perdavimo sistemos operatoriumi

Smulkiesiems ir naujai ateinantiems į rinką dalyviams sąlygos elektros energijos rinkoje yra tos pačios, kaip ir kitiems rinkos dalyviams.

Prasidėjus valandinei elektros energijos prekybai su tiekėjais, įsigalios Prekybos elektros energija aukcione taisyklės, kurios užtikrins tiek pasiūlos, tiek paklausos pasiūlymų dalyvavimą momentinėje elektros energijos rinkoje. Taip bus tiksliau atspindimi rinkos dėsniai balansavimo rinkoje ir kartu visapusiškai įgyvendinami Elektros direktyvos reikalavimai.

3.1.4. VEIKLŲ ATSKYRIMAS

VKEKK užtikrina, kad elektros energetikos rinkoje būtų efektyvi konkurencija, vartotojai ir tiekėjai nebūtų diskriminuojami ir visi vartotojai gautų nustatytos kokybės paslaugas. VKEKK kontroliuoja, kad būtų veiksmingai atskirtos apskaitos, siekiant išvengti gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo veiklos rūšių kryžminio subsidijavimo.

Elektros energetikos įstatymas nustato, kad skirstomųjų tinklų įmonė, kai ji, be skirstymo veiklos, vykdo ir visuomeninio tiekėjo veiklą, privalo atskirti šias veiklas. Skirstymo ir tiekimo veikla laikoma atskirta ir tuo atveju, jei visuomeninio tiekėjo veikla užsiima skirstomųjų tinklų įmonės pardavimų (elektros tiekimo) padalinys, su sąlyga, kad bus užtikrinamas ūkinių operacijų atskyrimas. Elektros energetikos įmonės ūkines operacijas, susijusias su perdavimo, skirstymo, tiekimo ar kita su elektros energetika nesusijusia veikla, registruoja, grupuoja ir apibendrina atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Iki 2007 m. liepos 1 d. visuomeniniai tiekėjai, tiekiantys elektros energiją ne tik vartotojams, negalintiems pasirinkti tiekėjo, bet ir laisviesiems vartotojams, informaciją, susijusią su vartotojais, negalinčiais pasirinkti tiekėjo, ir laisvaisiais vartotojais registruoja, grupuoja ir apibendrina atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Perdavimo sistemos operatorius, skirstomųjų tinklų operatorius ir visuomeniniai tiekėjai, vykdančys įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, su šiuo įpareigojimu susijusias gautas pajamas ir patirtas sąnaudas kaupia, detalizuoja ir įtraukia į apskaitą atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklėse nustatyta, kad verstis kiekvienos rūšies licencijuojama veikla elektros energetikos sektoriuje išduodama atskira licencija. Įmonė privalo tvarkyti atskirą kiekvienos licencijuojamos veiklos apskaitą. Metams pasibaigus, per keturis mėnesius turi būti atliktas elektros energetikos įmonių licencijuojamos veiklos sąnaudų auditas ir jo išvados pateiktos VKEKK.

Pagal Specialiosios paskirties akcinės bendrovės “Lietuvos energija” reorganizavimo įstatymą 2002 m. pradėjo veikti teisiškai atskirtos perdavimo ir skirstomųjų tinklų įmonės. Iki tol veikusi

viena, integruota, valstybei priklausanti elektros energetikos sektoriaus įmonė AB „Lietuvos energija“ buvo reorganizuota, o jos filialų pagrindu atskirtos bei įkurtos elektros gamybos įmonės bei du skirstomųjų tinklų operatoriai. Pagrindinės gamybos bendrovės nuo vertikalios integruotos sistemos buvo atskirtos dar 1997 m. viduryje.

Kiek atskirų įmonių arba dalyvių veikė Lietuvos elektros rinkoje, parodyta 11 lentelėje.

11 lentelė. Galimas ir veikiančių elektros rinkos dalyvių skaičius

Eil. Nr.	Rinkos dalyviai	Pripažinta/Licencijų skaičius				Veikiančių rinkos dalyvių skaičius			
		2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
1.	Laisvieji vartotojai	12	25	45 095	69074	6	6	6	6
2.	Elektros energijos gamintojai	-	-	-	-	6	8	8	8
3.	Perdavimo tinklų operatorius	1	1	1	1	1	1	1	1
4.	Skirstomųjų tinklų operatorius (neįskaitant vietinių ST)	2	2	2	2	2	2	2	2
5.	Elektros energijos tiekėjai	20	21	24	27	4	8	8	8
5.1	Visuomeniniai tiekėjai (įskaitant vietinius ST)	7	7	7	7	2*	3*	3*	3*
5.2	Nepriklausomi tiekėjai	13	14	17	20	2	5	5	5
6.	Iš viso:	35	49	45 122	69104	19	25	25	25

Pastaba: * - Visuomeniniai tiekėjai, sudarę elektros tiekimo sutartis su nepriklausomais tiekėjais ar gamintojais.

Lentelėje nurodytų 1 perdavimo sistemos ir 2 (7 su vietiniais ST) skirstomųjų tinklų operatorių nuosavybė yra teisiškai atskirta ir visos šios bendrovės valdo su atitinkama elektros energetikos veikla susijusį turtą.

12 lentelė. Darbuotojų skaičius ir kiti duomenys elektros tinklų įmonėse 2005 m.

Įmonė	Įmonės darbuotojų skaičiaus dalis elektros sektoriuje, %	Persidengiančių paslaugų sąnaudų dalis visose įmonės sąnaudose, %	Darbuotojų, dirbančių kelių paslaugų sferoje, skaičiaus dalis visų įmonės darbuotojų skaičiuje, %
AB „Lietuvos energija“	71	0	0
AB Rytų skirstomieji tinklai	93	0	0
AB „VST“	93	0	0

Lietuvoje nėra taikoma 100 000 vartotojų taisyklė. 2005 m. licencijuotų skirstomųjų tinklų operatorių, turinčių mažiau nei 100 000 vartotojų, buvo 5.

Pagrindinis AB „Lietuvos energija“ akcininkas yra Lietuvos valstybė, valdanti 96,62 proc. įmonės akcijų. Pagrindinis valstybės akcijų valdytojas – Ūkio ministerija. Likusius 3,38 proc. įmonės akcijų valdo smulkieji akcininkai.

Pagrindinis AB Rytų skirstomųjų tinklų akcijų savininkas yra valstybė, ji valdo 71,35 proc. akcijų, E.ON Energie AG valdo 20,28 proc. akcijų ir smulkieji akcininkai valdo 8,37 proc. akcijų. Pagrindinis valstybės akcijų valdytojas – Ūkio ministerija.

Akcinė bendrovė AB “VST” 2003 m. gruodžio 23 d. buvo privatizuota. Didžiausias įmonės akcininkas yra lietuviško kapitalo bendrovė UAB „NDX Energija“. Ji valdo 97 proc. VST akcijų, smulkieji akcininkai turi 3 proc. akcijų.

VĮ “Visagino energija” yra valstybės įmonė. Valstybės akcijų valdytojas – Ūkio ministerija.

Kitos bendrovės yra privačios.

Kai vertikalčiai integruota SPAB „Lietuvos energija“ buvo reorganizuota, sukuriant keturis naujus juridinius vienetus: dvi skirstomųjų tinklų bendroves bei dvi elektrines (Lietuvos elektrinę ir Mažeikių elektrinę), jos sudėtyje liko dvi hidroelektrinės: Kauno HE ir Kruonio HAE, kurios naudojamos nacionalinio balanso užtikrinimui. Kruonio HAE agregatai naudojami ir kaip sinchroniniai kompensatoriai. Tai svarbi priemonė, reguliuojant įtampos lygius 330 kV įtampos elektros tinkle.

Perdavimo sistemos operatorius nevykdo tiekimo veiklos, tačiau kaip padalinys įmonėje veikia Rinkos operatorius, kuris atsakingas už elektros energijos prekybos, kartu ir aukciono, organizavimą. Kaip dukterinės bendrovės veikia 2 gamybos įmonės: Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė ir Kauno hidroelektrinė. Jos užtikrina elektros sistemos balansą, taip pat ir elektros energijos tiekimo patikimumą. Skirstymo paslaugos ir visuomeninio tiekimo paslaugos sąnaudos apskaitose yra atskirtos.

Tiek perdavimo elektros tinklo operatoriaus, tiek skirstomųjų elektros tinklų operatorių administraciniai pastatai geografiškai yra atskirose nuo elektros gamintojų teritorijose. AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB “VST” taip pat yra visuomeniniai arba “paskutinės vilties” tiekėjai, todėl šias funkcijas vykdantys įmonių padaliniai yra įkurti greta skirstomųjų elektros tinklų operatoriaus funkcijas vykdančių įmonių padalinių.

Perdavimo sistemos operatorius bei elektros skirstomųjų tinklų operatoriai nuo 2002 metų veikia kaip visiškai atskirti juridiniai asmenys. Įmonės turi atskirus pavadinimus, prekių ženklus, administracinius pastatus, interneto svetaines:

- AB “Lietuvos energija” (PSO) – www.le.lt ;
- AB Rytų skirstomieji tinklai (STO) – www.rst.lt ;
- AB “VST” (STO) – www.vst.lt .

Informacija apie įmonių veiklą, energetikos sektorių, elektros rinką ir pan. užtikrinama šiomis priemonėmis: interneto tinklapis, lankstinukai, brošiūros, metinės ataskaitos, multimedia prezentacijos, dokumentiniai/informaciniai filmai, renginiai (organizuojami ir remiami), pranešimai žiniasklaidai, informaciniai straipsniai ir pan.

Įmonės savo interneto tinklapiuose skelbia metines ataskaitas su finansine atskaitomybe, ekonominiais ir techniniais rodikliais.

AB „Lietuvos energija“, AB Rytų skirstomųjų tinklų ir AB „VST“ akcijomis prekiaujama Lietuvos centrinėje vertybinių popierių biržoje, įmonių ketvirtinės ataskaitos yra skelbiamos viešai, laikantis vertybinių popierių biržos reikalavimų.

Pagal nustatytą AB „Lietuvos energija“ atskirų veiklų pelno (nuostolių) ataskaitų sudarymo tvarką, ūkinės operacijos, susijusios su Perdavimo sistemos operatoriaus veikla, registruojamos, grupuojamos ir apibendrinamos atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose. Po kiekvienų finansinių metų reguliuojamose elektros tinklų įmonėse nepriklausomi auditoriai atlieka konsoliduotos finansinės atskaitomybės ir pajamų bei sąnaudų pagal licencijuotas veiklas auditą. Finansinė atskaitomybė ir auditorių išvados yra pateikiamos VKEKK. Ataskaita pagal veiklas viešai pateikiama kartu su kasmetine bendrovės veiklos ataskaita. Bendrovės skelbia audituotas finansines ataskaitas, patvirtintas nepriklausomų audito kompanijų.

Gamintojų bei tiekėjų, užimančių didesnę nei 25 proc. rinkos dalį, bei elektros perdavimo ir skirstomųjų tinklų operatorių kainos reguliuojamos VKEKK nustatant viršutines kainų ribas. Viršutinės kainų ribos nustatomos vadovaujantis VKEKK patvirtintomis viršutinių kainų ribų nustatymo metodikomis. Elektros perdavimo bei skirstymo veiklos yra licencijuojamos, licencijas išduodanti institucija yra VKEKK. Vadovaujantis viršutinių kainų ribų nustatymo metodikomis bei elektros energijos sektoriaus licencijavimo taisyklėmis, VKEKK nustato ataskaitų formas, pagal kurias elektros perdavimo ir skirstymo operatoriai yra įpareigoti teikti VKEKK ketvirtines ataskaitas apie patiriamas sąnaudas, elektros tiekimo kokybės ir patikimumo rodiklius, elektros energijos balansus, kainas ir kitus faktinius bei planinius rodiklius. Elektros energijos skirstymo paslaugos ir visuomeninio tiekimo paslaugos sąnaudos atskiriamos pagal su VKEKK suderintą sąnaudų atskyrimo metodiką.

Kadangi perdavimo ir skirstymo veiklos yra teisiškai atskirtos, VKEKK tikrina skirstomųjų tinklų įmonių patvirtintus skirstymo ir visuomeninio tiekimo paslaugų sąnaudų atskyrimo principus, kurių pagrindu skaičiuojamos atitinkamos kainos.

Perdavimo, skirstomųjų tinklų ir tiekimo įmonėse atliekamas privalomas nepriklausomas auditas. Reguluojamos įmonės teikia finansinę atskaitomybę ir auditorių išvadas VKEKK.

VKEKK nustato detalius ataskaitų sudarymo reikalavimus bei atsakomybę už šių nurodymų pažeidimą.

VKEKK nagrinėja Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytų administracinių teisės pažeidimų bylas ir skiria administracines nuobaudas.

Energijos išteklių ar energijos perdavimo, paskirstymo, laikymo, tiekimo tvarkos pažeidimas, energijos išteklių ir energijos tiekimo sistemos balansavimo ir prisijungimo prie jos tvarkos

pažeidimas, reguliuojamų tarifų ar (ir) kainų taikymo pažeidimas, ne laiku atnaujintas privalomasis draudimas, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytų energetikos veiklos skaidrumo reikalavimų nesilaikymas, įpareigojimų teikti privalomas paslaugas nevykdymas, vertimasis energetikos veikla neturint licencijos tokiai veiklai ar licencijoje nurodytų reikalavimų nesilaikymas, nesuteikimas teisės pasinaudoti energijos išteklių ar energijos perdavimo ar paskirstymo sistema (tinklais) užtraukia įspėjimą arba baudą pareigūnams nuo šimto keturiasdešimt penkių iki dviejų šimtų devyniasdešimties eurų.

Energijos išteklių ar energijos tiekimo nepagrįstas nutraukimas, tiekimo saugumo ar (ir) energijos kokybės reikalavimų, įrenginių įrengimo, eksploatavimo, saugos, vartojimo tvarkos pažeidimas, vertimasis energetikos veikla neturint leidimo tokiai veiklai ar leidime nurodytų reikalavimų nesilaikymas, energijos apskaitos pažeidimas, klaidingų energijos apskaitos duomenų pateikimas užtraukia įspėjimą arba baudą piliečiams nuo dvidešimt devynių iki šimto keturiasdešimt penkių eurų ir įspėjimą arba baudą pareigūnams – nuo šimto keturiasdešimt penkių iki dviejų šimtų devyniasdešimties eurų.

Energijos išteklių ir energijos bei šalto vandens tiekėjų duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimas nustatyta tvarka VKEKK užtraukia baudą pareigūnams nuo šimto keturiasdešimt penkių iki dviejų šimtų devyniasdešimties eurų.

Energijos išteklių ir energijos bei šalto vandens tiekėjų žinomai klaidingų duomenų pateikimas VKEKK užtraukia baudą pareigūnams nuo dviejų šimtų devyniasdešimties iki keturių šimtų trisdešimt keturių eurų.

Įmonių, kurios verčiasi energetikos veikla, duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimas nustatyta tvarka ar žinomai klaidingų duomenų pateikimas valstybės institucijoms užtraukia baudą pareigūnams nuo šimto keturiasdešimt penkių iki keturių šimtų trisdešimt keturių eurų.

VKEKK nutarimų pažeidimas arba nevykdymas, taip pat VKEKK jos teisėtų nurodymų kainodaros energetikos bei šalto vandens tiekimo srityje nevykdymas užtraukia baudą pareigūnams nuo penkiasdešimt aštuonių iki šimto šešiolikos eurų.

Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytus pažeidimus, užtraukia baudą nuo šimto keturiasdešimt penkių iki dviejų šimtų devyniasdešimties eurų.

3.2. KONKURENCIJOS KLAUSIMAI

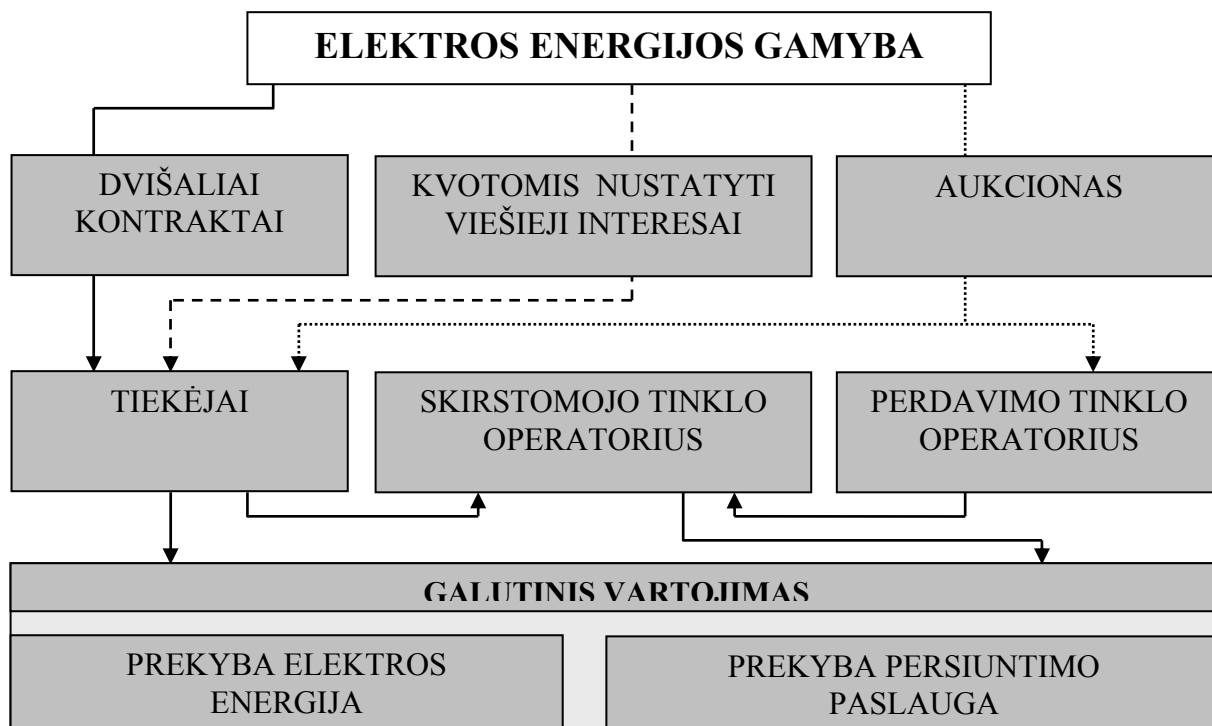
3.2.1. DIDMENINĖ RINKA

RINKOS STRUKTŪRA

Reorganizavus elektros energetikos sektorių, veiklos elektros rinkoje vykdomos remiantis šiais principais:

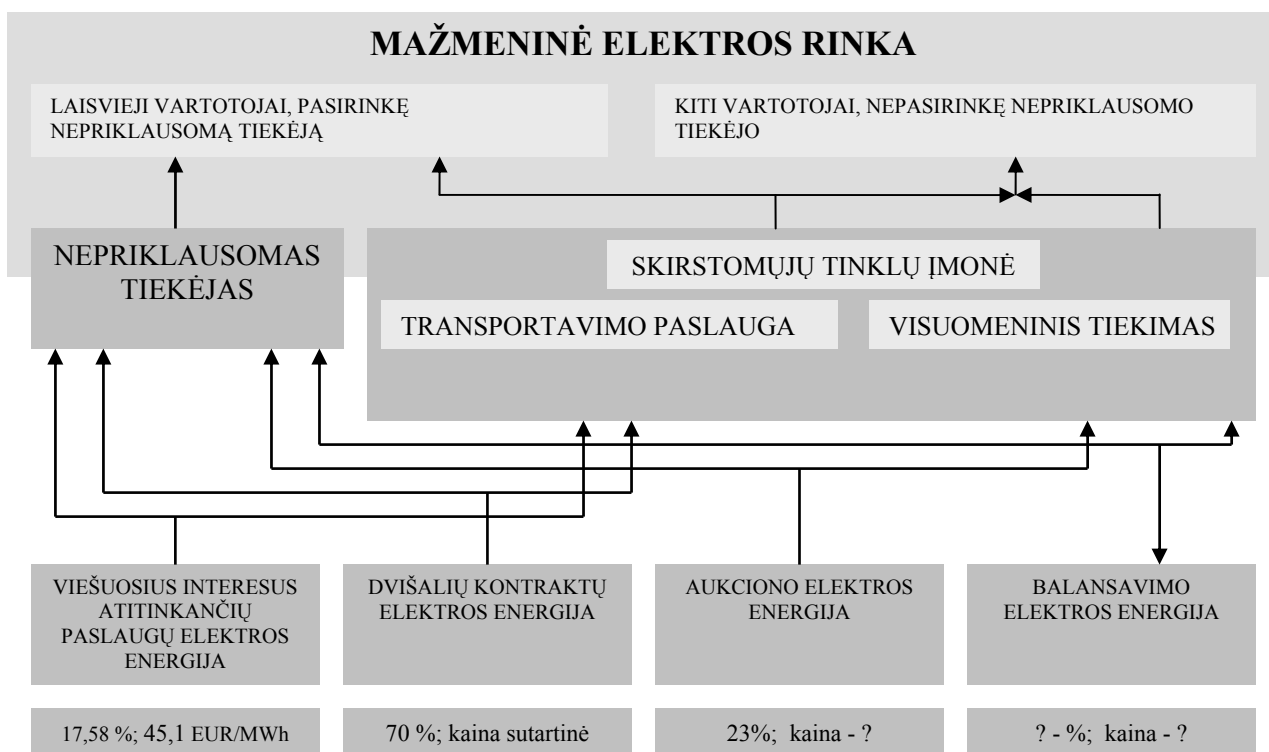
- yra trys pagrindinės veiklos – elektros energijos gamyba, tiekimas ir elektros energijos persiuntimas;
- elektros gamyba užsiima elektrinės, kurios savo produkciją parduoda bendroje tiekėjų ir gamintojų didmeninėje elektros rinkoje;
- tiekimu (perpardavimu) užsiima tiekėjo licenciją turinčios įmonės, perkančios elektrą didmeninėje rinkoje iš gamintojų ir ją parduodančios vartotojams;
- elektros energijos persiuntimu užsiima perdavimo sistemos ir skirstomojo tinklo operatoriaus licenciją turinčios įmonės;
- gamyba ir tiekimas veikia konkurencijos sąlygomis, elektros energijos persiuntimas yra monopolinė veikla.

5 pav. Veiklų atskyrimo principas elektros energetikoje (iki 2006 m.)

Prekyba elektros rinkoje vyksta pagal žemiau pateiktą schemą:

6 pav. Prekyba elektros rinkoje

Sisteminių paslaugų rinka Lietuvoje neveikia.

2005 m. Lietuvoje esamų elektrinių galia buvo iki 5 GW, iš kurių branduolinė sudarė 26% ir šiluminės elektrinės - 53%. Hidroelektrinių dalis sudarė 21%. Lentelėje pateiktos 2006 m. Lietuvos elektrinių įrengtos elektros galios dydžiai. 2005 m. buvo sustabdytas pirmasis Ignalinos AE blokas ir elektrinės galia sumažėjo 50% iki 1300 MW.

2005 m. Lietuvoje buvo keturios elektrinės, kurių galia ne mažesnė kaip 5% instaliuotos disponuojamos galios: Ignalinos AE, Lietuvos elektrinė, Kruonio HAE ir UAB „Vilniaus energija“. Iš jų pati galingiausia Lietuvos elektrinė – šiluminė elektrinė, kuri energijos gamybai naudoja daugiausia gamtinių dujų, taip pat orimulsiją bei mazutą. Ignalinos AE energijos gamybai naudoja branduolinį kurą. UAB „Vilniaus energija“ – termofikacinė elektrinė, kurios kuro balanse dominuoja gamtinės dujos. Kruonio HAE – hidroakumuliacinė elektrinė, kuri užtikrina šalies operatyvinę elektros energijos rezervą ir valdoma perdavimo tinklo operatoriaus. Kruonio HAE tiesiogiai elektros energijos rinkoje nedalyvauja.

Šalies elektros energijos poreikiui tenkinti bazinį energijos sistemos apkrovimą patenkina Ignalinos AE. Esant sistemos vidutiniam apkrovimui elektros energiją tiekia Ignalinos AE ir šiluminės elektrinės. Elektros energijos vartojimo piko metu kartu su Ignalinos AE bei šiluminėmis elektrinėmis sistemą palaiko Kruonio HAE, užtikrindama operatyvinę rezervą.

13 lentelė. Elektrinių galios ir gamybos duomenys

Gamintojas	Galia 2006-01-01		2005 m.	
	Įrengtoji, MW	Disponuojama MW	Gamyba, mln. kWh	Pateikta į tinklą, mln. kWh
Ignalinos AE (IAE)	1300	1183	10337,6	9544,08
Lietuvos elektrinė (LE)	1800	1732	1072,8	970,8
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė KHAE)	900	760	369,1	369,1
Vilniaus energija (VE, VE2, VE3)	384	367	1245,4	1113,2
Kauno TE (KE)	170	160	694,6	608,8
Mažeikių elektrinė (ME)	160	148	159,6	122,1
Kauno hidroelektrinė (KHE)	101	90	384,6	380,5
Klaipėdos ŠT elektrinė (KIE)	11	10	27,9	17,2
Kauno energija (PE)	9	8	1,2	0,5
Mažosios hidroelektrinės	24	24	68,1	68,1
Vėjo elektrinės	1,1	1,1	1,8	1,8
Biomasės elektrinės	3	3	5,5	5,5
Kitų žinybų elektrinės	102	69,8	404,9	402
Iš viso:	4965	4556	14773	13604

Trijų didžiausių įmonių elektros disponuojamų galių proporcija procentais 2005 m. būtų tokia – 26 / 38 / 8,1 (2004 m. – 49,7 / 34,4 / 7,4) - atitinkamai Ignalinos AE , AB Lietuvos elektrinė, UAB „Vilniaus energija“.

Lietuvoje instaliuotas perteklinis elektros galių kiekis 2005 m. sąlygojo gana žemą kai kurių Lietuvos elektrinių panaudojimo koeficientą, ypač Lietuvos elektrinės (0,08). Kogeneracinių elektrinių panaudojimo koeficientas gana aukštas šildymo sezono metu (0,66-0,92). Ignalinos atominės elektrinės aukštas panaudojimo koeficientas (0,97) sąlygotas elektros energijos eksporto masto.

14 lentelė. Elektrinių išnaudojimo koeficientai

2005 m.	IAE	LE	VE 3	VE 2	KE	PE	KHE*	ME	KIE
vidutinis	0,97	0,08	0,54	0,92	0,66	0,01	0,47	0,14	0,29

* - išnaudojimas pagal pritekantį vandenį – 1.

15 lentelė. Elektrinių avaringumo koeficientai, %

2005 m.	IAE	LE	VE 3	VE 2	KE	PE	KHE	ME	KIE
vidutinis	1,21	0,3	2,17	0	1,37	0	0	0	0

Maksimali pareikalaujama Lietuvos energetikos sistemos galia (bruto) 2005 metais buvo 1918 MW. Įvertinus būtiną ilgalaikį galios rezervą (1300 MW), 2005 m. Lietuvos rinkai be eksporto poreikių sistemoje buvo 3218 MW galios poreikis ir 578 MW (be Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės) galios perteklius. Šalies vartotojai (neskaitant gamybos, perdavimo ir paskirstymo savųjų poreikių) 2005 m. suvartojo apie 8,4 TWh elektros energijos.

Kaip matyti iš 16 lentelės, didžiausias sistemos galios pareikalavimas Lietuvoje būna žiemą.

16 lentelė. Maksimalus sistemos galios pareikalavimas

Mėnuo	Poreikio maksimumas (bruto), MW
Sausis	1782
Vasaris	1788
Kovas	1777
Balandis	1540
Gegužė	1532
Birželis	1390
Liepa	1341
Rugpjūtis	1404
Rugsėjis	1429
Spalis	1700
Lapkritis	1874
Gruodis	1918

Bendra informacija apie elektros sektorių už 2005 m. parodyta 17 lentelėje.

17 lentelė. Informacija apie elektros sektorių už 2005 m.

Bendras šalies suvartojimas (neto), TWh	8,4
Pareikalauta galia (bruto), GW	1,92
Instaliuota / disponuojama gamintojų galia, GW	4,97 / 4,56
Įmonių skaičius, kurių galia ne mažesnė kaip 5% nuo instaliuotos disponuojamos galios (be Kruonio HAE)	3
Trijų didžiausių įmonių instaliuotos disponuojamos galios proporcija	
Ignalinos AE/AB Lietuvos el./ UAB „Vilniaus energija“ (Σ)	26% / 38% / 8,1% (72%)

2005 metais AB „Lietuvos energija“ elektros pardavimas užsieniui sudarė 4,03 TWh. Dėl VĮ Ignalinos AE pirmojo reaktoriaus uždarymo 2004 m. pabaigoje, elektros eksportas sumažėjo 45 %. AB „Lietuvos energija“ eksportavo elektros energiją į Latviją, Estiją, Baltarusiją, Rusijos

Federacijos Kaliningrado sritį bei Rusijos Federaciją (kontinentinę dalį). 2005 eksportas į Rusijos Federaciją sudarė daugiau kaip pusę viso eksportuoto elektros energijos kiekio.

2005 m. importuota buvo 1,06 TWh. Pagrindiniai importo laikotarpiai – Latvijos pavasarinis potvynis ir Ignalinos atominės elektrinės reaktoriaus remontas.

Lietuvos didmeninėje elektros rinkoje (iš gamintojų, esančių perdavimo tinkle, aukciono ir rinkos operatoriaus) visuomeniniai ir nepriklausomi tiekėjai nupirko 8 proc. daugiau nei 2004 metais.

18 lentelė. 2005 m. elektros eksportas-importas, mln. kWh

2005 m.	Eksportas į					Importas iš			
	Latviją	Baltarusiją	Rusiją	Estiją	Iš viso:	Rusijos	Latvijos	Estijos	Iš viso:
Iš viso:	764,4	132,2	2953,9	179,9	4030,4	531,4	234,4	298,4	1064,2

Elektros energijos prekybos apimtys

2005 metais gamintojų rinkoje nepadaugėjo, palyginti su praėjusiais metais, t. y. išliko 8 ir beveik su tokiais užimančiomis dalimis gamybos sektoriuje, išskyrus rugsėjo ir spalio mėnesius, kai buvo Ignalinos atominės elektrinės remonto laikotarpis.

19 lentelė. Gamintojų patiektos elektros energijos dalis nuo visos patiektos elektros energijos į tinklą 2005 m., %

Gamintojas/Mėnuo	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
VĮ Ignalinos AE	71	69	71	85	89	91	92	85	19	75	76	70
AB Lietuvos elektrinė	7	6	6	4	4	5	4	11	68	12	5	5
AB „Vilniaus energija“	14	15	14	7	3	1	1	2	5	8	12	16
AB „Kauno energija“	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UAB „Kauno termofikacijos elektrinė“	7	8	8	4	2	2	2	1	6	4	6	8
AB „Klaipėdos energija“	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
AB „Mažeikių elektrinė“	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1
AB „Lifosa“	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Iš viso:	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaip ir 2004 metais dominuojantis elektros energijos gamintojas išliko Ignalinos atominė elektrinė, nors jos gamyba sumažėjo apie 31%, palyginti su praėjusiais metais (2,3% - 2004 m. palyginti su 2003 m.), o Lietuvos elektrinės gamyba padidėjo 46% (2,9% - 2004 m. palyginti su 2003 metais). Pažymėtina, kad nuo 2005 metų pradžios nebedirbo pirmasis Ignalinos AE reaktorius, tačiau kaip ir ankstesniais metais elektrinės dalis gamybos rinkoje svyravo nuo 69% iki 92%, išskyrus rugsėjo mėnesį, kai elektros tiekimas iš jos nukrito iki 19%.

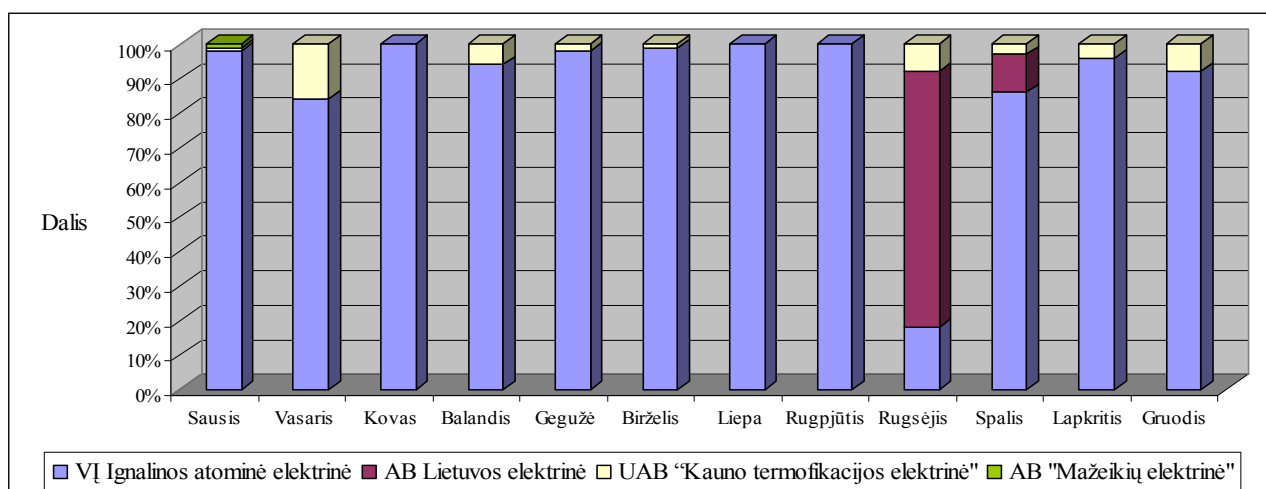
Praėjusiais metais, palyginti su 2004 m., bendras pagamintos elektros energijos tiekimas sumažėjo apie 24%. Pagrindinė priežastis - tai eksporto sumažėjimas 45%. Tačiau energijos suvartojimas šalyje padidėjo apie 4%.

2005 m. aukcione vidutiniškai per metus parduota apie 23% elektros energijos nuo patiekto šalies rinkai, t. y. beveik 9 procentiniais punktais daugiau nei praėjusiais metais. Tai lėmė didesnis papildomos elektros energijos pirkimas iš aukciono Ignalinos AE remonto metu.

20 lentelė. Gamintojų patiekto elektros energijos dalis aukcione nuo kiekvieno jų patiekto elektros energijos kiekio į tinklą per 2005 m., %

Gamintojas/Mėnuo	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
VĮ Ignalinos AE	2	0	1	1	5	9	16	10	73	71	10	8
AB Lietuvos elektrinė	0	0	0	0	0	0	0	0	83	55	0	0
AB "Vilniaus energija"	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UAB „Kauno termofikacijos elektrinė“	0	0	0	1	4	2	4	2	100	49	6	6
AB „Mažeikių elektrinė“	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

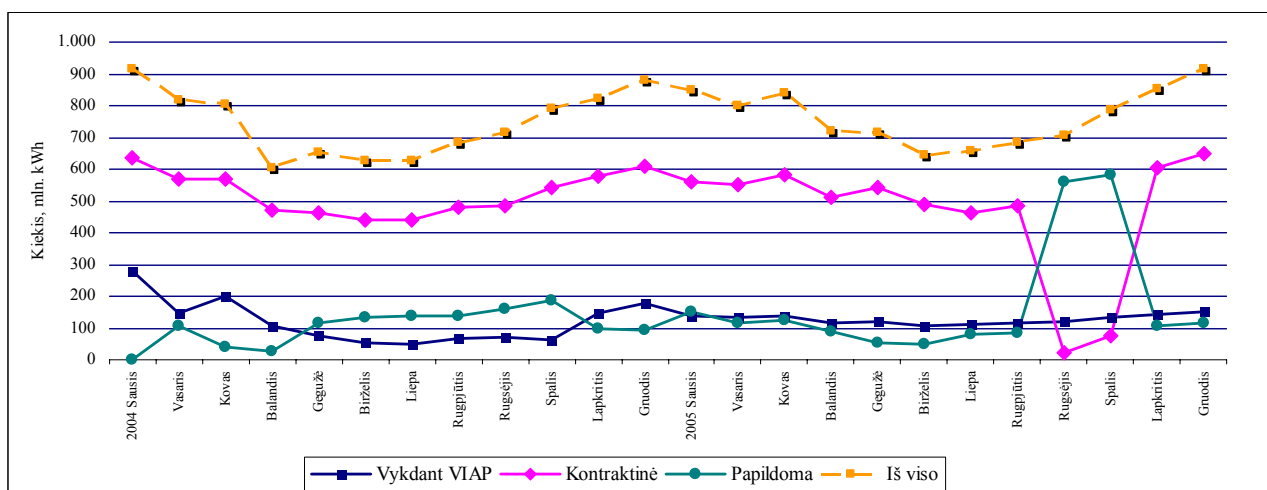
7 pav. Gamintojų užimama rinkos dalis aukcione 2005 m.

Pagrindinis rinkos dalyvis aukcione taip pat buvo Ignalinos atominė elektrinė, išskyrus tada, kai ją pakeitė Lietuvos elektrinė remonto metu.

Rinkoje prekiaujama 3 rūšių elektros energija: kontraktine elektros energija, elektros energija, vykdant įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas (VIAP), ir papildoma elektros energija. Rinkos dalyvių nupirkto elektros energijos pagal rūšis kitimas pavaizduotas 8 paveikslėlyje.

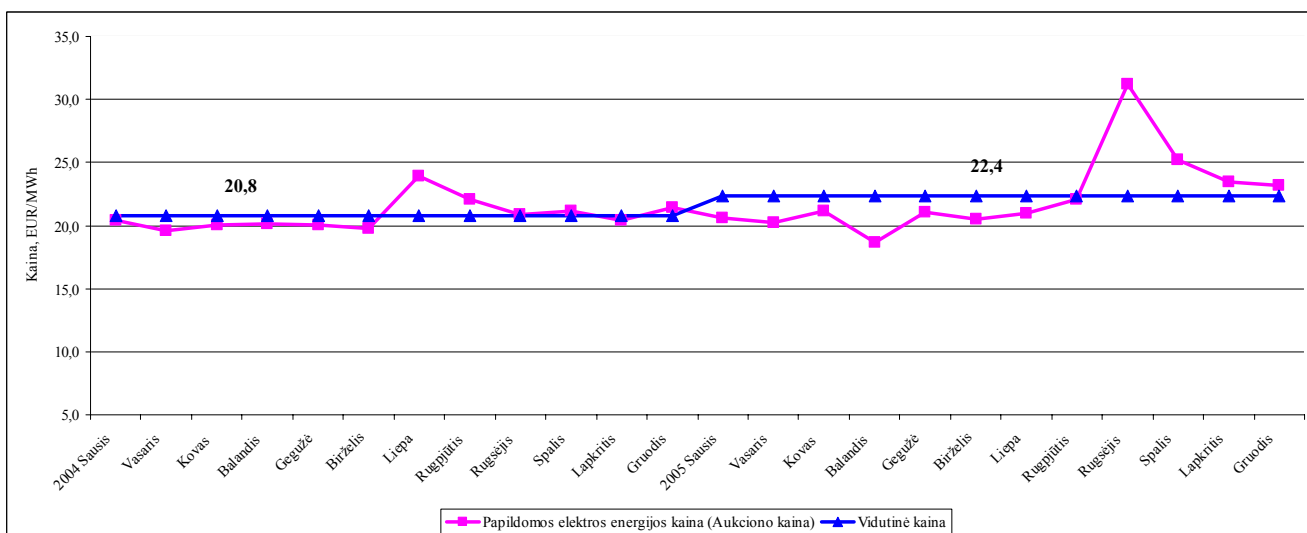
8 pav. Rinkos dalyvių nupirkta elektros energijos kitimas pagal rūšis 2004-2005 metais

Elektros energijos pardavimas vidaus elektros energijos vartotojams matomas 10 paveikslėlyje. Daugiausia elektros energijos rinkoje (apie 60 proc.) buvo prekiaujama pagal dvišales sutartis. Didžiausią elektros kiekį pagal dvišales sutartis ir prekybai aukcione pardavė Ignalinos AE. Šiluminės elektrinės daugiausia tiekia elektros energiją rinkai, vykdydamos įpareigojimus teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas (VIAP). Didžiausią šios rūšies elektros energijos kiekį rinkai tiekia AB Lietuvos elektrinė, UAB „Vilniaus energija“ bei UAB „Kauno termofikacijos elektrinė“. UAB „Vilniaus energija“ ir UAB „Kauno termofikacijos elektrinė“ pardavė didžiausią iš visų šiluminių elektrinių elektros energijos kiekį pagal dvišales sutartis.

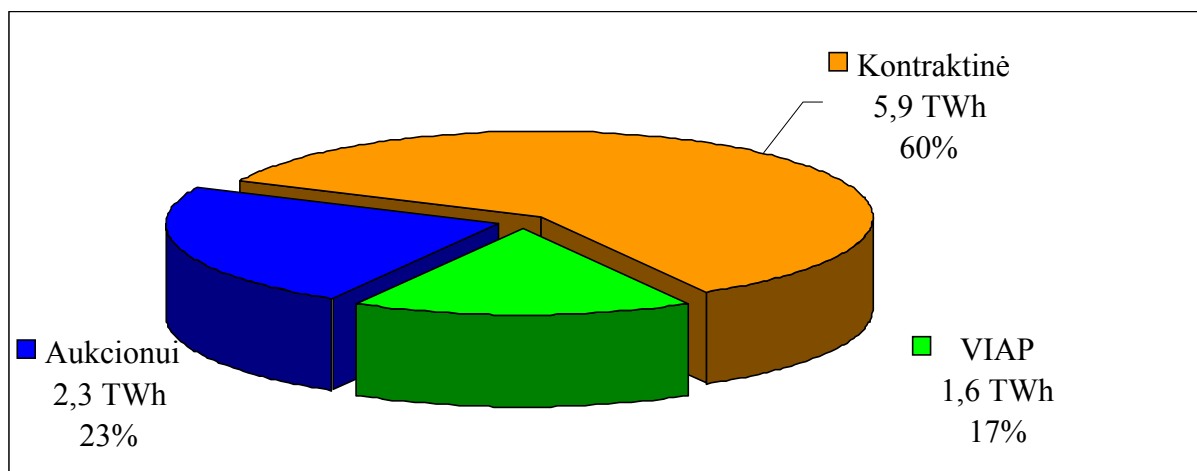
Kaip kito elektros kaina aukcione pavaizduota 9 paveikslėlyje.

9 pav. Papildomos elektros energijos (aukciono) kainos dinamika 2004-2005 m., EUR/MWh

2005 m. papildomos elektros energijos (aukciono) kainos svyravimas buvo palyginti nedidelis, išskyrus rugsėjo mėnesį, kai kaina padidėjo apie 8,7 EUR/MWh, Lietuvos elektrinei tiekiant 74% papildomos elektros energijos kiekio. Palyginti su 2004 m., vidutinė aukciono kaina padidėjo 1,5 EUR/MWh.

10 pav. Parduotos elektros energijos struktūra 2005 m.

21 lentelė. Kontraktinės elektros energijos prekybos apimtys tarp tiekėjų ir gamintojų 2005 m., MWh

Tiekėjas	Gamintojas					IŠ VISO
	VĮ Ignalinos atominė elektrinė	UAB „Vilniaus energija“	UAB Kauno termofikacinė elektrinė	AB Mažeikių elektrinė	Kitos	
VT AB Rytų skirstomieji tinklai	2.043.728	365.082	48.200		971	2.457.982
VT AB "VST"	1.833.747	238.145	214.452		3.214	2.289.558
NT AB "Ekranas"	71.087		26.872			97.959
NT AB "Mažeikių elektrinė"	293.270			137.349		430.619
NT AB "Achema"	120.578					120.578
NT VĮ Ignalinos AE	38.571					38.571
NT VĮ "Visagino energija"	37.237					37.237
NT UAB "Akmenės cementas"					340.173	340.173
Iš viso	61.816					61.816
	4.500.033	603.227	289.524	137.349	344.359	5.874.492

2005 m. Lietuvoje buvo 6 veikiantys laisvieji vartotojai, kurie suvartojo 1,18 TWh elektros energijos.

Sisteminės paslaugos

Papildomas arba sisteminės paslaugas, kurios užtikrina elektros energetikos sistemos darbo stabilumą ir patikimumą, teikia perdavimo tinklo operatorius (PTO). Jis atlieka galios ir elektros energijos rezervavimo funkciją.

Šaltas galios rezervas perkamas iš Lietuvos elektrinių. Karštą galios rezervą PTO perka iš vietinių ir užsienio elektrinių. Operatyvinį rezervą užtikrina vienas šalies gamintojas – Kruonio HAE.

22 lentelė. Galios rezervą teikiančių bendrovių koncentracija

	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
	Kiekis, MW per val.			
<i>Šaltą rezervą teikiančių bendrovių koncentracijos indeksas HHI</i>	9165,58	8946,66	6871,50	9950,75
Lietuvos elektrinė	998	964	894	970,4
Mažeikių elektrinė		1	27	1,3
Vilniaus energija	28	27	34	1,1
Kauno termofikacijos elektrinė	17	28	25	0
Iš užsienio			108	0
<i>Karštą rezervą teikiančių bendrovių koncentracijos indeksas HHI</i>	2812,85	2751,59	2751,59	6397,29
Lietuvos elektrinė	87	88	88	90,8
Mažeikių elektrinė	41	38	38	7,0
Vilniaus energija	41	37	37	0,8
Kauno termofikacijos elektrinė	7	4	4	0,7
Iš užsienio	29	59	59	16,4
<i>Operatyvinį rezervą teikiančių bendrovių koncentracijos indeksas HHI</i>	10000	10000	10000	10000
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė	600	600	600	561,6

Lietuvos perdavimo tinklas pakankamai gerai integruotas su Baltarusija, Latvija ir Kaliningrado sritimi ir tai leidžia eksportuoti elektros energiją. Ryšio su kaimynine Lenkijos energetikos sistema šiuo metu nėra. Valandinė prekyba eksporto/importo srityje pradėta nuo 2003 m. lapkričio mėn.

2005 m. Lietuvoje nebuvo kuriama jokių apsiųjungimų tarp energetikos sektoriuje dirbančių įmonių, taip pat šiais metais nebuvo privatizuojamos energetikos įmonės.

3.2.2. MAŽMENINĖ RINKA

Elektros energijos tiekimo sektoriuje licencijas visuomeninio tiekėjo veiklai vykdyti turi 7 įmonės, nepriklausomo tiekėjo licencijas turi 20 įmonių, nepriklausomo tiekėjo veiklą vykdo 5. Pagrindiniai visuomeniniai tiekėjai, tiekiantys energiją visiems to pageidaujantiems vartotojams aptarnaujamoje teritorijoje - tai AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“. Nepriklausomi tiekėjai, tiekiantys energiją laisviesiems vartotojams: VĮ Ignalinos atominė elektrinė, AB „Mažeikių elektrinė“, AB „Ekranas“, AB „Achema“, AB „Akmenės cementas“. 2005 m. tik 4 laisvieji vartotojai pasirinko nepriklausomus tiekėjus, laisvojo vartotojo statusą turinčios AB „Ekranas“,

AB „Achema“, AB „Akmenės cementas“ gavo nepriklausomo tiekėjo licencijas ir rinkoje prekiaavo kaip tiekėjai.

Visuomeniniai tiekėjai AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“ užima pagrindinę tiekimo rinkos dalį. Ji sudaro apie 84 proc. parduotos elektros energijos šalies vartotojams. Nepriklausomas tiekėjas AB „Mažeikių elektrinė“ elektros energiją parduoda vienai didelei įmonei. Elektros energijos tiekimo rinkoje veikia tik Lietuvos tiekėjai, užsienio kapitalo įmonės tokios veiklos nevykdo.

Vienas stambiausių Lietuvoje elektros energijos gamintojų - VĮ Ignalinos AE - turi ir nepriklausomo tiekėjo licenciją bei elektros energiją parduoda 2 laisviesiems vartotojams. Tai nesudaro net 1 proc. nuo bendros šio gamintojo parduodamos elektros energijos šalies rinkai.

Gyventojams parduodama 30,8 % elektros energijos, pramonės įmonėms - 29,2 %, žemės ūkiams - 3 % ir kitiems vartotojams - 37% elektros energijos šalyje.

Per 2004 ir 2005 metus elektros energijos tiekėją pakeitė tik vartotojai, gaunantys elektros energiją iš elektros perdavimo tinklo. Šie vartotojai gali būti priskiriami trečiajai vartotojų grupei, t. y. dideli ir labai dideli pramonės vartotojai, suvartojantys daugiau nei 2 GWh elektros energijos per metus.

Laisvieji vartotojai gali pasirinkti ir keisti elektros energijos tiekėją nemokėdami jokio mokesčio. Skirstomųjų tinklų operatoriai taip pat atlieka visuomeninio tiekėjo funkcijas ir turi tiekti elektros energiją visiems to pareikalavusiems ir nepriklausomo elektros energijos tiekėjo nepasirinkusiems elektros energijos vartotojams už iš anksto nustatytą ir paskelbtą visuomeninę elektros energijos kainą. Vartotojų ir tiekėjų veiksmai bei pareigos, vartotojams keičiant elektros energijos tiekėją, nustatyti Elektros energetikos įstatymo 28 straipsnyje „Nepriklausomas elektros energijos tiekimas“. Laisvasis vartotojas, esantis visuomeninio tiekėjo licencijoje nurodytoje teritorijoje, prieš sudarydamas arba nutraukdamas elektros energijos tiekimo sutartį su nepriklausomu tiekėju, privalo prieš 30 kalendorinių dienų apie tai raštu pranešti visuomeniniam tiekėjui. Taip pat ir nepriklausomas tiekėjas, prieš sudarydamas arba nutraukdamas elektros energijos tiekimo sutartį su laisvuoju vartotoju, esančiu visuomeninio tiekėjo licencijoje nurodytoje teritorijoje, privalo prieš 30 kalendorinių dienų apie tai raštu pranešti visuomeniniam tiekėjui. Laisvieji vartotojai, kurių įrenginiai prijungti prie skirstomųjų tinklų, pirkdami elektros energiją iš nepriklausomo tiekėjo, privalo skirstomųjų tinklų operatoriui sumokėti už elektros energijos persiuntimą perdavimo ir skirstomaisiais tinklais, už sisteminės paslaugas bei už viešuosius interesus atitinkančias paslaugas. Laisvieji vartotojai, kurių įrenginiai prijungti prie perdavimo tinklo, pirkdami elektros energiją iš nepriklausomo tiekėjo, privalo perdavimo sistemos operatoriui sumokėti už elektros energijos persiuntimą perdavimo tinklais ir už viešuosius interesus atitinkančias paslaugas elektros energetikos sektoriuje.

23 lentelė. Elektros energijos kaina pagal komponentes 2005 m., EUR/MWh

Pavadinimas/Vartotojų grupė	Ig	Ib	Dc
Persiuntimo paslaugų kaina (be rinkliavų)	25,31	53,00	53,00
iš jos: perdavimo paslaugos kaina	6,37	6,37	6,37
papildomų paslaugų kaina	3,68	3,68	3,68
Rinkliavos, įskaičiuotos į persiuntimo paslaugų kainą	-	-	-
Energijos ir tiekimo paslaugos kaina	25,03	25,02	19,84
Mokesčiai (PVM – 18%)	9,03	14,05	13,15
Iš viso (įskaitant visus mokesčius)	59,37	92,07	85,99

Pagal Energetikos įstatymo 15 straipsnį energetikos sektoriuje kainos yra sutartinės ir valstybės reguliuojamos. Gamybos (elektros energijos ir rezervinės galios) ir nepriklausomo tiekimo srityje kainos nereguliuojamos, išskyrus kai elektros energijos gamintojai ir nepriklausomi tiekėjai užima daugiau kaip 25% elektros energijos pardavimų rinkos Lietuvoje. Elektros energijos perdavimo, skirstymo ir visuomeninio tiekėjo paslaugų kainos reguliuojamos, nustatant viršutinę kainų ribą. Pagal šį „kainos kepurės“ principą yra nustatomas pradinis perdavimo, skirstymo ir visuomeninio tiekimo pajamų lygis trejiems metams ir pagal 4 koregavimo koeficientus (nenumatytų pasikeitimų, elektros energijos kiekio poveikio, indeksavimo, korekcijos) jis kasmet koreguojamas.

Elektros energijos kaina susideda iš penkių komponentių (24 lentelė).

24 lentelė. Elektros energijos kainos laisviesiems vartotojams 2005 metais, EUR/MWh

Kainos komponentė/ Mėnuo	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Papildomos elektros energijos kaina (aukciono kaina) *	20,6	20,2	21,1	18,7	21,1	20,5	21,0	22,1	31,2	25,2	23,5	23,1
Elektros energijos perdavimo (330-110 kV) paslaugos kaina	10,1											
Elektros energijos skirstymo (35-6 kV) paslaugos kaina RST	17,7											
Elektros energijos skirstymo (35-6 kV) paslaugos kaina VST	18,7											
Elektros energijos skirstymo (0,4 kV) paslaugos kaina RST	20,4											
Elektros energijos skirstymo (0,4 kV) paslaugos kaina VST	23,4											
Elektros energijos nepriklausomo/visuomeninio tiekėjo kaina* RST/VST	0,6/0,58											

* - Elektros energijos gamybos ar nepriklausomo tiekėjo kaina taip pat gali būti ir sutartinė.

2005 metams buvo patvirtinta elektros energijos, perkamos pagal įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, pardavimo proporcija – 17,35% (17,36% - 2004 m.), kuri taikoma Įpareigojimų teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas davimo taisyklių nustatyta tvarka, ir elektros energijos, perkamos pagal įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, vidutinė kaina – 43, 18 EUR/MWh (45,88 EUR/MWh – 2004 m.).

Vartotojo elektros įrenginiai prijungiami prie elektros tinklų operatoriaus vadovaujantis Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2004 m. spalio 29 d. įsakymu Nr. 4-388 “Elektros energijos vartotojų, gamintojų energetikos objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) prijungimo prie veikiančių energetikos įmonių objektų (tinklų, įrenginių, sistemų) taisyklės” (Žin., 2004, Nr. 159-5826) nustatyta tvarka ir sąlygomis. Prijungimo paslaugos mokestis nepriklauso nuo vartotojo tipo (buitinis, komercinis) bei ateityje ketinamo suvartoti elektros energijos kiekio.

Šiose taisyklėse yra nustatytas tik vartotojo įrenginių prijungimo terminas, kai vartotojo elektros įrenginiams prijungti reikia įrengti tik įvadą su apskaitos spinta ar skydu bei šiems darbams atlikti projektas nereikalingas, ir jis negali būti ilgesnis kaip 15 darbo dienų nuo prijungimo paslaugos kainos sumokėjimo dienos, jei šalys nesusitaria kitaip. Maksimalus elektros įrenginių prijungimo terminas nėra nustatyta.

Kiekvienoje operatoriaus ir vartotojo pasirašomoje vartotojo elektros įrenginių prijungimo prie elektros tinklų paslaugos sutartyje nustatomas vartotojo elektros įrenginių prijungimo prie operatoriaus elektros tinklų terminas.

Įvertinus ir vartotojo pageidavimus, ir technines galimybes, jungiant vartotojo elektros įrenginius pagal minėtas taisykles, operatoriaus suteikiamos paslaugos kaina gali sudaryti 40 procentų vartotojo elektros įrenginių prijungimo prie tinklų projekto sąmatinės vertės arba būti apskaičiuota pagal VKEKK patvirtintus įkainius. Šiuo metu galiojantys įkainiai patvirtinti VKEKK 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 122 „Dėl elektros energijos naujų vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų kainų“.

Prie skirstomųjų operatorių tinklų 2005 m. buvo prijungti (prijungta naujų ir padidinta galia) 18011 nauji vartotojai (249,1 MW), kuriems elektros energiją 100% tiekė visuomeniniai tiekėjai. Naujų vartotojų skaičius, palyginti su 2004 m., padidėjo 34,5 %, o vidutinė naujai įrengiama galia padidėjo 15,9 %.

Pagal Elektros energetikos įstatymą Lietuvoje gamintojų, aukciono ir nepriklausomų tiekėjų kainos nereguliuojamos. Perdavimo ir skirstomųjų tinklų operatorių bei visuomeninių tiekėjų kainos reguliuojamos nustatant viršutines kainų ribas. Konkrečias kainas ir tarifus nustato pačios energetikos įmonės. Valstybės reguliuojamas bei konkrečias kainas ir tarifus skelbia bei kontroliuoja VKEKK.

3.2.3. PRIEMONĖS PRIEŠ DOMINAVIMĄ

Elektros energetikos įstatyme nustatyta, kad gamintojų ir nepriklausomų tiekėjų parduodamos elektros energijos ir rezervinės galios kainos nereguliuojamos, išskyrus atvejus, kai gamintojas ar nepriklausomas tiekėjas užima daugiau kaip 25 procentus rinkos. Gamintojų ir nepriklausomų tiekėjų, kurie užima daugiau kaip 25 procentus rinkos, parduodamos elektros energijos ir rezervinės galios kainų reguliavimo tvarką, taip pat balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarką nustato VKEKK.

Energetikos įmonių tarpusavio santykiai, taip pat santykiai su energijos išteklių ar energijos vartotojais grindžiami sutartimis. Energijos tiekimo, perdavimo ir skirstymo sutartys yra viešos. Energija reguliuojamiesiems vartotojams ir fiziniams asmenims tiekama, perduodama, skirstoma sudarius sutartį pagal privalomas standartines sąlygas. Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos, vykdydamos valstybinį energetikos valdymą, tvirtina reguliuojamiesiems vartotojams ir fiziniams asmenims, energijos perdavimo, skirstymo ir tiekimo sutarčių privalomas standartines sąlygas. Standartines elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių su buitinais vartotojais sąlygas tiekėjų teikimu tvirtina Vyriausybės įgaliota institucija, suderinusi su Nacionaline vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos.

Su buitinais vartotojais sutartys sudaromos neterminuotam laikui, jeigu jose nenustatyta kitaip. Sutartyse taip pat nustatomi kokybės parametrai, atsakomybė už jų vykdymą ir kitos sąlygos.

Pagal 2001 m. gruodžio 18 d. ūkio ministro įsakymu Nr. 380 priimtas Prekybos elektros energija taisyklės, rinkos operatorius teikia informaciją apie kiekvieno rinkos dalyvio suvartotos ir (ar) patiektos elektros energijos kiekį valandomis per prekybos dieną, taip pat ir apie importą, eksportą bei prekybos dieną perdavimo tinklų operatoriaus dispečerinio centro duotus reguliavimo nurodymus; nustato prekybos balansavimo ir reguliavimo elektros energija rezultatus ir leidžia kiekvienam rinkos dalyviui susipažinti su jam svarbia informacija; nustato kiekvienos mėnesio dienos rezultatus ir pateikia visiems rinkos dalyviams atitinkamas pažymas sąskaitoms už balansavimo ir reguliavimo elektros energiją.

Prekybą elektros energija reglamentuojantys teisiniai dokumentai:

1. 2001 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr. 112 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta *Elektros energijos ir rezervinės galios kainos reguliavimo tvarka gamintojams ir nepriklausomiems tiekėjams, užimantiems daugiau kaip 25 procentus rinkos;*

2. 2004 m. rugpjūčio 30 d. nutarimu Nr. O3-85 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta *Elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų ir jų viršutinių ribų nustatymo metodika;*

3. 2004 m. rugpjūčio 30 d. nutarimu Nr. O3-85 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta *Visuomeninių elektros energijos kainų, visuomeninio tiekimo paslaugos kainos ir jų viršutinių ribų nustatymo metodika*;

4. 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 135 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta *Balansavimo energijos kainos reguliavimo tvarka*;

5. 2004 m. spalio 11 d. Nr. O3-99 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nutarimas dėl AB „Lietuvos energija“ paslaugų kainų viršutinių ribų;

6. 2001 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 1474 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta *Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys ir atliekiniai energijos ištekliai, pirkimo skatinimo tvarka*;

7. 2001 m. gruodžio 18 d. ūkio ministro įsakymu Nr. 380 priimtos *Prekybos elektros energija taisyklės*;

8. 2001 m. gruodžio 5 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1474 patvirtintos *Viešuosius interesus atitinkančios paslaugos elektros energetikos sektoriuje*;

9. 2001 m. gruodžio 5 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1474 patvirtintos *Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklės*;

10. 2001 m. gruodžio 18 d. ūkio ministro įsakymu Nr. 380 priimtos *Įpareigojimų teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas davimo taisyklės*.

Skirstomųjų tinklų operatoriai yra ir visuomeniniai elektros energijos tiekėjai. Šiuo metu nėra tokių laisvųjų elektros energijos vartotojų, kurie naudotųsi teikiama elektros energijos skirstymo paslauga, tačiau kuriems elektros energiją tiektų nepriklausomas elektros energijos tiekėjas. Visuomeninio elektros energijos tiekėjo teikiamų paslaugų bei visuomeninė elektros energijos kaina yra reguliuojama VKEKK. Visuomeniniams tiekėjams leidžiama iki 70 % elektros energijos poreikio patenkinti dvišalėmis elektros energijos pirkimo sutartimis su elektros energijos gamintojais, o likusi elektros energijos poreikio dalis tenkinama superkant elektros energiją pagal įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas bei elektros energijos aukcione, kurį organizuoja perdavimo sistemos operatorius.

Skirstomųjų tinklų bendrovės privalo kas ketvirtį pateikti Ūkio ministerijai elektros energijos balansą, kuriame nurodo nupirkto kontraktinės elektros energijos kiekį, viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energijos kiekį, papildomos elektros energijos kiekį, iš mažųjų hidroelektrinių pirkto elektros energijos kiekį ir t.t. Taip pat bendrovės teikia ir kitas ne tik Ūkio ministerijai, bet ir Statistikos departamentui reikalingas ataskaitas apie parduotus elektros energijos kiekius bei tarifus.

Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo, priklausantis pagal operatoriaus ir/ar tiekėjo nustatytą tvarką ir kriterijus atitinkamai vartotojų grupei, turintis elektros energiją naudojančius įrenginius ar

nustatytus techninius reikalavimus atitinkančius tinklus ir įvykdęs technines prijungimo sąlygas, turintis nustatytą prijungimo prie operatoriaus elektros tinklo vietą bei įrengtus elektros energijos apskaitos prietaisus, prieš elektros energijos tiekimo pradžią nediskriminuojančiomis sąlygomis privalo sudaryti su tiekėju (tarp jų su visuomeniniu tiekėju ar nepriklausomu tiekėju) elektros energijos pirkimo-pardavimo sutartį. Laisviesiems vartotojams sutartyse su skirstomųjų tinklų operatoriais turi būti įvertinama elektros energijos perdavimo paslauga. Jei vartotojams (tarp jų ir laisviesiems vartotojams) elektros energiją tiekia visuomeninis tiekėjas, atskirai skirstymo paslaugos sutarties su skirstomųjų tinklų operatoriumi sudaryti nereikia. Tokiais atvejais šios sutarties ypatumai, sutarties šalių prievolės, teisės ir atsakomybė turi būti nustatytos elektros energijos pirkimo-pardavimo sutartyje, sudarytoje su visuomeniniu tiekėju. Sutartis, išskyrus sutartis su buitinais vartotojais, yra terminuotos. Jeigu iki termino pabaigos nė viena sutarties šalis nepareiškia apie sutarties nutraukimą, pakeitimą arba apie naujos sutarties sudarymą, ši sutartis laikoma pratęsta tokiam pat terminui ir tomis pat sąlygomis. Jeigu iki sutarties galiojimo termino pabaigos viena sutarties šalis pasiūlo sudaryti naują sutartį, tai šalių santykiams iki naujos sutarties sudarymo taikomos ankstesnės sutarties sąlygos. Vartotojas turi teisę vienašališkai iš anksto, prieš 30 kalendorinių dienų, raštu įspėjęs atitinkamus operatorius ir/ar tiekėją nutraukti sutartis tik visiškai su jais atsiskaitęs. Operatorius ar tiekėjas turi teisę teismo sprendimu arba vienašališkai, iš anksto, prieš 30 kalendorinių dienų, raštu įspėjęs vartotoją nutraukti su juo (išskyrus buitinių vartotojų) sutartis, jei vartotojas (taip pat ir laisvasis vartotojas) nevykdo arba netinkamai vykdo sutartyje nustatytas prievoles. Sutartyse gali būti nustatytos ir kitos nutraukimo priežastys.

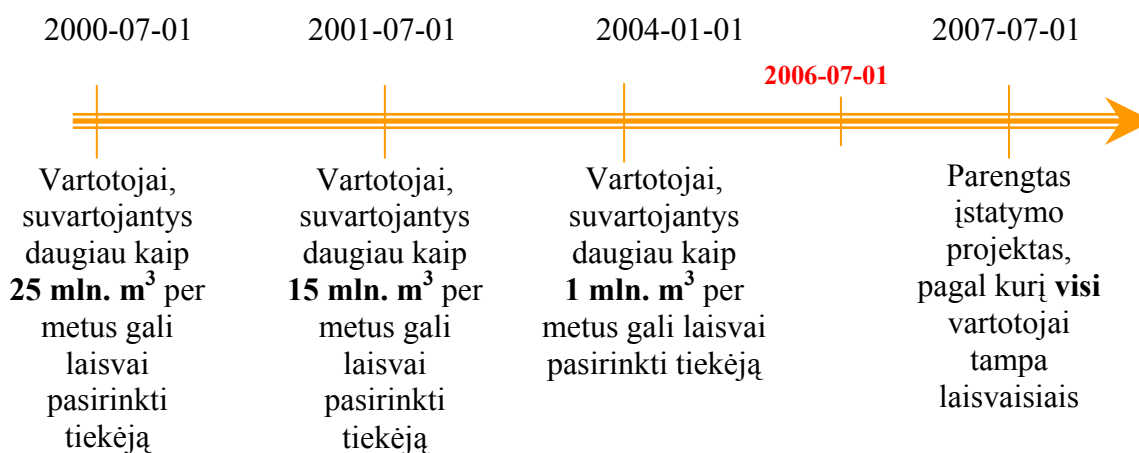
4. GAMTINIŲ DUJŲ RINKA IR JOS REGULIAVIMAS

4.1. REGULIAVIMO KLAUSIMAI

4.1.1. RINKOS LIBERALIZACIJA

Lietuvos gamtinių dujų sektoriaus liberalizacija prasidėjo 2000 metais, kai Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Gamtinių dujų įstatymą. 11 pav. pavaizduotas teisinis Lietuvos gamtinių dujų rinkos atvėrimas nuo 2000 metų.

11 pav. Teisinis gamtinių dujų rinkos atvėrimas

Dabartinis Lietuvos gamtinių dujų rinkos teisinis atvėrimas sudaro sąlygas 90 proc. vartotojų tapti laisvaisiais, tačiau realus dujų rinkos atvėrimo laipsnis 2006 m. liepos 1 d. sudarė 81 proc. t. y. nepasikeitė nuo 2004 metų. Laisvaisiais vartotojais buvo pripažinti 28 vartotojai, teisę tapti laisvaisiais turėjo iš viso 113 vartotojų (25 lentelė). Lietuvos Respublikos Seimui yra pateiktas svarstyti naujos redakcijos Lietuvos Respublikos Gamtinių dujų įstatymo projektas, kuriuo numatyta perkelti visas dar neperkeltas Direktyvos 2003/55/EB nuostatas, įskaitant ir reikalavimą nuo 2007 m. liepos 1 d. atverti dujų rinką visiems vartotojams.

25 lentelė. Lietuvos dujų tiekimo rinkos dalyviai

Rinkos dalyviai	Vartotojų, turinčių teisę tapti laisvaisiais bei dujų tiekimo įmonių, turinčių dujų tiekimo licenciją, skaičius			Laisvųjų vartotojų bei veiklą vykdančių dujų tiekimo įmonių skaičius		
	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Laisvieji vartotojai	95	109	113	23	26	28
Dujų tiekimo įmonės	13	14	14	3	3	3

Lietuva neturi savo gamtinių dujų išteklių. Dujos į Lietuvą importuojamos iš vienintelio šaltinio – AAB „Gazprom“. 2005 metais dujas laisviesiems vartotojams Lietuvoje tiekė dvi dujų tiekimo įmonės - AB „Lietuvos dujos“ ir UAB „Dujotekana“. Kiekviena iš jų turėjo ribotą AAB „Gazprom“ nustatytą dujų kvotą: 2005 metais AB „Lietuvos dujos“ laisviesiems vartotojams patiekė 62 proc., o UAB „Dujotekana“ – 38 proc. Tokia situacija dujų tiekimo rinkoje sudarė galimybes dujų tiekėjams sąlygoti vartotojams taikomas gamtinių dujų kainas – AB „Lietuvos dujos“ 2005 metais prekiavo dujomis su 15 proc. pelno marža, o UAB „Dujotekana“ taikoma pelno marža sudarė beveik 21 proc.

4.1.2. TARPTAUTINIŲ IR ŠALIES JUNGČIŲ PAJĖGUMŲ ĮVERTINIMAS BEI VALDYMAS IR PRIEMONIŲ PANAUDOJIMAS TAM, KAD BŪTŲ IŠVENGTA VAMZDYNŲ PERKROVŲ

Lietuvos gamtinių dujų sistema sujungta su Baltarusijos, Latvijos bei Rusijos dujų sistemomis. 26 lentelėje pateikiami pagrindinių jungčių su kaimyninėmis šalimis dujų importo pajėgumai.

26 lentelė. Dujų importo pajėgumai su kaimyninėmis šalimis

Jungtis	Pajėgumai, mln. m ³ /val.
Lietuva – Latvija	0,22
Latvija – Lietuva	0,22
Baltarusija – Lietuva	1,20
Lietuva – Kaliningradas	0,28

Dujų transportavimas tarptautinėmis jungtimis su Rusijos, Baltarusijos ir Latvijos Respublikomis yra reguliuojamas sutartimis. Šių jungčių pajėgumai yra ribojami nustatant ribines kiekvieno mėnesio perkrovas - +/- 5 proc. mėnesio paros vidutinio suvartojimo.

2005 metais gamtinių dujų importo į Lietuvą pajėgumai sudarė 8,5 mlrd. m³ per metus. Lietuvos vartotojų gamtinių dujų poreikis - 3,1 mlrd. m³ per metus.

Gamtinės dujos transportuojamos tranzitu į Kaliningrado sritį (Rusijos Federacija) pagal ilgalaikę 1999-2015 metų sutartį tarp AB „Lietuvos dujos“ bei AAB „Gazprom“. Tranzito sutartyje 2006-2015 m. rezervuoti transportavimo tranzitu pajėgumai 1,05 mlrd. m³ per metus.

Maksimali gamtinių dujų importo pajėgumų apimtis priklauso nuo importuojamų dujų tiekimo režimo charakteristikų (slėgių, temperatūrų ir pan.), taip pat juos lemia Kotlovkos (Baltarusija-Lietuva) ir Kemėnų (Lietuva-Latvija) dujų apskaitos stočių pajėgumai. Dabartiniu metu perdavimo sistemos operatorius maksimalios techninės importo galios skaičiavimo metodikos neturi, o importo galia skaičiuojama remiantis tinklų bei apskaitos stočių projektiniais pajėgumais, įvertinus dujų tiekimo režimo rodiklius.

2005 metais Lietuvos gamtinių dujų sektoriuje prekybos perdavimo sistemos pajėgumais antrinėje rinkoje nebuvo.

Bendruosius gamtinių dujų sektoriaus organizavimo principus ir gamtinių dujų veiklą bei santykius su šalies vartotojais ir sistemos naudotojais reglamentuoja Gamtinių dujų įstatymas. Vadovaujantis šio įstatymo nuostatomis, teisė naudotis perdavimo sistema suteikiama dujų tiekėjams, laisviesiems vartotojams, paskirstymo įmonėms bei įmonėms, gabenančioms dujas tranzitu. Gamtinių dujų įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta nuostata, draudžianti perdavimo sistemos operatoriui diskriminuoti sistemos naudotojus, atskirų kategorijų vartotojus kitų vartotojų ar su perdavimo sistemos operatoriumi susijusių įmonių naudai. Šio įstatymo 19 straipsnio 2 ir 3 dalyse yra nustatyta pareiga perdavimo sistemos operatoriui teikti sistemos naudotojams informaciją apie sąlygas naudotis perdavimo sistema, taip pat pareiga informuoti VKEKK, kai operatorius atsisako patenkinti sistemos naudotojo prašymą suteikti perdavimo paslaugas. Energetikos įstatymo 19 straipsnio 4 dalyje perdavimo sistemos operatoriui nustatytas reikalavimas savo veikimo teritorijoje paslaugos gavėjams teikti informaciją apie vykdomą veiklą, paslaugų kainas bei dujų vartotojams teikiamas paslaugas.

Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo laikymo ir tiekimo taisyklių 74 ir 75 punktai įpareigoja perdavimo sistemos operatorius pagrindines naudojimosi perdavimo sistema sąlygas - perdavimo paslaugos kainą, laisvą nepanaudotą galią ir laikotarpį, kuriam šios sąlygos galioja - skelbti ne vėliau, kaip prieš 30 kalendorinių dienų iki jų taikymo pradžios. Taisyklės taip pat įpareigoja perdavimo sistemos operatorių informuoti sistemos naudotojus apie numatomą sistemų remontą ar kitų vartotojų prijungimą prie dujų tinklų bei nurodyti, nuo kada ir kokiam laikotarpiui bus apribojamas arba nutraukiamas dujų perdavimas.

4.1.3. PERDAVIMO, PASKIRSTYMO ĮMONIŲ REGULIAVIMAS

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymu, gamtinių dujų perdavimas, paskirstymas, laikymas ir tiekimas yra licencijuojamos veiklos. Licencijavimo taisyklės tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Licencijas išduoda ir licencijuojamą veiklą kontroliuoja VKEKK.

2006 m. liepos 1 d. Lietuvoje veiklą vykdė vienas gamtinių dujų perdavimo sistemos operatorius, kuris buvo ir paskirstymo sistemos operatorius bei 6 vietiniai paskirstymo sistemų operatoriai. Gamtinių dujų perdavimo ir paskirstymo sistemų operatoriai išvardinti 27 lentelėje.

27 lentelė. Gamtinių dujų perdavimo ir paskirstymo įmonės

Eil. Nr.	Įmonės pavadinimas	Licencijos rūšis	Vietinis ar nacionalinis tinklas	Pagrindiniai akcininkai
1	AB „Lietuvos dujos“	Gamtinių dujų perdavimas Gamtinių dujų paskirstymas	Nacionalinis	E.ON Ruhrgas International AG, AAB „Gazprom“, Valstybės turto fondas
2	AB „Achema“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė
3	UAB „Druskininkų dujos“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė
4	UAB „Intergas“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė
5	UAB Fortum „Joniškio energija“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė
6	AB agrofirma „Josvainiai“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė
7	UAB „Energijos sistemų servisas“	Gamtinių dujų paskirstymas	Vietinis	Privati įmonė

Iki 2002 m. birželio mėn. licenciją tiekti gamtines dujas (GDT) privalėjo turėti tik tos dujų įmonės, kurias dujas tiekė reguliuojamiems vartotojams. Nuo 2002 m. birželio mėn. licencijas tiekti dujas privalo turėti visos dujų įmonės, įskaitant ir tas, kurios dujas tiekia tik laisviesiems vartotojams. Licencijuotų gamtinių dujų tiekimo įmonių skaičius pateikiamas 28 lentelėje.

28 lentelė. Licencijuotos gamtinių dujų tiekimo įmonės

Išduotų tiekimo licencijų skaičius		Vykdė licencijuojamą veiklą 2005 metais	
GDT	GDT (tik laisviesiems vartotojams ir dujų paskirstymo įmonėms)	GDT	GDT (tik laisviesiems vartotojams ir dujų paskirstymo įmonėms)
6	8	5	2

Transportavimo tarifai

Dujų perdavimo bei paskirstymo kainos reguliuojamos nustatant viršutines dujų kainų ribas, kurios skaičiuojamos vadovaujantis Viršutinių kainų ribų nustatymo metodika. Viršutinių kainų ribų nustatymo metodiką rengia ir tvirtina VKEKK. Konkrečių kainų skaičiavimo metodikas rengia ir tvirtina dujų įmonės. VKEKK nustato viršutines dujų transportavimo kainų ribas trejų metų laikotarpiui. Šios kainų ribos kasmet koreguojamos priklausomai nuo infliacijos, veiklos efektyvumo koeficientų, dujų suvartojimo apimčių pasikeitimo bei kitų, nuo įmonės veiklos nepriklausančių veiksnių kaitos. Dujų įmonės nustato konkrečias transportavimo kainas, neviršijančias VKEKK nustatytų viršutinių ribų.

Dujų perdavimo ir paskirstymo kainos taikomos „pašto ženkle“ principu, nepriklausomai nuo perdavimo ir paskirstymo atstumo. Nustatant viršutines transportavimo kainų ribas, dujų transportavimo kiekiai bei sąnaudos skaičiuojamos, įvertinant dujų įmonės faktinius paskutiniųjų trejų metų dujų transportavimo kiekius bei faktines sąnaudas ir jų prognozę trejiems metams. Dujų įmonės kartą per ketvirtį pateikia licencijuojamos veiklos monitoringo duomenis, reikalingus viršutinėms kainų riboms nustatyti, koreguoti ir dujų įmonių kainoms kontroliuoti – tai licencijuojamos veiklos finansinės ataskaitos, sąnaudų ataskaita, investicijų vykdymo ataskaita, prijungtų vartotojų apskaitos ataskaita, dujų tiekimo bei transportavimo ataskaitos, ilgalaikio turto būklės pasikeitimų ataskaita, paslaugų kokybės rodiklių ataskaita.

2005 metais VKEKK patvirtino Gamtinių dujų kainų viršutinių ribų skaičiavimo metodikos pakeitimus. Metodikoje buvo pakeistos dujų įmonių normatyvinio pelno skaičiavimo taisyklės ir pelno, viršijus normatyvinį pelną, koregavimo taisyklės bei sudaryta galimybė pačioms dujų įmonėms diferencijuoti dujų skirstymo kainas.

Naujojoje Metodikos redakcijoje pelnas skaičiuojamas nuo įmonių ilgalaikio turto balansinės vertės, taikant 3 metų trukmės Vyriausybės obligacijų metinę palūkanų normą ir ne didesnę kaip 3 procentinių punktų investicijų rizikos premiją. Pelno skaičiavimo bazė apskaičiuojama remiantis licencijuojamos veiklos ilgalaikio turto verte, atmetus su reguliuojama veikla nesusijusį, nenaudojamą, esantį atsargoje, užkonservuotą turtą, taip pat vartotojų sumokėtas lėšas už prijungimą prie dujų tinklų bei ilgalaikio turto perkainojimo rezultata.

Skatinant didinti veiklos efektyvumą, Metodikoje numatyta galimybė efektyviai dirbančioms dujų įmonėms pasididinti normatyvinio pelno maržą iki 4 procentinių punktų, o tuo atveju, kai įmonė pagerina paslaugų kokybę ir tiekimo saugumą - dar 1 procentiniu punktu. Beje, pabloginus paslaugų kokybę ar tiekimo patikimumą, normatyvinio pelno marža atitinkamai būtų mažinama 1 procentiniu punktu. Kad įmonės netaupytų turto investicijų sąskaita, Metodikoje

numatyta sąlyga, pagal kurią normatyvinį pelną viršijanti pelno dalis gali būti mažinama, jei dujų įmonės neįvykdė su VKEKK suderintų investicijų programų.

Metodikoje taip pat atsisakyta iki tol taikytos praktikos skaičiuoti kiekvienos gamtinių dujų paslaugos viršutines kainų ribas visoms vartotojų grupėms. Metodikoje numatyta, kad VKEKK nustato tik vieną atskiros paslaugos (dujų perdavimo, paskirstymo ar tiekimo reguliuojamiesiems vartotojams) viršutinę kainų ribą, taip sudarydama sąlygas pačioms dujų įmonėms pasirinkti kainų diferencijavimo būdą ir formuoti lankstesnę kainų politiką. Tačiau, kaip ir anksčiau, VKEKK privalo patikrinti, ar dujų įmonių nustatytos konkrečios kainos neviršija viršutinių kainų ribų ir nediskriminuoja vartotojų ar jų grupių.

2005 metais VKEKK nustatė viršutines dujų transportavimo kainų ribas didžiausiai dujų transportavimo įmonei AB „Lietuvos dujos“, galiojančias nuo 2005 m. liepos 1 d. iki 2008 m. birželio 30 d. Lietuvos gamtinių dujų transportavimo kainos pateiktos 29 lentelėje.

29 lentelė. Gamtinių dujų transportavimo kainos, galiojančios nuo 2006 m. liepos 1 d.

Pavadinimas	D3*	I1*	I4-1*	I4-1**
Gamtinių dujų transportavimo kaina, EUR/MWh (be PVM)	6,57	6,57	3,83	3,75

* reguliuojamiesiems vartotojams

** laisviesiems vartotojams

Tiekimo patikimumo rodikliai

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintomis Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo licencijavimo taisyklėmis, Ūkio ministerijai pavesta patvirtinti licencijuojamos veiklos kokybės reikalavimus, o VKEKK – užtikrinti jų vykdymo kontrolę. Licencijuojamos veiklos paslaugų kokybės reikalavimai iki šiol nėra parengti.

Didžiausia gamtinių dujų įmonė AB „Lietuvos dujos“, peržiūrėjusi duomenų apie planuotus ir neplanuotus dujų tiekimo nutraukimus rinkimo ir klasifikavimo principus bei patikslinusi jų apskaitą, nuo 2004 metų į duomenų apie planuotus tiekimo nutraukimus apskaitą pradėjo traukti trumpalaikius dujų tiekimo nutraukimus dėl pastatų dujų sistemų techninio patikrinimo. 2005 metais vidutinis planuotų gamtinių dujų tiekimo nutraukimo skaičius vienam sistemos vartotojui buvo 0,2335, vidutinė planuotų nutraukimų trukmė – 2,0658 minutės.

Duomenys apie neplanuotus gamtinių dujų tiekimo nutraukimus pateikiami 30 lentelėje. 2005 metais vidutinis neplanuotų tiekimo nutraukimų skaičius, tenkantis vienam sistemos

virtotojui, buvo 0,00512, vidutinė neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė, tenkanti vienam sistemos virtotojui - 0,1395 minutės.

30 lentelė Duomenys apie AB „Lietuvos dujos neplanuotus gamtinių dujų tiekimo nutraukimus 2005 m.

Neplanuotų nutraukimų skaičius	Atjungtų virtotojų skaičius	Neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė (min.)	Vidutinis neplanuotų tiekimo nutraukimų skaičius vienam sistemos virtotojui	Vidutinė neplanuotų tiekimo nutraukimų trukmė vienam sistemos virtotojui (min.)
537	2742	74780	0,00512	0,1395

Dažniausiai neplanuoti gamtinių dujų tiekimo nutraukimai įvyksta dėl stichinių (gamtos) reiškinių ir trečiosios šalies poveikio, pavyzdžiui, neatsakingai vykdomų žemės kasimo darbų.

Balansavimas

Pagrindinius reikalavimus gamtinių dujų perdavimo sistemos balansavimo veiklai nustato ūkio ministro 2002 m. vasario 5 d. įsakymu Nr. 43 patvirtintos Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklės.

Už subalansuotą Lietuvos teritorijoje esančių sujungtų perdavimo sistemų veiklą atsako perdavimo sistemos operatorius – AB „Lietuvos dujos“. Jos nurodymai dėl dujų srautų balansavimo paskirstymo, laikymo, tiekimo įmonėms, taip pat įmonėms, gabenančioms dujas tranzitu, ir sistemos naudotojams (virtotojams) yra privalomi. Už balansavimą atsakinga dujų įmonė sudaro dujų srautų balansus pagal sudarytas sutartis bei į dujų sistemą patiektus dujų kiekius. Sistemos naudotojai turi teisę tikslinti sutartyse nustatytus dujų perdavimo kiekius priėmimo, pristatymo vietoje, tačiau šie kiekiai negali viršyti didžiausių valandinių kiekių, nurodytų perdavimo, paskirstymo ar laikymo sutartyse. Tiekimo sutartyse nustatyta, kad dujų balansas neturi viršyti sutartinių kiekių per mėnesį ir ± 5 proc. per parą (paros kiekis = mėnesio kiekis / dienų skaičius per mėnesį).

Buitiniai ir smulkūs komerciniai virtotojai (jie sudaro 6 proc. visų virtotojų) perdavimo sistemos balansavime nedalyvauja. 13 proc. virtotojų dujų tiekimo sutartyse numatyti dujų vartojimo apribojimai, tačiau jie nemoka už balansavimo paslaugas, t. y. balansavime jie dalyvauja pasyviai. Likę sistemos naudotojai (laisvieji virtotojai) sistemos balansavime dalyvauja aktyviai.

Perdavimo, paskirstymo ir laikymo įmonė, siekdama patenkinti visų virtotojų dujų poreikius, planuoja perspektyvinę dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo galią dujų sistemoje. Tiekimo įmonė,

sistemos naudotojas ir vartotojas (išskyrus buitinių vartotoją ir vartotoją, per metus suvartojantį iki 20 tūkst. m³ dujų imtinai) planuoja perspektyvinius dujų tiekimo ar vartojimo kiekius ir apie tai informuoja perdavimo, paskirstymo įmonę. Nedidelių vartotojų (suvartojančių mažiau kaip 20 tūkst. m³ per metus) vartojimo prognozę operatorius atlieka kartą per metus. Ji tikslinama kiekvieną ketvirtį prieš 50 dienų iki metų ketvirčio pradžios. Šie vartotojai turi galimybę naudoti tokį dujų kiekį, koks jiems yra reikalingas. Sistemos naudotojai, kurie aktyviai dalyvauja balansuojant dujų sistemą, moka balansavimo kainą (31 lentelė). Viršijus dujų balansą, sistemos naudotojai moka baudą už disbalansą (32 lentelė). Šiuo metu nėra oficialiai patvirtintos balansavimo kainų skaičiavimo metodikos, šias kainas nustato perdavimo sistemos operatorius. Gamtinių dujų balansavimo kainos ir baudos už disbalansą yra nustatytos gamtinių dujų transportavimo sutartyse. Lietuvos Respublikos Seimui pateiktame svarstyti naujos redakcijos Gamtinių dujų įstatymo projekte numatyta, kad perdavimo ar skirstymo sistemų operatoriai privalo parengti ir su VKEKK suderinti sistemų balansavimo taisykles. Taip pat nustatyta pareiga VKEKK parengti balansavimo kainų skaičiavimo metodiką ir patvirtinti konkrečias balansavimo kainas.

31 lentelė. Balansavimo kainos

Pavadinimas	Šiltuoju metų laiku	Pereinamuoju laikotarpiu (pavasaris, rudo)	Šaltuoju metų laikotarpiu
Balansavimo kaina, Eur/MWh	0,29	0,89	1,78

Sistemos naudotojams taikomos tokios baudos už disbalansą (8 lentelė):

- nesuderintos su sistemos operatoriumi galios viršijimo;
- suderintos su sistemos operatoriumi galios viršijimo;
- bauda už nepanaudotą galią.

32 lentelė. Baudos už disbalansą

Pavadinimas	Šiltuoju metų laiku	Pereinamuoju laikotarpiu (pavasaris, rudo)	Šaltuoju metų laikotarpiu
Bauda už nesuderintos galios viršijimą, Eur/MWh	6,53		
Bauda už suderintos galios viršijimą, Eur/MWh	0,40	1,09	2,18
Bauda už nepanaudotą galią, Eur/MWh	0,10		

Nustatant baudos už disbalansą dydį, fiksuojamas vartotojo paros dujų suvartojimas. Esant disbalansui, dujų transportavimo sąskaitoje yra pateikiamas detalus baudos už disbalansą apskaičiavimas. Sąskaita išrašoma vieną arba du kartus per mėnesį.

Bauda už nesuderintos galios viršijimą mokama tuomet, kai sistemos naudotojas, iš anksto nesuderinęs su sistemos operatoriumi, viršija paros dujų suvartojimą. Bauda už suderintos galios viršijimą mokama tuomet, kai sistemos naudotojas, iš anksto suderinęs su sistemos operatoriumi, viršija dujų paros suvartojimą.

Tokią pat baudą už disbalansą moka ir perdavimo sistemos operatorius vartotojui, jei jis riboja sutartimi nustatytus pajėgumus. Bauda už suderintos vartotojo galios ribojimą mokama tik už sistemos naudotojo nupirktą ir dujas tiekiančios įmonės paros dujų kiekį, kurį perdavimo sistemos operatorius atsisakė perduoti.

Perdavimo sistemos operatorius sistemos naudotojams taiko tokias balansavimo paskatas - sistemos naudotojams su pertraukiamu dujų tiekimo režimu, t. y. kuriems dujų įmonė bet kuriuo metu gali nutraukti dujų tiekimą, sutartyse numatytos galios viršijimo ekonominės lengvatos.

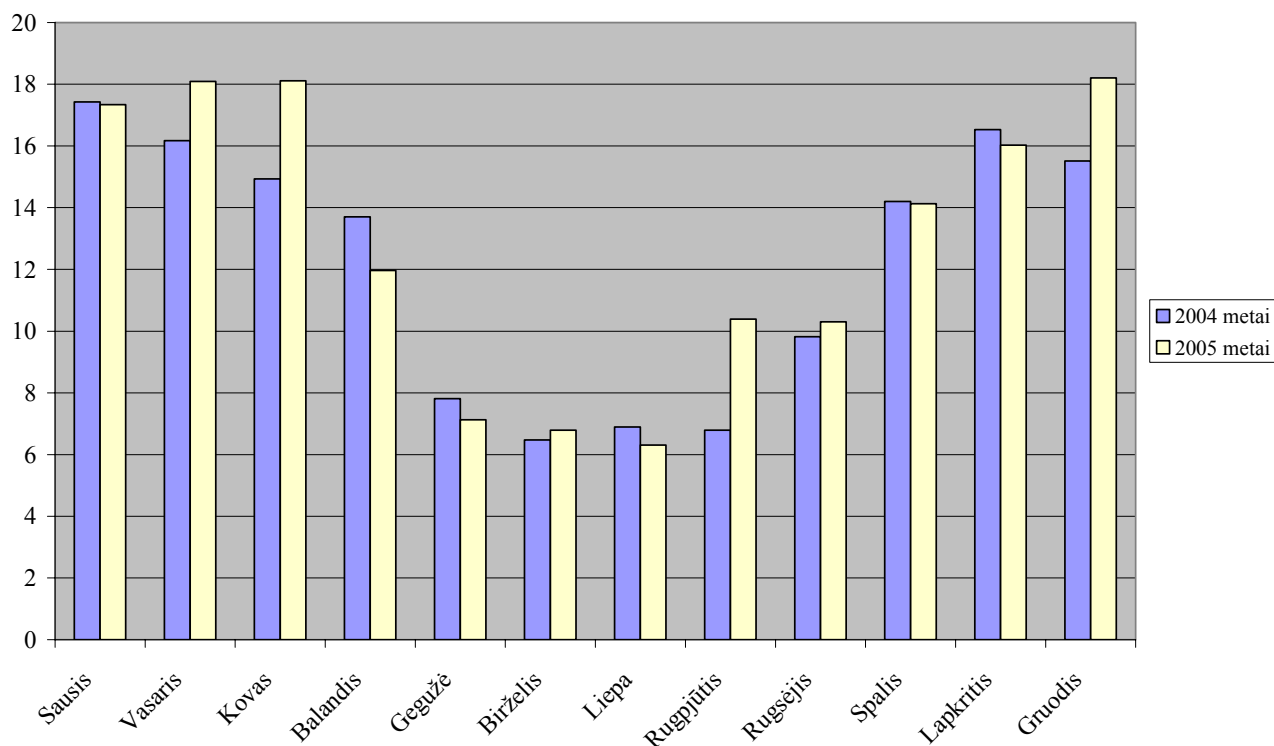
Lietuvoje gamtinių dujų sistemos balansavimo intervalas – para. Esančios technologijos neleidžia atlikti valandinio sistemos balansavimo. Visiems aktyviems balansavimo sistemos dalyviams balansavimas vykdomas iš vieno centralizuoto taško.

Informacijos, susijusios su balansavimo mechanizmu, teikimo tvarka yra nustatyta sutartyse. Kiekvieną ketvirtadienį sistemos naudotojui pateikus informaciją apie kitą savaitę reikalingus perduoti ir paskirstyti gamtinių dujų kiekius, sistemos operatorius raštu patvirtina juos arba atmeta. Jeigu sistemos operatorius negali perduoti ir paskirstyti sistemos naudotojui reikalingų gamtinių dujų kiekių, jis juos koreguoja ir patvirtina tokius dujų kiekius, kuriuos galės perduoti ir paskirstyti. Tokia informacija sistemos naudotojui teikiama kiekvieną penktadienį. Dabartiniu metu perdavimo sistemos operatorius neteikia rinkos dalyviams nepertraukiamos informacijos apie perdavimo sistemos subalansavimą.

Dujų įmonėje visą parą turi veikti telefonas ar kita ryšio priemonė, kuria operatyviai būtų galima priimti iš perdavimo ir paskirstymo įmonių ir perduoti vartotojams informaciją apie dujų tiekimo sutrikimus, apribojimus, vartojimo režimo nesilaikymą, avarines situacijas.

Pastaraisiais metais laisvieji vartotojai reguliariai naudojo maksimalią sutartyse nustatytą galią šaltuoju metu laiku (piko metu). Stambūs vartotojai dažnai viršijo sutartimis nustatytą galią. Toks dujų tiekimo režimas yra įmanomas perdavimo sistemos operatoriams glaudžiai bendradarbiaujant su operatoriais kitose šalyse. 12 pav. pateikiamas maksimalus gamtinių dujų suvartojimas per parą mėnesio laikotarpiui.

12 pav. Didžiausias dujų paros suvartojimas per mėnesį 2004 ir 2005 metais.

4.1.4. VEIKLŲ ATSKYRIMAS

Gamtinių dujų įstatyme numatyta, kad vertikalios integracijos dujų įmonės turi tvarkyti atskirą vidaus buhalterinę apskaitą kiekvienos iš šių veiklos rūšių: perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo. Visų veiklos rūšių buhalterinė apskaita turi būti tvarkoma taip, kaip ji turėtų būti tvarkoma, jei šių rūšių veikla verstųsi atskiros įmonės. Pagrindiniai sąnaudų atskyrimo principai nustatyti VKEKK patvirtintoje Viršutinių kainų ribų skaičiavimo metodikoje. Kiekviena dujų įmonė turi parengti ir VKEKK pateikti licencijuojamų veiklų atskyrimo taisykles. Tvarkydamos apskaitas dujų įmonės privalo parengti kiekvienos rūšies buhalterinio balanso, pelno ir nuostolio ataskaitas. VKEKK kontroliuoja, kad būtų veiksmingai atskirtos dujų veiklų apskaitos bei būtų išvengta perdavimo, paskirstymo, laikymo, tiekimo ir su dujų veikla nesusijusių veiklų kryžminio subsidijavimo.

2005 metais dujų sektoriuje veikė 4 gamtinių dujų paskirstymo įmonės, užsiimančios dujų paskirstymo bei tiekimo veiklomis ir aptarnaujančios mažiau nei 100 tūkst. vartotojų. Vienintelė dujų perdavimo, paskirstymo bei tiekimo įmonė AB „Lietuvos dujos“ aptarnavo daugiau kaip 100 tūkst. vartotojų. Visos gamtinių dujų transportavimo įmonės nėra teisiškai atskirtos nuo dujų tiekimo padalinių. Galiojančiame Gamtinių dujų įstatyme nėra perkeltas reikalavimas teisiškai atskirti integruotų gamtinių dujų įmonių veiklas, kai jos aptarnauja daugiau kaip 100 tūkst. vartotojų, todėl šiuo metu 100 tūkst. vartotojų taisyklė netaikoma.

33 lentelė. AB „Lietuvos dujos“ vidutinis darbuotojų skaičius 2005 metais

		Perdavimas	Paskirstymas	Tiekimas reguliuojamiems vartotojams	Kita veikla	Iš viso
Darbuotojų skaičius	žm.	350	1231	186	188	1955
	proc.	17,9	63,0	9,5	9,6	100
	proc.	90,4			9,6	

Gamtinių dujų licencijavimo taisyklėse nustatyta, kad verstis kiekvienos rūšies licencijuojama veikla gamtinių dujų sektoriuje išduodama atskira licencija. Po kiekvienų finansinių metų reguliuojamose gamtinių dujų įmonėse nepriklausomi auditoriai atlieka konsoliduotos finansinės atskaitomybės ir pajamų bei sąnaudų auditą pagal licencijuotas veiklas. Finansinė atskaitomybė ir auditorių išvados yra pateikiamos VKEKK. Ataskaita pagal veiklas pateikiama kartu su kasmetine bendrovės veiklos ataskaita. Įmonės viešai skelbia konsoliduotas finansines veiklos ataskaitas.

AB „Lietuvos dujos“ tvarko atskiras buhalterines perdavimo, paskirstymo, tiekimo reguliuojamiesiems vartotojams, tiekimo laisviesiems vartotojams, nepagrindinės veiklos apskaitas. Bendrovė sudaro atskirų veiklų balansus bei pelno (nuostolio) ataskaitas, kurios viešai neskelbiamos. Įmonė turi vieną prekinį ženklą, interneto svetainę ir pristatoma kaip AB „Lietuvos dujos“ (www.dujos.lt). AB „Lietuvos dujos“ akcijomis prekiaujama Lietuvos centrinėje vertybinių popierių biržoje, įmonės ketvirtinės ataskaitos yra skelbiamos viešai, laikantis vertybinių popierių biržos reikalavimų. Pagrindiniai AB „Lietuvos dujos“ akcininkai yra: E. ON Ruhrgas International AG, valdanti 38,9 proc. įmonės akcijų, AAB „Gazprom“, valdanti 37,1 proc. įmonės akcijų bei Valstybės turto fondas, valdantis 17,7 proc. įmonės akcijų. 6,3 proc. akcijų valdo įvairūs fiziniai bei juridiniai asmenys.

Atsakomybė, už licencijuojamos veiklos sąlygų pažeidimus

Už licencijuojamos veiklos pažeidimus VKEKK gali skirti baudas, sustabdyti arba panaikinti licencijos galiojimą. Sustabdydama licencijos galiojimą, VKEKK nustato terminą, per kurį įmonė privalo pašalinti licencijuojamos veiklos sąlygų pažeidimus. Nepašalinus pažeidimų iki nustatyto termino, licencijos galiojimas gali būti panaikinamas.

Pažeidimus padarę asmenys, atsakingi už licencijuojamos veiklos vykdymą, traukiami administracinę atsakomybę Administracinių teisės pažeidimų kodekso nustatyta tvarka. Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatyta atsakomybė už energijos išteklių ar energijos perdavimo, paskirstymo, laikymo, tiekimo ir vartojimo tvarkos pažeidimus, energijos išteklių ir

energijos tiekėjų duomenų apie įmonės ūkinę finansinę veiklą nepateikimą ir žinomai klaidingų duomenų pateikimą, VKEKK nutarimų pažeidimą arba jų nevykdymą bei jos nurodymų nevykdymą ir pan.

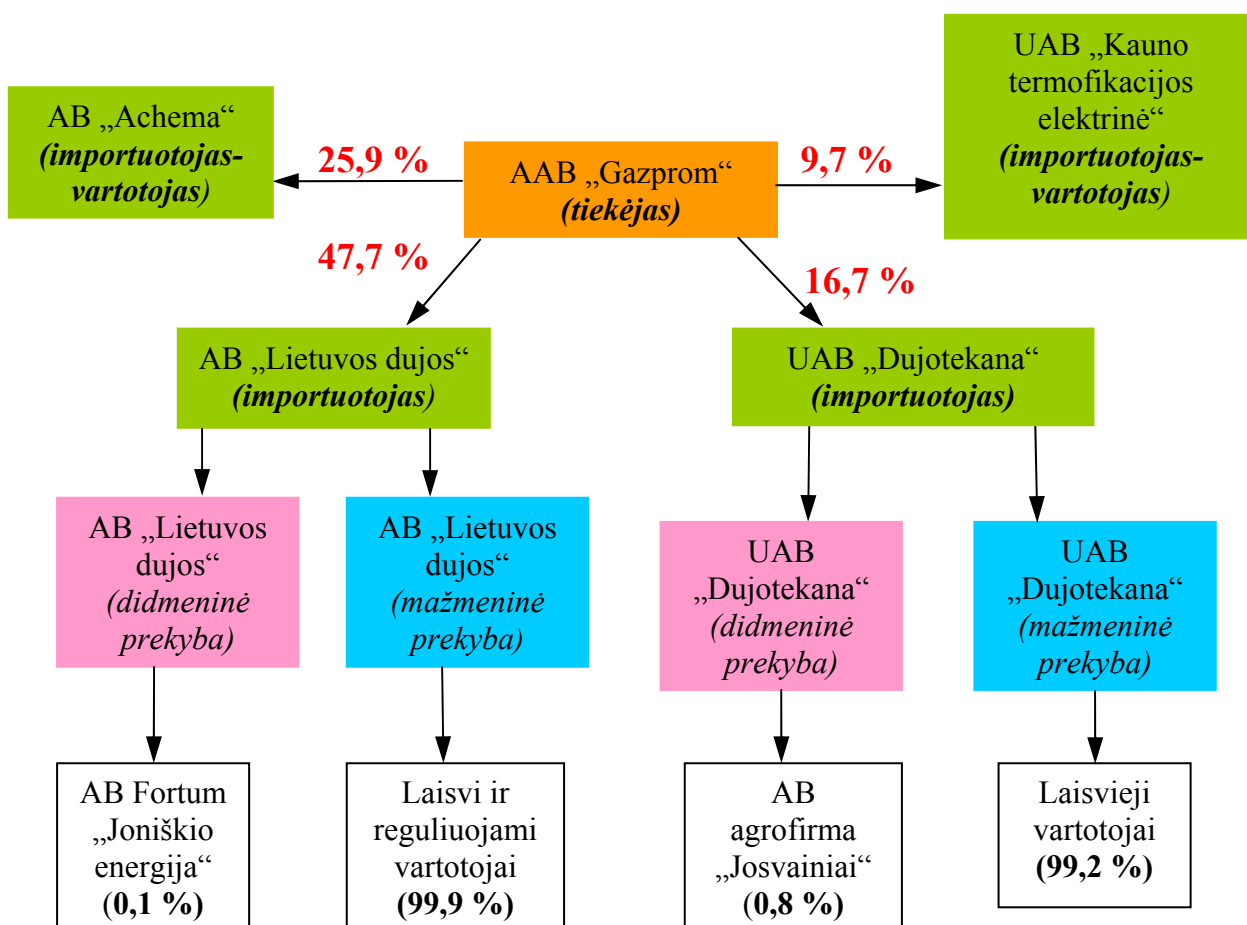
Nustačiusi licencijuojamos veiklos pažeidimus, 2005 metais VKEKK surašė 20 administracinių teisės pažeidimų protokolų. Pažymėtina, kad juridiniai asmenys nėra traukiami administracinėn atsakomybėn – už atitinkamus pažeidimus baudžiami atsakingi pareigūnai, fiziniai asmenys. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas numato dvi pagrindines nuobaudų rūšis – įspėjimą ir piniginę baudą, kurios dydis svyruoja priklausomai nuo pažeidimo pobūdžio.

4.2. KONKURENCIJOS KLAUSIMAI

4.2.1 DUJŲ RINKOS APIBŪDINIMAS

2005 metais į Lietuvą importuota 3,116 mlrd. m³ dujų per metus, o suvartota 3,062 mlrd. m³ gamtinių dujų. Vidutinis importuojamų gamtinių dujų kaloringumas sudarė 33,5 MJ/m³. Lietuvoje gamtinės dujos nėra išgaunamos, visos dujos importuojamos iš Rusijos.

13 pav. Gamtinių dujų rinkos schema 2005 metais

99,2 proc. dujų importavo ir tiekė keturios dujų įmonės, iš kurių dvi – AB „Achema“ ir UAB „Kauno termofikacijos elektrinė“ dujas pirkė tiesiogiai iš AAB „Gazprom“ savo reikmėms. Kitos dvi dujų tiekimo įmonės AB „Lietuvos dujos“ ir UAB „Dujotekana“ dujomis prekiaavo didmeninėje rinkoje ir mažmeninėje rinkoje. 2005 metais didmeninėje rinkoje buvo parduotas labai mažas dujų kiekis - 7 mln. m³ dujų arba 0,2 proc. bendro dujų kiekio. AB „Lietuvos dujos“ skirtingai nuo kitų tiekėjų dujas mažmeninėje rinkoje tiekė laisviesiems ir reguliuojamiesiems vartotojams. Abiejų tiekėjų užimama rinkos dalis sudaro 100 proc. Dujomis prekiaujama sudarant metines dujų pirkimo-pardavimo sutartis. Pagal Gamtinių dujų įstatymo 22 straipsnį, VKEKK turi teisę susipažinti su dujų įmonių ir vartotojų sudaromomis sutartimis. Dujų įmonės pateikia VKEKK sudarytų dujų pirkimo-pardavimo sutarčių pagrindines nuostatas bei metinės veiklos ataskaitas.

Konkurencinės politikos veiksmai

Konkurencinės politikos veiksmai yra reglamentuojami Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatyme (Žin., 1999, Nr. 30-856). Šis įstatymas reglamentuoja konkurenciją ribojančią ar galinčią riboti valstybės valdymo, savivaldybės institucijų bei ūkio subjektų veiklą ir nesažiningos konkurencijos veiksmus, nustato šių institucijų ir subjektų teises, pareigas ir atsakomybę bei konkurencijos ribojimo ir nesažiningos konkurencijos kontrolės Lietuvos Respublikoje teisinius pagrindus. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba kontroliuoja, kaip ūkio subjektai, valstybės valdymo ir savivaldos institucijos laikosi Konkurencijos įstatymo nustatytų reikalavimų.

Lietuvos Respublikos teisės aktai – Energetikos įstatymas, Gamtinių dujų įstatymas, Statybos įstatymas ir kiti – sudaro palankias sąlygas steigti dujų įmonėms, išduodant licencijas. Įmonėms nustatomi minimalūs reikalavimai, neapribojamos galimybės plėtoti energetikos infrastruktūrą ir vystyti rinkos santykiams dujų sektoriuje.

4.2.2. MAŽMENINĖ GAMTINIŲ DUJŲ RINKA

Gamtinės dujas vartotojams 2005 m. tiekė 6 tiekimo įmonės: AB „Lietuvos dujos“, UAB „Dujotekana“, UAB „Haupas“, UAB Fortum „Joniškio energija“, UAB „Druskininkų dujos“ bei AB agrofirma „Josvianiai“. UAB „Dujotekana“ dujas pardavė 12 laisvųjų vartotojų ir užėmė 26,4 proc. dujų tiekimo rinkos, AB „Lietuvos dujos“ dujas tiekė 20 laisvųjų bei 535 977 reguliuojamiesiems vartotojams. Šios bendrovės dujų rinkos dalis sudarė 72,8 proc. UAB „Haupas“ dujas tiekė mažam Lietuvos regionui – Druskininkų miestui ir užėmė 0,8 proc. rinkos (34 lentelė). Kitos bendrovės užėmė labai mažą dujų tiekimo rinkos dalį.

34 lentelė. Mažmeninėje prekyboje dalyvaujančių dujų įmonių parduotas dujų kiekis ir užimama rinkos dalis 2005 metais

Dujų įmonė	Kiekis, mlrd. m ³	Kiekis, GWh*	Rinkos dalis, %
AB „Lietuvos dujos“	1,424	13250,71	72,8
UAB „Dujotekana“	0,517	4812,16	26,4
UAB „Haupas“	0,016	148,96	0,8

* 1 m³ = 33,5 MJ

Pagrindiniai rinkos dalyviai pagal dujų suvartojimą pasiskirstė taip:

- dujų jėgainės (26 vartotojai) užima 52,2 proc. rinkos;
- gyventojai ir smulkus komercijos sektorius (daugiau nei 535 tūkst. vartotojų) užima 8,8 proc. rinkos;
- vidutinis pramonės ir komercijos sektorius (daugiau nei 1 tūkst. vartotojų) užima 11,8 proc. rinkos;
- stambios pramonės įmonės užima 27,2 proc. rinkos.

Gamtinių dujų vartotojai yra skirstomi į laisvuosius ir reguliuojamuosius. Reguluojamasis vartotojas – tai vartotojas, neturintis teisės pasirinkti tiekėją. Laisvieji vartotojai gali pasirinkti tiekėją, prieš du mėnesius iki kalendorinių metų pradžios dujų tiekimo įmonei pateikdami paraišką. Vartotojas turi iš anksto, ne vėliau kaip prieš 14 kalendorinių dienų iki dujų tiekimo pradžios, pateikti prašymą tiekimo įmonei dėl tiekimo (pirkimo-pardavimo) sutarties sudarymo. Tiekimo įmonė, įvertinusi, ar įmanoma patenkinti prašomą dujų kiekio poreikį, per 14 kalendorinių dienų nuo vartotojo prašymo gavimo dienos praneša vartotojui apie visišką ar dalinį prašomo dujų kiekio patvirtinimą arba atsisakymą patenkinti prašymą. Atsisakymas patenkinti prašymą turi būti objektyvus, nediskriminuojantis ir motyvuotas. Apie atsisakymą patenkinti prašymą turi būti informuojama VKEKK.

Tiekimo įmonės pakeitimas Lietuvoje nieko nekainuoja. Pasirinkti laisvieji vartotojai gali iš dviejų dujų tiekimo įmonių – AB „Lietuvos dujos“ arba UAB „Dujotekana“. Šių įmonių parduodamų dujų kainos labai skiriasi – nors dujas jos perka už panašią kainą, vartotojams parduodama dujas UAB „Dujotekana“ taiko 36 proc. didesnę pelno maržą nei AB „Lietuvos dujos“. Daugelis laisvųjų vartotojų norėtų pakeisti dujų tiekimo įmonę ir įsigyti pigesnių dujų iš AB „Lietuvos dujos“, tačiau jų pasirinkimo galimybes riboja tai, kad kiekviena iš dujų tiekimo įmonių turi ribotą vienintelio galimo pardavėjo – AAB „Gazprom“ – suteikiamą dujų kvotą. Tokia situacija iš dalies sąlygojo, tai, kad 2005 metais nebuvo nei vieno laisvojo vartotojo, visiškai pakeitusio dujų tiekimo įmonę.

35 lentelė. Gamtinių dujų kaina pagal komponentes nuo 2006 m. liepos 1 d., EUR/MWh

Pavadinimas/Vartotojų grupė	D3*	I1*	I4-1*	I4-1**
Transportavimo paslaugų kaina	6,57	6,57	3,83	3,75
Rinkliavos įskaičiuotos į transportavimo kainą	-	-	-	-
Dujų (prekės) kaina	13,43	13,43	13,43	15,11
Dujų tiekimo paslaugos kaina	1,52	0,30	0,0003	0,0003
Mokesčiai (PVM – 18%)	3,87	3,65	3,11	3,39
Iš viso	25,39	23,95	20,37	22,25

* kainos reguliuojamiesiems vartotojams

** kainos laisviesiems vartotojams

Skundų tyrimas dėl trečiosios šalies teisės pasinaudoti dujų sistema

Energetikos įstatymo 26 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad VKEKK išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, dėl teisės pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, dėl prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo. Nagrinėdama ginčus VKEKK vadovaujasi tiek bendraisiais, tiek specialiaisiais (sektorius) teisės aktais bei VKEKK patvirtinta išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka. Gamtinių dujų sektoriuje daugiausiai buvo skundžiamasi dėl prijungimo prie dujų sistemų sąlygų bei atsisakymo prijungti.

2005 metais buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas pagal UAB „Intergas“ skundą dėl dujotiekio į Mažeikių rajoną prijungimo prie AB „Lietuvos dujos“ perdavimo tinklo sąlygų. UAB „Intergas“ statė dujotiekio atšaką į Mažeikių rajoną ir kreipėsi į AB „Lietuvos dujos“, prašydama sudaryti sutartį dėl šio dujotiekio prijungimo prie AB „Lietuvos dujos“ perdavimo sistemos. Sutarties pasirašyti nepavyko nuo 2004 m. gegužės mėn., nes, UAB „Intergas“ manymu, AB „Lietuvos dujos“ reikalavo sumokėti nepagrįstai dideles gamtinių dujų perdavimo sistemos prijungimo ir pajėgumo didinimo išlaidas. VKEKK nustatė, kad AB „Lietuvos dujos“ neskelbė informacijos apie turimus laisvus perdavimo tinklo pajėgumus ir galėjo diskriminuoti esamus ar būsimus sistemos vartotojus. Taip pat nustatė, kad AB „Lietuvos dujos“ taikė UAB „Intergas“ skirtingus atsiperkamumo kriterijus, neproporcingai padalino dujotiekio statybos kaštus. VKEKK įpareigojo UAB „Intergas“ patikslinti prisijungimo prie perdavimo tinklo prašymą, o AB „Lietuvos dujos“ perskaičiuoti prisijungimo įmoką. 2005 metų pabaigoje abi šalys pasirašė dujotiekio prijungimo sutartį.

5. TIEKIMO SAUGUMAS

5.1. ELEKTROS ENERGIJOS SEKTORIUS

2006 – 2008 m. laikotarpiu Lietuvoje išliks generuojančių elektros galių perteklius (atsižvelgiant ir į galimą elektros energijos eksportą).

Įvertinant numatomą Ignalinos atominės elektrinės uždarymą bei Lietuvos išsipareigojimą Europos Sąjungai didinti elektros energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos šaltinių, planuojama statyti privačias elektrines bei elektrines, naudojančias atsinaujinančius energijos šaltinius, daugiausia biomasę ir vėjo energiją. Planuojami Lietuvos energetikos sistemos galios balansai sistemos maksimalių poreikių metu 2006-2008 metais pateikti 36 lentelėje.

36 lentelė. Lietuvos elektrinių įrengtos/disponuojamos galios kitimo prognozės, MW

	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Ignalinos AE	1300,0/1183,0	1300,0/1183,0	1300,0/1183,0
Lietuvos elektrinė	1800,0/1732,0	1800,0/1732,0	1800,0/1732,0
Mažeikių elektrinė	160,0/148,0	160,0/148,0	160,0/148,0
Vilniaus elektrinė	384,0/367,0	372,0/352,0	372,0/352,0
Kauno elektrinė	170,0/161,0	170,0/161,0	170,0/161,0
Kauno energija	8,0/7,0	8,0/7,0	8,0/7,0
Klaipėdos energija	10,8/9,0	-/-	-/-
Panevėžio energija	-	36,0/32,0	36,0/32,0
Iš viso šiluminėse elektrinėse:	2532,8/2424,0	2560,8/2434,0	2560,8/2434,0
Kauno hidroelektrinė	100,8/90,0	100,8/90,0	100,8/90,0
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė	900,0/380,0	900,0/380,0	900,0/380,0
Mažosios privačios hidroelektrinės	27,4	28	30
Iš viso hidroelektrinėse:	1028,2/470,0	1028,8/470,0	1030,8/470,0
Pramonės įmonių ir kitų žinybų elektrinės	106,0/70,0	148,0/70,0	209,0/79,0
Iš jų:			
biomasės	3	15	25
vėjo	1	31	82
Iš viso:	4967,0/4178,4	5037,6/4231,0	5109,6/4303,0

37 lentelė. Maksimalus galios poreikis 2005-2009 metais, MW

Metai	Poreikio maksimumas (neto)
2005	1780
2006	1940
2007	2070
2008	2140
2009	2220

Planuojami Lietuvos energetikos sistemos galios balansai sistemos maksimalių poreikių metu 2006-2008 metais pateikti 38 lentelėje.

38 lentelė. Planuojami LES galios balansai sistemos maksimalių poreikių metu 2006-2008 m., MW

	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Elektrinių įrengta/disponuojama galia (be pusės Kruonio HAE, vėjo jėgainių, biomasės elektrinių ir mažųjų hidroelektrinių disponuojamų galių)	4178	4231	4303
Sistemos maksimali pareikalaujama galia, esant maksimaliam poreikio augimui	1940	2070	2140
Eksportas	~400	~350	~300
Būtinasis ilgalaikis rezervas	1300	1300	1300
Galių balansas (perteklius)	533	506	663

39 lentelė. Prognozuojamas 2006-2008 m. elektros energijos eksportas, tūkst. kWh

Šalis	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Estija	340	290	180
Latvija	680	520	520
Rusija ir Kaliningrado sritis	1460	830	798
Skandinavija	100	550	472
Iš viso:	2580	2190	1970

Esami elektros energijos gamybos pajėgumai gali būti plečiami ar nauji gamybiniai pajėgumai naujoje vietoje įrengiami tik gavus leidimą plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus. Leidimai išduodami visiems asmenims, pateikusiems prašymą ir užtikrinantiems, kad jų vykdoma veikla atitiks šias sąlygas:

- 1) elektros energijos įrenginiai ir su jais susijusi įranga bus saugi bei patikima;
- 2) nekenks sveikatai;
- 3) atitiks aplinkosaugos reikalavimus;
- 4) atitiks žemės naudojimo ir statybos vietos parinkimo reikalavimus;
- 5) atitiks energijos vartojimo efektyvumo reikalavimus;
- 6) atitiks technines, ekonomines ir finansines galimybes;
- 7) paslaugos atitiks viešuosius interesus;
- 8) atitiks vartojamo kuro parinkimo reikalavimus.

Leidimai plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus ir gaminti elektros energiją išduodami pagal ūkio ministro patvirtintas Leidimų veiklai elektros energetikos sektoriuje išdavimo taisykles. Šiuo metu yra išduoti 55 leidimai plėsti elektros energijos gamybos pajėgumus (40 lentelė), o gaminti elektros energiją – 80 (41 lentelė).

40 lentelė. Leidimai elektros energijos pajėgumų plėtrai, kurių galiojimas nepasibaigęs iki 2005-12-31

Metai	Iš viso išduota leidimų plėtrai		Tradiciniai elektros energijos gamybos pajėgumai	Atsinaujinančius energijos išteklius naudojantys elektros energijos gamybos pajėgumai			
	Leidimų skaičius	Galia, MW	Galia, MW	Atsinaujinančių išteklių, MW	Hidro, MW	Vėjo, MW	Kiti, MW
2002	1	15	15				
2003	7	42,938	26,564	16,374	0,733	15,641	
2004	19	139,507	83,587	55,92	1,1	52,59	2,23
2005	28	85	58	26,465	0,915	25,3	0,25
Iš viso:	55	282,254	183,495	98,759	2,748	93,531	2,48

41 lentelė. Iki 2005-12-31 išduoti leidimai elektros energijos gamybai

Metai	Iš viso išduota leidimų gamybai		Tradiciniai elektros energijos gamybos pajėgumai	Atsinaujinančius energijos išteklius naudojantys elektros energijos gamybos pajėgumai			
	Leidimų skaičius	Galia, MW	Galia, MW	Atsinaujinančių išteklių, MW	Hidro, MW	Vėjo, MW	Kiti, MW
2002	28	4818	4812	6,1	6,0	0,16	
2003	19	56	50	6,0	3,7		2,29
2004	15	115	4	111,1	110,1	0,69	0,33
2005	18	639	602	36,7	4,8	0,15	31,75
Iš viso:	80	5628	5468	160,0	124,7	0,99	34,37

2005 m., gaminant elektros energiją, buvo naudojamas kelių rūšių kuras. Ignalinos AE naudoja branduolinį kurą. Šiluminių elektrinių energijos gamybos kuro balanse dominuoja gamtinės dujos. Šie gamintojai taip pat naudojo mazutą bei orimulsiją energijai gaminti. Nedidelė dalis elektros energijos buvo pagaminta naudojant atsinaujinančius energijos šaltinius. Kalbant apie visos šalies energijos gamybos kuro balansą, 2005 m. būtų galima išskirti:

- 70 % elektros energijos pagaminta naudojant branduolinį kurą;
- 24 % elektros energijos pagaminta naudojant iškastinį kurą, daugiausia gamtines dujas;
- 6 % elektros energijos pagaminta hidroelektrinėse.

Ilgalaikis planavimas ir sistemos plėtra

Ilgalaikę elektros energetikos sistemos plėtrą, įvertindamas tiekimo patikimumo, kokybės, efektyvumo, vartojimo, vadybos ir aplinkosaugos reikalavimus, nurodytus Nacionalinėje

energetikos strategijoje, gerindamas pasinaudojimo sistema sąlygas, planuoja perdavimo sistemos operatorius, derindamas ją su Vyriausybės įgaliota institucija ir skirstomųjų tinklų operatoriais. Ilgalaikis elektros energetikos sistemos plėtros planavimas turi būti pagrįstas moksliniais tyrimais. Įrengti ar plėtoti elektros energijos tinklus perdavimo ir skirstymo veiklos licencijose nurodytose teritorijose turi teisę tik licencijų turėtojai. Nesant norinčiųjų įrengti naujus gamybos pajėgumo įrenginius, Vyriausybės įgaliota institucija skelbia konkursą įrengti naujus gamybos pajėgumus ir yra atsakinga už konkurso organizavimą bei nediskriminuojančių sąlygų konkurso dalyviams nustatymą.

Leidimai plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus išduodami pagal ūkio ministro patvirtintas Leidimų veiklai elektros energetikos sektoriuje išdavimo taisykles. Leidimą plėsti elektros energijos gamybos pajėgumą turi gauti kiekviena įmonė, norinti statyti elektrinę naujoje vietoje ar padidinti savo elektrinės generuojamą galią, rekonstruodama (pakeisdama) esamus arba statydama papildomus technologinius elektros energijos gamybos įrenginius. Prie prašymo gauti elektros energijos gamybos pajėgumo plėtros leidimą įmonė turi pridėti dokumentus, parodančius, kaip bus tenkinami šie reikalavimai:

- elektros energijos, įrenginių ir su jais susijusios įrangos saugumo bei patikimumo;
- aplinkos apsaugos;
- žemės naudojimo ir statybos vietos parinkimo;
- vartojamo kuro.

Įmonė, kurios technologinis elektros energijos gamybos pajėgumas viršija suminę (elektrinę ir šiluminę) 10 MW galią, pateikia dokumentą, parodantį įmonės pajėgumą kaupti ir palaikyti rezervinio kuro atsargas.

Ūkio ministerija privalo išduoti įmonei pareiškėjai leidimą per 30 dienų nuo reikiamų dokumentų gavimo arba pateikti motyvuotą raštišką atsisakymą tai daryti. Naujo energijos gamybos pajėgumo plėtros objekto statybos darbai turi būti atliekami taip, kad per pradinį statybai skiriamą laikotarpį, ne ilgesnį kaip 3 metai, statyba būtų pradėta ir atlikta bent 25 % sąmatinės statybos ir montavimo darbų vertės.

Elektros energijos, gaminamos Lietuvos Respublikoje naudojant atsinaujinančius ir atliekinius energijos šaltinius, gamybos ir pirkimo skatinimo bendruosius kriterijus, sąlygas ir reikalavimus nustato Vyriausybės patvirtinta Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys ir atliekiniai energijos išteklių, gamybos ir pirkimo skatinimo tvarka.

Laikantis šios Tvarkos, skatinama elektros energijos gamyba vėjo, biomasės, saulės elektrinėse ir ne didesnės negu 10 MW galios hidroelektrinėse, taip pat šios energijos pirkimas. Šios elektrinės prie veikiančių energetikos įmonių tinklų prijungiamos teisės aktų nustatyta tvarka, taikant gamintojams 40 procentų prijungimo mokesčio nuolaidą, kuri įskaitoma kaip viešuosius interesus

atitinkančių paslaugų pirkimas ir ateinančiais metais kompensuojama elektrines prijungusiems operatoriams. Geoterminių elektrinių, hidroelektrinių, kurių galia didesnė negu 10 MW, ir elektrinių, naudojančių atliekinius energijos išteklius, gaminamos elektros energijos pirkimo skatinimo ir šių elektrinių prijungimo prie tinklų tvarką ir sąlygas gali nustatyti Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Vėjo elektrinės, kurių galia – daugiau kaip 250 kW, statomos nustatytose zonose, neviršijant kiekvienai zonai nustatytos galios ir visoms zonoms bendros 173 MW galios. Gamintojams, ketinantiems statyti šias elektrines, leidimai išduodami konkurso būdu.

Elektros energetikos sistemos patikimam darbui didelės įtakos turi pagrindinių perdavimo sistemos elementų techninė būklė. Reikiamos techninės būklės palaikymui skiriamas pagrindinis dėmesys. Įvertinus tai, kad didžioji perdavimo sistemos dalis buvo statoma septintajame ir aštuntajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje, o pagrindinių tinklo elementų tarnavimo laikas apie 30 - 40 metų, artimiausiu metu laukia nemažos investicijos tinklo techniniam atnaujinimui.

Lietuvos, Latvijos ir Estijos perdavimo tinklo operatoriai parengė studiją „Baltic Grid 2012“. Studijos tikslas buvo nustatyti galimas Baltijos šalių perdavimo tinklų plėtros perspektyvas iki 2012 metų, užtikrinant perdavimo sistemų funkcionavimo saugumą ir patikimumą, elektros tiekimo vartotojams tinkamą kokybę, įvertinant elektros perdavimo galimybes integruojantis su kaimyninėmis energetikos sistemomis UCTE ir NORDEL. Studijoje įvertinta Ignalinos AE uždarymo 2009 metais įtaka, esamų elektrinių atnaujinimo galimybės, naujų elektrinių ir linijų statybos galimybės. Studijos išvadose pateiktos pagrindinės Baltijos šalių perdavimo tinklo plėtros gairės, numatyti būtini pakeitimai Lietuvos, Latvijos ir Estijos elektros energetikos sistemų perdavimo sistemose.

Lietuvos perdavimo tinklas buvo įvertintas kaip pakankamas prie įvairių rinkos scenarijų galios srautų, tačiau buvo pastebėta, kad uždarius Ignalinos AE, rytinėje perdavimo tinklo dalyje iškilis problemos reguliuojant įtampą tinkle, todėl Ignalinos AE mazge būtina įrengti reguliuojamą 180 Mvar galios šuntinį reaktorių, bei 30 ir 60 Mvar galios reaktorių Utenos bei Neries 330/110/10 kV transformatorių pastotėse.

Studijoje taip pat nustatyta, kad Lietuvos elektros energetikos sistemoje vasaros remonto režimu metu atsijungus linijoms Sovetskask – Klaipėda arba Jelgava (Viskali) – Broceni, pavojingiausias yra Klaipėdos mazgas, kadangi esamas 110 kV tinklas po 2010 metų nebus pajėgus perduoti reikiamą kiekį elektros energijos. Šios problemos sprendimui būtina pastatyti 330 kV liniją Klaipėda – Telšiai.

Planuojamas Lietuvos ir Lenkijos energetikos sistemų sujungimas per 1000 MW galios nuolatinės srovės intarpą Alytuje. Lietuvos pusės investicijos tarp sisteminiam ryšiui Lietuva – Lenkija įrengti gali sudaryti apie 143 mln. EUR. Jei bus susitarta su Lenkijos energetikos sistema

dėl statybos, tuomet reikės pastatyti 154 km ilgio 400 kV liniją Alytus – Elkas (iš jų Alytus-siena – 48 km), o kartu ir dvigrandę 330 kV apie 53 km ilgio liniją Kruonis – Alytus.

Lenkijos pusėje būtina pagal šį projektą pastatyti dvi papildomas 400 kV linijas: Elkas – Narewas (apie 134 km) ir Elkas – Małki (apie 169 km). Visos tarpsisteminės jungties investicijos - apie 434 mln. EUR.

Susijungimas su Lenkijos elektros energetikos tinklais yra būtinas siekiant užtikrinti patikimą elektros energijos tiekimą po Ignalinos AE antrojo bloko uždarymo. Sujungus Lietuvos elektros tinklus su Lenkijos elektros tinklais, būtų sujungti Baltijos šalių elektros energetikos tinklai su Vidurio ir Vakarų Europos šalių elektros tinklais, išplėsta maža Baltijos šalių elektros rinka, sukurtos palankios sąlygos konkurencijai elektros energijos gamybos srityje, rinkos funkcionavimo efektyvumui užtikrinti.

2005 m. balandžio 29 d. Taline pasirašytos maždaug 110 mln. EUR vertės elektros linijos (350 MW) tarp Estijos ir Suomijos statybos sutartys. Lietuvos perdavimo sistemos operatorė AB „Lietuvos energija“ į projektą investavo 5,5 mln. EUR, kai visa jos investicijų dalis į šį projektą sudarys apie 27 mln. EUR. „Estlink“ projekto partneriai yra akcinės bendrovės - AB „Lietuvos Energija“, „Latvenergo“ (Latvija), kurioms priklausys po 25 proc. bendros įmonės akcijų, „Eesti Energia“ (Estija), kuri valdys 39,9 proc. akcijų, bei Suomijos įmonės „Pohjolan Voima“ ir „Helsinki Energia“, kurios pasidalins 10,1 proc. akcijų.

Bendra penkių energetikos bendrovių sukurta įmonė „Nordic Energy Link“ pasirašė sutartis su „Estlink“ projekto statybos konkurso laimėtoju Švedijos koncernu ABB ir bankais „Nordic Investment Bank“ ir „SEB Eesti Ühispank“. Europos Komisija neprieštaravo, kad šiam povandeniniam kabeliui būtų pritaikyta išimtis, kuri projekto partneriams suteikia prioritetinę teisę naudotis naujuoju kabeliu bei leidžia projekto išlaidų neįtraukti į šalių elektros perdavimo tarifus. Visas kabelinės linijos ilgis – apie 100 km, iš kurio apie 70 km bus klojama jūros dugnu. Projektą užbaigti numatyta 2006 metų pabaigoje. Projektas yra ekonomiškai ir politiškai svarbus visų pirma dėl to, jog padidės elektros energijos tiekimo patikimumas Baltijos šalyse, sumažės priklausomybė nuo Rusijos energetikos sistemos, bus sukurtos palankesnės sąlygos konkurencijai elektros gamybos srityje. Atsiras jungtis tarp Baltijos šalių ir Skandinavijos energetikos sistemų su galimybe dalyvauti šio regiono elektros rinkoje.

Remiant Švedijos Vyriausybei ir Lietuvos Respublikos ūkio ministerijai šiuo metu nagrinėjamos galimybės sujungti Lietuvos ir Švedijos elektros tinklus (SwindLit projektas). Jau parengta pirminė galimybių studija ir artimiausiu metu planuojama pradėti rengti galimybių studiją „SwindLit“, kurioje bus įvertintos galimybės sujungti Švedijos ir Lietuvos energetikos sistemas nuolatinės srovės kabelių linija elektros energijos mainams tarp energetikos sistemų. Kaip vienas iš galimų projekto pasiūlymų gali būti jūrinių vėjo elektrinių parkų statyba Švedijos ir Lietuvos pakrantėse.

2005 metais AB „Lietuvos energija“ paruošė studiją „**Lietuvos energetikos sistemos 330-110 kV tinklo planas iki 2014 m.**“ Studijos tikslas – įvertinti esamą AB „Lietuvos energija“ elektros energetikos sistemą, numatyti galimus 110 kV transformatorių pastočių prijungimų pasikeitimus 2005 – 2014 metais, atlikti 110 – 330 kV tinklo režimų elektrinius skaičiavimus ir pateikti išvadas bei rekomendacijas tinklo plėtrai, numatyti ir suplanuoti stambius investicijų projektus, numatyti reikiamas investicijas tinklo plėtrai ir atstatymui.

2005 metų pabaigoje pagal Elektros energetikos įstatymo reikalavimus buvo parengtas „**Sistemos plėtros planas**“, kuriame apžvelgta esama Lietuvos energetikos sistema (generacija, suvartojimas, srautai linijose, sistemos patikimumas) bei perspektyva - sistemos plėtros planai iki 2014 metų. „Sistemos plėtros planas“ bus derinamas su Ūkio ministerija, AB Rytų skirstomaisiais tinklais ir AB „VST“.

Investicijų planavimas atliekamas remiantis AB „Lietuvos energija“ administracijos patvirtintomis tvarkomis:

„Investicijų planavimo tvarka“ :

- nustatoma investicijų projektų ar ilgalaikio turto įsigijimo planavimo tvarka investicijų projektų parengimui, atrinkimui ir įgyvendinimui.

„Investicinių projektų įgyvendinimo ir kontrolės tvarka“:

- nustatoma investicijų projektų įgyvendinimo, valdymo ir kontrolės tvarka nuo projekto pradžios iki pabaigos;
- apibrėžiama investicijų projekto vadovo, atsakingo užsakovo atstovo ir kitų asmenų, dalyvaujančių įgyvendinant projektą pagrindinės funkcijos ir atsakomybės;
- Investicijos planuojamos rengiant dešimtmetį ir penkiametį investicijų planus, kurie rengiami cikliška, t. y. kas dveji metai;
- Investicijų įgyvendinimui sudaromi metiniai investicijų planai.

Darbai vykdomi atsižvelgiant į atliktas studijas, iš kurių paminėtinos:

- Elektros energetikos sistemos statinių ir dinaminių charakteristikų nustatymas (2002 m.);
- Perdavimo tinklo įrenginių gedimų analizė, patikimumo būklės įvertinimas (2003 m.);
- Energijos tiekimo scenarijų ir energijos tiekimo patikimumo Baltijos šalyse analizė (2004 m.);
- Reaktyviosios galios ir įtampos perdavimo tinkle valdymas dažnio sutrikimo atvejais, suveikus sisteminei priešavarinei automatikai (2004 m.);
- Energijos tiekimo scenarijų ir energijos tiekimo patikimumo Baltijos šalyse analizė (2004 m.);
- Perdavimo tinklo stabilumo tyrimas 2005 metams, uždarius pirmąjį Ignalinos AE bloką, normalios tinklo būsenos optimizavimas, sisteminės priešavarinės automatikos pakeitimai, statinio

stabilumo skaičiavimo metodika, duomenys ir pritaikymas skaičiavimų programų kompleksais PSS/E ir „Mustang“ (2004 m.);

- Elektros perdavimo tinklo patikimumo įvertinimo metodikos (2004 m.);
- Avarijų energetikos sistemoje tyrimas ir rekomendacijų avarijų prevencijai sukūrimas (2005 m.);
- 2004 metų nelaimingų atsitikimų ir įrenginių gedimų analizė (2005 m.);
- Agregatų dinaminių charakteristikų parametų identifikavimo ir generavimo agregatų dinaminių charakteristikų sertifikavimo metodika (2005 m.);
- Elektros rinkos sukūrimo Lietuvoje techninių sąlygų tyrimas (2002 m.);
- Lietuvos elektros energetikos sistemos papildomų išlaidų, prijungus vėjo jėgaines, įvertinimas (2003 m.);
- Vėjo jėgainių statybos Lietuvoje zonavimo schemas, įvertinant vėjo energijos potencialą, prisijungimo prie perdavimo tinklų technines galimybes ir aplinkosaugos reikalavimus, nustatant kiekvienai zonai ekonomiškai pagrįstas vėjo jėgainių suminės galios kvotas, parengimas (2003);
- Perdavimo tinklo operatyvinio valdymo organizacinės struktūros įvertinimas (2005).

Dabartiniu laikotarpiu esami elektros energijos generavimo galingumai visiškai tenkina Lietuvos vartotojų poreikius ir leidžia elektros energiją eksportuoti. Tačiau Lietuvoje išlieka elektros generavimo galingumų perteklius. Todėl naujų stambių generuojančių galingumų statyba nenumatoma.

Įvertinant numatomą Ignalinos atominės elektrinės uždarymą bei Lietuvos išsipareigojimą Europos Sąjungai didinti elektros energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos šaltinių, iki 2008 m. planuojama pastatyti 25 MW kogeneracinę jėgainę Panevėžyje bei papildomai eksploatuoti apie 130 MW elektros generavimo pajėgumų, naudojančių atsinaujinančius energijos šaltinius, daugiausiai vėjo energiją.

Elektros energijos perdavimo ir skirstomieji tinklai iš esmės tenkina dabartinius elektros energetikos sistemos poreikius, tačiau trys ketvirtadaliai perdavimo ir skirstymo įrenginių yra senesni nei 20 metų, o ketvirtadalis - senesni kaip 30 metų. Todėl bus reikalingos investicijos, skirtos ne tik palaikyti esamą elektros tinklų lygį, bet ir gerinti jų būklę, siekiant patenkinti vis didėjančius reikalavimus energijos tiekimo patikimumui ir stabilumui, taip pat siekiant sukurti bendrą trijų Baltijos šalių elektros energijos rinką.

Didelis trūkumas yra tai, kad nėra tiesioginio ryšio su Vakarų Europos ir Skandinavijos elektros energetikos sistemomis. Planuojamos jungtys su Lenkijos ir Švedijos energetikos sistemomis

sudarytų galimybę integruotis į Vakarų Europos ir Skandinavijos elektros energijos rinkas ir padidinti energijos tiekimo patikimumą.

Nepaisant įsigaliojusio naujos redakcijos Elektros energetikos įstatymo, trečiaisiais elektros energijos rinkos gyvavimo metais padėtis rinkoje nepasikeitė. Dominuojant pigią elektros energiją rinkai tiekiančiai Ignalinos AE, kitos elektrinės tegali užimti tik labai menką rinkos dalį, nes jų gamybos sąnaudos didesnės. Nors nuo 2004 m. liepos 1 d. laisvaisiais vartotojais tapo visi komerciniai vartotojai, pasirinkusių nepriklausomą tiekėją vartotojų skaičius nepakito. Kaip ir 2003 m. jis siekia tik 6 ir jų suvartojimas užima tik 15 proc. pardavimų rinkos. Jie visi yra prisijungę prie aukštos įtampos tinklo. Tai rodo, kad vartotojams, prisijungusiems prie vidutinės ir žemos įtampos tinklo, labiau apsimoka elektros energiją pirkti iš visuomeninio tiekėjo.

Nuo 2007 m. liepos 1d. laisvaisiais vartotojais taps visi vartotojai. Uždarius Ignalinos AE gali sustiprėti konkurencija tarp elektros gamintojų, tai pagyvintų elektros rinką ir vis daugiau vartotojų galėtų rinktis nepriklausomą tiekėją. Elektros rinkos plėtrą sąlygos ir nauja visuomeninių tiekėjų elektros energijos tarifų politika.

5.2. GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS

AAB „Gazprom“ ir Lietuvos dujų įmonės yra pasirašiusios ilgalaikes gamtinių dujų pirkimo-pardavimo sutartis. Pirmoji ilgalaikė 6 metų trukmės sutartis tarp AAB „Gazprom“ ir AB „Lietuvos dujos“ buvo pasirašyta 1999 metais, vėliau pratęsta iki 2015 metų. Pagal šią sutartį AB „Lietuvos dujos“ įsipareigojo transportuoti AAB „Gazprom“ gamtines dujas tranzitu į Kaliningrado sritį (Rusijos Federacija). Sutartyje 2006-2015 metams rezervuoti dujų tranzito pajėgumai 1050 mln. m³ per metus.

UAB „Dujotekana“, veiklą pradėjusi 2002 metais, taip pat yra sudariusi su AAB „Gazprom“ dujų pirkimo-pardavimo sutartį, galiojančią iki 2012 metų.

Lietuvos gamtinių dujų sistemos turimi pajėgumai su kaimyninėmis šalimis yra pakankami ir artimiausius trejus metus problemų dėl vamzdynų perpildymo neturėtų kilti, todėl investuoti į importo pajėgumų didinimą 2007-2009 metais nenumatyta.

2005 metais gamtinių dujų suvartojimas Lietuvoje, palyginti su 2004 metais, padidėjo 5,7 proc. Pardavimo sistemos operatorius planuoja, kad ši tendencija išliks panaši ir ateityje (42 lentelė).

42 lentelė. 2007-2009 m. dujų importo ir laisvų pajėgumų prognozė

Pavadinimas	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Importas, mlrd. m ³ per metus	3,6	3,9	4,2
Laisvi pajėgumai, mlrd. m ³ per metus	3,5	3,2	2,9

Reguliuotojo bei kitų institucijų vaidmuo atsižvelgiant į:

- reikalavimus paskutinės vilties tiekėjui;

Tiekimo saugumo priežiūra yra vykdoma atliekant įmonių veiklos monitoringą, stebint pasiūlą ir paklausą bei VKEKK prižiūrint, kaip įmonės vykdo licencijuojamos veiklos sąlygas. Dujų tiekimo įmonės, tiekdamos vartotojams dujas, privalo vadovautis Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo, ir tiekimo taisyklėmis, kuriose detalai nustatyti gamtinių dujų tiekimo nutraukimo, atsiskaitymo ir kiti klausimai.

Lietuvos Respublikos Seimui pateiktame svarstyti naujos redakcijos Lietuvos Respublikos Gamtinių dujų įstatymo projekte numatyta, kad VKEKK turi teisę įpareigoti dujų įmonę, turinčią tiekimo licenciją, vykdyti paskirtąjį tiekimą pagal Vyriausybės nustatytą tvarką.

- paskatas didinti dujų importo pajėgumus;

Lietuvos dujų importo pajėgumai yra pakankami ir artimiausioje perspektyvoje jų didinti nereikės. Todėl specialios paskatos importo pajėgumams didinti netaikomos.

- priėjimo prie gamtinių dujų saugyklų reikalavimus, tam, kad būtų užtikrintos viešos paslaugos;

Lietuva neturi gamtinių dujų saugyklų. Tačiau tam, kad būtų padidintas dujų perdavimo ir paskirstymo sistemų patikimumas Inčukalnio požeminėje dujų saugykloje (Latvijoje) pagal sutartį tarp Lietuvos perdavimo sistemos operatoriaus AB „Lietuvos dujos“ ir Latvijos sistemos operatoriaus AB „Latvijas Gaze“ 2005 metais buvo laikoma 15 mln. m³ dujų, o vėliau numatoma laikyti apie 20 mln. m³ dujų.

Pagrindinių tarptautinių infrastruktūros projektų pažanga

Lietuvos dujų perdavimo tinklo sujungimui su transeuropiniais tinklais šiuo metu realių projektų ar studijų nėra parengta.

2005 m. įvykdyti dideli investicijų projektai, įgyvendinantys Nacionalinę energetikos strategiją: Lietuvos-Latvijos pasienyje įrengta dujų apskaitos stotis, jungianti į bendrą sistemą Lietuvos ir Latvijos dujų tinklus bei suteikianti technines galimybes naudotis Latvijos Inčiukalnio požemine dujų saugykla, nutiesta 63 km ilgio antroji magistralinio dujotiekio Kaunas-Šakiai linija ir rekonstruota Šakių dujų apskaitos stotis, padidinanti Lietuvos bei tranzito į Kaliningradą

transportavimo pajėgumus; baigta 99 km ilgio dujų perdavimo tinklo statyba į Ignalinos atominę elektrinę, užtikrinsianti Visagino miesto aprūpinimą energija, 2009 metais uždarius atominę elektrinę.

2005 metais Ūkio ministerijai buvo pateikta UAB „Geonafta“ ir UAB „Dujotekana“ užsakymu Vokietijos bendrovės ESK atlikta požeminės dujų saugyklos statybos Telšių rajone galimybių studija. Šiuo metu vykdomi minėtos vietovės požeminės struktūros tinkamumo tyrimo darbai.

2006 m. Ūkio ministerija užsakė atlikti mokslinį-tiriamąjį darbą (studiją) „Gamtinių dujų atsargų sukaupimo projektų palyginimas“. Studijos autoriai turės atlikti galimų gamtinių dujų atsargų sukaupimo požeminėse gamtinių dujų saugyklose Lietuvoje galimybių įvertinimą, išanalizuoti pasinaudojimo Latvijos saugyklomis galimybes pagal techninius-ekonominius rodiklius bei strateginį patikimumą.

6. KLAUSIMAI, SUSIJĘ SU VIEŠOSIOMIS PASLAUGOMIS

6.1. ELEKTROS ENERGIJOS SEKTORIUS

Elektros energetikos įstatymas apibrėžia viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje: tai veikla ar neveikimas elektros energetikos sektoriuje, tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su visuomenės saugumu ir aplinkos apsauga, taip pat elektros energijos gamyba, naudojant atsinaujinančius energijos išteklius kombinuotojo elektros energijos bei šilumos gamybos ciklo elektrinėse.

Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje sąrašą, teikėjus ir teikimo tvarką nustato Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Rinkos dalyviai nurodytų paslaugų teikimo sąnaudas įtraukia į veiklos sąnaudas.

Perdavimo sistemos operatorius, skirstomųjų tinklų operatorius ir visuomeniniai tiekėjai, vykdydami įpareigojimą teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, su šiuo įpareigojimu susijusias gautas pajamas ir patirtas sąnaudas kaupia, detalizuoja ir įtraukia į apskaitą atskirose buhalterinėse sąskaitose ir apskaitos registruose.

Esami elektros energijos gamybos pajėgumai gali būti plečiami ar nauji pajėgumai naujoje vietoje įrengiami tik gavus leidimą plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus. Leidimai išduodami visiems asmenims, pateikusiems prašymą ir užtikrinantiems, kad jų vykdoma veikla atitiks tam tikras sąlygas, viena iš jų yra reikalavimas, kad jų paslaugos atitiks viešuosius interesus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra patvirtinusi viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje sąrašą:

1. Visuomeniniams ir nepriklausomiems elektros energijos tiekėjams ir laisviesiems vartotojams, importuojantiems elektros energiją:

1.1. supirkti ir parduoti elektros energiją, pagamintą naudojant atsinaujinančius ir atliekinius energijos išteklius;

1.2. supirkti ir parduoti elektros energiją, pagamintą termofikaciniu režimu kombinuoto elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, kai šios elektrinės tiekia šilumą į miestų centralizuotus šilumos tiekimo tinklus;

1.3. supirkti ir parduoti elektros energiją, pagamintą nustatytosiose elektrinėse, kuriose elektros energijos gamyba būtina energetikos sistemos rezervams užtikrinti;

1.4. sumokėti atominės energetikos darbo saugumo užtikrinimo, atliekų saugojimo ir laidojimo išlaidas.

2. Perdavimo tinklo ir skirstomojo tinklo operatoriams:

2.1. garantuoti visų vartotojų, įvykdžiusių atitinkamus techninius reikalavimus, prijungimą prie perdavimo ar skirstomojo elektros tinklų ir užtikrinti jiems reguliarią (patikimą) elektros energijos tiekimą;

2.2. užtikrinti aukštą tiekiamos elektros energijos kokybę – nustatyti atitinkamus kokybės standartus ir reglamentuoti su tuo susijusių išlaidų ar nuostolių kompensavimą;

2.3. plėtoti šalies energetikos sistemos infrastruktūrą ir tarpsteminis ryšius, siekiant patenkinti didėjančius šalies elektros energijos poreikius, aiškiai ir skaidriai reglamentuoti su tuo susijusias išlaidas ir jų kompensavimą.

Šiame sąraše nurodytų viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teikimas reglamentuotas Ūkio ministerijos patvirtintose Įpareigojimų teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas davimo taisyklėse.

Vykdydamos savo veiklą, elektros energetikos sektoriaus įmonės privalo informuoti vartotojus apie efektyvų elektros energijos vartojimą, įmonės teikiamas paslaugas, paslaugų teikimo sąlygas, paslaugų ir elektros energijos kainas bei tarifus, vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainius ir sąlygas bei numatomus sutarčių sąlygų pakeitimus. Elektros energetikos sektoriaus įmonės privalo ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį iki kainų ar tarifų padidinimo raštu ar kitais būdais pranešti buitiniams vartotojams apie kainų padidėjimą. Visuomeniniams tiekėjams draudžiama diskriminuoti vartotojus ar vartotojų kategorijas. Vartotojas, kuris gauna elektros energiją iš visuomeninio tiekėjo, privalo laiku atsiskaityti su visuomeniniu tiekėju už elektros energiją ir jos persiuntimą. Vartotojas turi teisę vienašališkai neatlygintinai nutraukti sutartį su visuomeniniu tiekėju, raštu įspėjus prieš 30 kalendorinių dienų ir iki sutarties nutraukimo dienos visiškai atsiskaityti už patiektą elektros energiją bei jos persiutimo paslaugą.

Buitiniai vartotojai turi teisę:

- 1) laisvai ir neatlygintinai pasirinkti tiekėją;
- 2) gauti iš tiekėjų informaciją apie tiekėjo pavadinimą, buveinės adresą, įmonės kodą ir teisinę formą, teikiamas paslaugas ir jų teikimo sąlygas, paslaugų bei elektros energijos kainas ir tarifus, pranešimų apie kainas pateikimo būdus, sutarčių terminus, jų sudarymo ir nutraukimo sąlygas, ginčų nagrinėjimo tvarką;
- 3) vienašališkai neatlygintinai nutraukti sutartis, jei keičiamos sutarčių sąlygos ir jos buitiniams vartotojams nepriimtinos;
- 4) gauti iš elektros energetikos sektoriaus įmonių pasiūlymus dėl atsiskaitymo būdų ir pasirinkti atsiskaitymo būdą.

Pagal patvirtintas Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisykles tiekimą galima nutraukti ar apriboti esant vartotojo kaltei. Operatorius ar tiekėjas, įspėjęs buitinį vartotoją ne mažiau kaip prieš 15 kalendorinių dienų, o kitus vartotojus – prieš 10 dienų, turi teisę įspėjime nurodytu laiku arba vėliau jam nutraukti ar apriboti elektros energijos tiekimą, kai vartotojas nustatytu laikotarpiu nesumoka ar iš dalies sumoka už suvartotą elektros energiją.

Per 2005 kalendorinius metus akcinė bendrovė “VST” už suteiktas, tačiau neapmokėtas paslaugas laikinai buvo nutraukusi elektros energijos tiekimą 0,5 tūkstančio komercinių ir 7,5 tūkst. buitinių vartotojų. Tai sudaro apie 1,2 proc. nuo bendro vartotojų skaičiaus.

AB Rytų skirstomieji tinklai per 2005 metų laikotarpį už suteiktas, tačiau neapmokėtas paslaugas laikinai buvo nutraukusi elektros energijos tiekimą 0,4 tūkst. komercinių ir 10,9 tūkst. buitinių vartotojų. Tai sudaro apie 1,5 proc. nuo bendro vartotojų skaičiaus.

Kai vartotojui nutraukiamas arba apribojamas elektros energijos persiuntimas ir (ar) tiekimas ar elektros energijos kokybės parametrai elektros energijos persiuntimo paslaugos ar elektros energijos pirkimo–pardavimo vietoje neatitinka nustatytų reikalavimų, operatorius ar visuomeninis tiekėjas vartotojo reikalavimu atlygina jam dėl operatoriaus ar visuomeninio tiekėjo kaltės patirtus tiesioginius nuostolius. Netiesioginiai nuostoliai nėra atlyginami. Vartotojas prašymą dėl tiesioginių nuostolių atlyginimo privalo pateikti per 10 kalendorinių dienų nuo nuostolių atsiradimo. Operatorius ar visuomeninis tiekėjas privalo vartotojo prašymą išnagrinėti per 30 kalendorinių dienų. Nuostoliai, patirti dėl elektros energijos persiuntimo ir (ar) tiekimo nutraukimo ar apribojimo, turi būti atlyginti per 30 kalendorinių dienų nuo jų vertės ir vartotojo prašymo pagrįstumo nustatymo dienos, jei vartotojas ir visuomeninis tiekėjas ar operatorius nėra susitarę kitaip.

Kadangi Lietuvoje nepriklausomą tiekėją pasirinko labai mažas procentas laisvųjų vartotojų, kuriais nuo 2004 m. liepos 1 d. gali būti visi nebuitiniai vartotojai, dauguma elektros energijos vartotojų perka elektros energiją iš 2 pagrindinių visuomeninių tiekėjų pagal reguliuojamus visuomeninius tarifus. Reguluojami visuomeniniai tarifai apima visas vartotojų kategorijas - gyventojus, smulkų, vidutinį ir stambų verslą.

Visuomeninis tiekėjas privalo sudaryti sutartis ir tiekti elektros energiją visiems jam išduotoje licencijoje nustatytoje teritorijoje esantiems ir to pareikalavusiems vartotojams, nepasirinkusiems nepriklausomo tiekėjo.

Vartotojas turi teisę vienašališkai neatlygintinai nutraukti sutartį su visuomeniniu tiekėju. Jis privalo apie sutarties nutraukimą raštu įspėti visuomeninį tiekėją prieš 30 kalendorinių dienų ir iki sutarties nutraukimo dienos visiškai atsiskaityti su visuomeniniu tiekėju už patiektą elektros energiją bei jos persiuntimo paslaugą.

Nepriklausomas tiekėjas prieš sudarydamas arba nutraukdamas elektros energijos tiekimo sutartį su laisvuju vartotoju, esančiu visuomeninio tiekėjo licencijoje nurodytoje teritorijoje, privalo prieš 30 kalendorinių dienų apie tai raštu pranešti visuomeniniam tiekėjui.

Laisvasis vartotojas, esantis visuomeninio tiekėjo licencijoje nurodytoje teritorijoje, prieš sudarydamas arba nutraukdamas elektros energijos tiekimo sutartį su nepriklausomu tiekėju, privalo prieš 30 kalendorinių dienų apie tai raštu pranešti visuomeniniam tiekėjui.

Visuomeninių tarifų viršutinės ribos (43 lentelė) nustatomos kiekvieniems metams konkrečiam visuomeniniam tiekėjui. Perdavimo aukštos įtampos tinklais ir skirstymo paslaugos bei visuomeninio tiekimo paslaugų pajamų lygis nustatomas trejų metų periodui ir kiekvienais metais perskaičiuojamas pagal indeksavimo, kiekio poveikio, nenumatytų pasikeitimų koeficientus, o skirstymo bei tiekimo paslaugų kainų viršutinės ribos apskaičiuojamos planuojamam tais metais perduotos, paskirstytos ar parduotos elektros energijos kiekiui. Visuomeninių tarifų viršutinė riba susideda iš gamybos kainos, perdavimo paslaugos kainos, skirstymo paslaugos vidutinės ir žemos įtampos tinklais bei tiekimo paslaugos kainos. Visuomeninių tarifų lygis priklauso nuo gamybos kainos svyravimo. Kadangi Lietuvoje pagrindinio gamintojo, kuris užima per 70 proc. rinkos, kaina yra reguliuojama, o kiti gamintojai pagrindinę elektros energijos dalį parduoda per viešuosius interesus atitinkančių paslaugų davimą, VKEKK numato gamybos kainą, kuri įtraukiama apskaičiuojant visuomeninių tarifų viršutinę ribą.

43 lentelė. AB Rytų skirstomieji tinklai ir AB „VST“ visuomeninių tarifų viršutinių ribų lygiai, EUR/MWh

Rytų skirstomieji tinklai	2004	2005	2006
>110 kV	35,45	36,00	35,88
Vidutinė įtampa	48,51	54,65	54,30
Žema įtampa 0,4 kV	74,49	85,15	83,79
VST			
>110 kV	35,51	35,97	35,83
Vidutinė įtampa	48,86	58,04	57,55
Žema įtampa 0,4 kV	72,06	85,32	84,28

Vartotojų, kurie naudojami visuomeniniais tarifais, skaičius (%) 2005 m. buvo pasiskirstęs taip:

Gyventojai	Pramonė	Kiti
96,51	0,10	3,39

Elektros energijos vartotojams tiekiamą elektros energiją yra prekė. Vartoti elektros energiją leidžiama tik sudarius sutartis tarp vartotojo (iš jų ir laisvojo vartotojo) ir visuomeninio elektros energijos tiekėjo, perdavimo ar skirstomųjų tinklų operatoriaus. Sutarčių sudarymo pagrindai yra nustatyti Civiliniame kodekse. Ginčai sprendžiami šalių susitarimu ar teismine tvarka. Privalomų reikalavimų laikymasis yra nurodytas energetikos įmonėms išduotose licencijose.

Fizinių asmenų skundus dėl energijos pirkimo–pardavimo ar paslaugų teikimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos.

Skundus dėl energetikos objektų, įrenginių ir apskaitos priemonių gedimų, eksploataavimo, energijos kokybės reikalavimų, energijos apskaitos ir apmokėjimo už suvartotą energiją pažeidimų,

avarijų, energijos tiekimo nutraukimo, sustabdymo ar ribojimo išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja Valstybinė energetikos inspekcija prie Ūkio ministerijos.

Skundus dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, dėl teisės joms pasinaudoti tinklais ir sistemomis nesuteikimo, dėl prisijungimo, energijos tiekimo srautų balansavimo, kainų ir tarifų taikymo išankstine skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja VKEKK.

6.2. GAMTINIŲ DUJŲ SEKTORIUS

Pagal Energetikos įstatymo 5 straipsnį, Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos, vykdydamos valstybinį energetikos valdymą, turi teisę įmonėms, kurios verčiasi energetikos veikla, priskirti viešuosius interesus atitinkančius įpareigojimus.

Lietuvos gamtinių dujų sektoriuje viešasis įpareigojimas taikomas dujų įmonėms, kurios dujas tiekia reguliuojamiesiems vartotojams. Pastariesiems tiekiamų dujų kainos yra reguliuojamos. Be gyventojų ir smulkaus komercijos sektoriaus, suvartojančio mažiau kaip 1 mln. m³ per metus dujų, reguliuojamais dujų tiekimo tarifais gali naudotis ir kai kurie vidutinio komercijos sektoriaus bei pramonės vartotojai, suvartojantys daugiau kaip 1 mln. m³ per metus. Tai vartotojai, kurie turėjo, tačiau nepasinaudojo savo teise tapti laisvaisiais vartotojais. Tokių vartotojų yra 85. Jie suvartoja 46,9 proc. viso reguliuojamiesiems vartotojams parduoto dujų kiekio. Pagal vartotojų skaičių, daugiausia reguliuojamųjų vartotojų sudaro gyventojai – 99,1 proc. (44 lentelė).

44 lentelė. Reguluojamųjų gamtinių dujų vartotojų skaičius bei suvartojamas kiekis

Reguliuojamieji vartotojai	Vartotojų skaičius 2005 m.	Gamtinių dujų suvartojimas 2005 m., tūkst. m ³
Buitiniai vartotojai	531364 (99,1%)	167,7 (28,5%)
Komerciniai vartotojai	4251 (0,8%)	100,7 (17,1%)
Pramonės vartotojai	356 (0,1%)	320,2 (54,4%)

Gamtinių dujų kainų viršutinės ribos reguliuojamiesiems vartotojams nustatomos trejų metų laikotarpiui. Jos koreguojamos kartą per pusę metų dėl infliacijos, dujų suvartojimo apimčių pasikeitimo bei dujų importo kainų pasikeitimo. Nuo 2006 m. liepos 1 d. VKEKK nustatė AB "Lietuvos dujos" viršutinę dujų kainą reguliuojamiesiems vartotojams – 606,52 Lt /tūkst. m³ (18,87 EUR/MWh).

2005 metais dėl laiku neapmokėtų sąskaitų gamtinių dujų tiekimas buvo nutrauktas 155 vartotojams.

Gamtinių dujų tiekimas Lietuvos vartotojams reglamentuojamas Gamtinių dujų įstatyme. Reikalavimai gamtinių dujų tiekimo (pirkimo–pardavimo) sutarčių sąlygoms nustatyti Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo ir tiekimo taisyklėse.

Vyriausybės ir kitų valstybės institucijų atsakomybės pasiskirstymas yra toks:

1. Vyriausybė ar jos įgaliota institucija nustato dujų tiekimo vartotojams sutarčių standartines (pavyzdines) sąlygas, kurios privalomos dujų įmonėms ir vartotojams. Standartinės sutarčių sąlygos šiuo metu yra nustatytos Gamtinių dujų perdavimo, paskirstymo, laikymo, ir tiekimo taisyklėse;

2. Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba atlieka vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo kontrolę;

3. VKEKK nagrinėja skundus dėl gamtinių dujų įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, paskirstant, perduodant ir laikant gamtines dujas, teisės pasinaudoti sistema nesuteikimo ir kt. Gamtinių dujų įstatymo 22 straipsnyje yra nustatyta, kad VKEKK turi teisę susipažinti su dujų įmonių ir vartotojų sudaromomis sutartimis.